

סימן ל

הרשאת כתבו ותנו ממקומות בהם לא ניתן לסדר ג"פ

- ראשי פרקים
א. אומר אמרו
ב. לא שמעו מהבעל הוי חסרון ב"לשמה"
ג. אמרו לפלוני ופלוני
ד. ממנה להדיא
ה. מינוי בכתב
ו. דעות האחרונים במינוי בכתב, ובאיזה אופן ניתן להכשיר
ז. כשהרשאה כתובה בלשון זרה
ח. קיום חתימת הבעל
ט. קיום ע"י שטרות הנשלחות עם ההרשאה
י. קיום חתימות דייני הקיום
יא. מינוי סופר ועדים באמצעות הטלפון
יב. נחפז לדרך - מינוי ללא תנאי
יג. כשהסופר והעדים זוכרים המינוי מתוך ההרשאה
יד. אם יש לחשוש שיבטל הבעל את המינוי

פעמים בהם נמצא הבעל במקומות מרוחקים בהם לא ניתן לסדר ג"פ כדמו"י מסיבות שונות, ונהוג בבתי הדין לשלוח ג אנשים, ובפניהם ממנה הבעל את הסופר והעדים והשליח המצויים בעיר בה נמצאת האשה, באמצעות הרשאת "כתבו ותנו", ובבית הדין במקום האשה, כותב הסופר את הגט, חותמים העדים ומוסר השליח. השאלה האם ניתן לכתחילה לסמוך להתיר אשת איש לעלמא באופן זה? כמו-כן כאשר הבעל נחפז לדרך והאשה אינה כאן (או שאינה חפצה כעת לקבל הגט), ומצוה הבעל את הסופר, העדים והשליח בפניהם, וכן חותם על הרשאה של נחפז לדרך, אם יכולים ב"ד לאחר זמן מועט או מרובה לכתוב גט ע"פ המינוי וההרשאה הנ"ל?

א. אומר אמרו

איתא בגיטין סז, א: גופא, אמר לשנים אמרו לסופר ויכתוב ולפלוני ופלוני ויחתמו, אמר רב הונא אמר רב, כשר ולא תעשה זאת בישראל. אמר ליה עולא לרב נחמן, ואמרי לה רב נחמן לעולא, מאחר דכשר, אמאי לא תעשה זאת בישראל. אמר ליה חיישינן שמא תשכור עדים. והקשתה הגמרא מי חיישינן, והתניא, עדים החתומים על שדה מקח ועל גט אשה, לא חשו חכמים לדבר זה. ותירצה הגמרא, מעשה לא עבדי, דיבורא קאמרי. אמר לשנים אמרו לסופר ויכתוב ואתם חתומו. רב חסדא אמר כשר ולא תעשה. רבה בר בר חנה אמר כשר ותעשה.

ובגמרא לעיל מינה (סו,ב) מבואר דלמ"ד אומר אמרו כשר, לא מהני חתם סופר ועד, דאי אומר אמרו מהני, נפיק מינה חורבא, דזימנין דאמר בעל אמרו לסופר ויכתבו ולפלוני ופלונני ויחתמו, ומשום כיוצא דסופר יאמר לו לחתום, ונמצא הגט בטל. אבל למ"ד אומר אמרו פסול, לא שייכת חששא זו. ומבואר בגמרא דלרבי יוסי הסובר דאפילו אמר לבית דין הגדול תנו גט לאשתי, שילמדו ויכתבו ויתנו לה, וטעמו דמילי לא מימסרן לשליח, הוא הדין דאומר אמרו פסול. ואף דרבי מאיר ס"ל דיכולים לומר לאחרים לכתוב מפני שעשאן בי"ד, קיי"ל להלכה כרבי יוסי, וכפי שנפסק בגמרא. ומבואר דפסול אומר אמרו הוא מפני דמילי לא מימסרן לשליח. וכן מבואר בדברי הר"ן (לג,א בעמוה"ר ד"ה ואפילו). ובתוס' (גיטין סז,א ד"ה אמרו) כתבו דאומר אמרו לא דמי לעד מפי עד, דבעד מפי עד לא נמסרה העדות אלא לראשונים ולא לכת השניה, משא"כ באומר אמרו עיקר השליחות נמסרה לסופר ולעדים, והראשונים הם שלוחי הבעל לצוות זאת לסופר ולעדים.

והרי"ף (גיטין לב,ב - לג,א בעמוה"ר) פסק דהלכתא כרבי יוסי משום דמילי לא מימסרן לשליח. וכן פסק לענין אומר לשניים כתבו גט ותנו לאשתי, ואמר לסופר וכתב וחתמוהו, דהלכתא כשמואל דתצא:

"ואפילו אמר אמרו לסופר ויכתוב ולעדים ויחתמו, הרי הגט בטל, דתנן בפרקא דלקמן (גיטין עא,ב); אמרו לו נכתוב גט לאשתך, אמר להן כתובו. אמרו לסופר וכתב ולעדים וחתמוהו ... הרי הגט בטל עד שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתמו. ושקלין וטרינן בגמרא ואסקה רב אשי כולה רבי יוסי היא ... אלא אפילו אמר אמרו לסופר ויכתוב ולעדים ויחתמו - לא."

והרמב"ם בהל' גרושין ב,ו פסק באומר אמרו דהגט פסול; "ומתישבין בדבר זה הרבה, מפני שהוא קרוב להיות גט בטל". והיינו דפירש הרמב"ם הא דאיתא בגמרא גיטין סז,א דבאומר אמרו כשר ולא תעשה זאת בישראל, דהגט כשר מדאורייתא, ולא תעשה זאת בישראל היינו פסול מדרבנן, ואם נשאת לא תצא. והטעם שכתב דקרוב הגט להיות בטל, כתב המפרש על הרמב"ם (ואינו הרב המגיד, כמובא בכסף משנה בהל' אישות כג,ח) דיליף לה מהגמרא בגיטין עא,ב, דמשמע משם דאליבא דרבי יוסי דאפילו אומר אמרו לא הוי גט, דמילי לא מימסרן לשליח, וא"כ הגט בטל. וכיון דפסק גם דהגט כשר ולא תעשה זאת בישראל, כתב הרמב"ם דיש להתישב בזה. וכן פירש ברד"ך (ריש בית ג), הובאו דבריו בכסף משנה, וכן פירש בלחם משנה, דמספקא לן כאיזו סוגיא הלכה. לפ"ז לדעת הרמב"ם הוי מגורשת ואינה מגורשת (עיין גט פשוט קכ,כה ד"ה וצריכין). (ועיין עוד ברשב"א בתש"י (ח"א סי' אלף רכא) דהואיל ואפשר דחתם סופר ועד פסול ואומר אמרו כשר, אזלינן בתרוייהו לחומרא ופסלינן באומר אמרו, והיינו דפסול אומר אמרו הוא מספק.). והביא הכסף משנה את מהר"מ אלשקר (סי' כא) דמתישבין בדבר זה הרבה, היינו אלו הרוצים להכשיר. ולפ"ז לרמב"ם פסולו מדרבנן ואינו בטל. ובכסף משנה כתב דפרוש זה קשה, דאחר שכתב הרמב"ם שהוא פסול, שיבוא להוציא מלב הרוצה להכשיר. וגם על פירוש הרד"ך הקשה בכסף משנה. ע"כ פירש בכסף משנה דדעת הרמב"ם דהגט פסול רק מדברי סופרים ואם נשאת לא תצא, ומודיעים לבעל דהגט קרוב לבטל, ואם הבעל יעשה עצמו כותיקין ויגרש מעצמו, שפיר עבד. ועיין בגט פשוט (קכ,כה ד"ה והנה הדוחקים) שכתב דספיקו של הרמב"ם הוא אם הוי פסול דאורייתא או דרבנן, עיי"ש. ועיין מש"כ הגרע"א בתש"י (תנינא סי' פח) אם לשיטת הרמב"ם פסולו מדאורייתא או מדרבנן, ובחזו"א (אהע"ז פג,טז).

וברבינו ירוחם (אדם וחוה נתיב כד סוף חלק ג) כתב דדעת התוס' להכשיר באומר אמרו. וכן הביא הרא"ש בגיטין ט, שר"י הוכיח דכל הני אמוראי דפליגי בכשר ולא תעשה, סברי דחתם סופר ועד פסול, וכיון דכולהו אמוראי ס"ל כשמואל, לית הלכתא כרב ואומר אמרו כשר כשמואל. וכן הביא בתשי' הרד"ך (בית ג ולהלן, המובא להלן). וכן מבואר בדברי הרשב"א (גיטין כט, ב ד"ה אמר); "דאף רבי יוסי דאמר מילי לא מימסרן לשליח, מודה הוא באומר אמרו", ולא הוי עד מפי עד, כיון שהם שלוחי הבעל ובמקומו הם עומדים. וכן כתב בריטב"א בסוגיא שם.

גם ביש"ש ספ"ו דגיטין התיר לגמרי באומר אמרו כדעת ר"י. ובתשי' בעל התניא סי' לג (מובא בסוף שו"ע הרב) כתב לעשות סמוכות לדעת היש"ש; "אבל מעשה בודאי שקשה הדבר להקל באומר אמרו אפילו במקום עיגון לסמוך על דעת הרשב"ל נגד סתימת בעלי השו"ע דכ"ע גירי בתרייהו, ובפרט בהגהת רמ"א שהחליט לספק מגורשת". אמנם ס"ל לגרש"ז דכשיש עוד צד להקל, וכבנידון דידיה שכתב הגט אחד מהשומעים מפי הבעל, כיון שלדעת הרמב"ן החסרון הוא מצד "לשמה", א"כ כשאומר הסופר שכותב לשמו ולשמה כפי ששמע מהבעל, אין כאן חסרון של אומר אמרו, דמאחר שהסופר שמע מפי הבעל שציוה לשלוחו לומר לכל מי שירצה שיכתוב לשמו ולשמה, עדיף טפי מסופר אחר שלא שמע כלום מפי הבעל רק מהראשונים שאמר להם אמרו מדעתכם, דחשיב כוונתם לשמה רק למ"ד מודה רבי יוסי דמילי מימסרן לשליח באומר אמרו. ועיין בחזון איש (אהע"ז גיטין סי' פה) שאין להקל באומר אמרו אף במקום עיגון, "אחרי שכל עמודי ההוראה נקטוהו לספק מהתורה, ומהם שנקטוהו בפשיטות שפסול מהתורה".

ב. לא שמעו מהבעל הוי חסרון ב"לשמה"

והר"ן (גיטין לג, א בעמוה"ר ד"ה והקשה) הביא את קושית הרמב"ן מדוע לא מהני אומר אמרו מטעם מילי לא מימסרן לשליח, "הא לאו מילי מסר אלא הרי הוא עושה השליח שלא בפניו". וס"ל לרמב"ן דאין לומר ולחלק בין אומר אמרו מדעתכם, דהיינו שיכולים השומעים למנות שליח ע"פ רצונם ומי שהם חפצים, דבכגון זה הוי מילי כיון שלא מינה השליח אלא השומעים ממנים, לבין אם ממנה את השליח; "אמרו לפלוני ויכתוב ופלוני ופלוני ויחתמו", דלא משמע בגמרא חילוק זה, דבגמרא איתא להדיא "לפלוני ופלוני ויכתוב ופלוני ויחתמו", וכן פירש רש"י להדיא; "לסופר פלוני ויכתוב". ועוד, דאי מודה רבי יוסי באומר אמרו לפלוני ופלוני, עדיין נפיק מינה חורבא בכהאי גוונא. והסביר הרמב"ן:

"דשאני גט דכיון דבעינן לשמה ובעינן נמי וכתב לה, כלומר שיכתבנו לה הבעל, אין הסופר והעדים חותמים במקום הבעל אלא כששמעו הם מפיו, אבל בשאר דברים עושה אדם שליח שלא בפניו, לפיכך יכולה אשה לומר פלוני שהוא במדינת הים הריני עושה אותו שליח לקבל לי גיטי. ומיהו מסתברא שאין שליח קבלה עושה שליח דהוי להו מילי ... וההיא דאמרינן מתנה הרי היא כגט, לענין מילי מימסרן לשליח איתמר, אבל באומר אמרו לא שייך אלא בגיטי נשים."

וברמב"ן יש שתי נקודות המעכבות; "דבעינן לשמה, ובעינן נמי וכתב לה". וכוונת דבריו דהיכא שלא שמע הסופר מפי הבעל יש חסרון של לשמה, וכן שאין הגט בשליחות הבעל, דכיון דבעינן בגט "וכתב לה", בעינן שיכתוב הסופר במקום הבעל, וכשלא שמע מהבעל עצמו, לא הוי בשליחותו. וכן הסביר בב"ש קכז, דמשמע דסי"ל לרמב"ן דבעינן שליחות לכתובת הגט. והקשה הב"ש דהא הרמב"ן עצמו כתב בסוגיא בגיטין כג, א דעבד כשר לכתובת הגט, דהא לא קפדינן בכתובה על בני כריתות, דאפילו נכרי הוה מכשרי, אי לאו דאדעתא דנפשיה עביד, עיין ר"ן גיטין (יא, א בעמוה"ר) וברב המגיד ה"ל גרושין ג, טז ובתוס' גיטין כב, ב ד"ה והא. ע"כ סי"ל לב"ש דכשלא שמע מהבעל, כותב סתמא ולא לשמה ופסולו מדרבנן ולא מדאורייתא, והגט פסול ולא בטל. ועיין ברע"א בהגהות על שו"ע אהע"ז קכ, ה דהדבר תלוי במחלוקת אי מוחקין לסוטה מס"ת, ולמ"ד דאין מוחקין מס"ת, כשכותב סתם ולא לשמה, הגט בטל, עיי"ש. ועיין עוד בשו"ע הרב (בתש"י שבסוף השו"ע, סו"ס לג) דלרמב"ן הא דבעינן שישמע מהבעל אינו מטעם שליחות. (ועיין עוד בשורת הדין ח"ו עמ' שעו מהגרז"ן גולדברג שליט"א מש"כ בזה).

הסבר בדברי הרמב"ן שכאשר לא שומע מהבעל עצמו הוי חסרון בלשמה, ראיתי בבית אפרים (חחו"מ סי' סג) דכל שלא שמע מהבעל עצמו רק הוגד לו מפי אחרים בשם הבעל, אין זה לשמה:

"דעל הרוב דרכו של זה שנשלח ועושה מעשה לעשות הענין מחמת שנשלח מן האיש המצווה לו, ואע"פ שהוא אומר לו בפירוש שהוא אינו המצווה רק פלוני אמר לו שיצוה לעשות כך, מ"מ זה העושה מעשה בשעת עשייתו, כל עיקר עשייתו הוא ע"פ דיבורו של זה ועינו וליבו על זה האיש ששמע מפיו שיעשה כך. וכיון דגבי גט לשמה בעינן, והיינו שיעשה השליחות שנצטוה מהבעל ועל דעתו לבד ואז הוא עומד במקומו כיון שאין כח אחר מעורב בו. משא"כ אם בשעה שכותב דעתו גם על זה שאמר לו לכתוב, והוא כותב בשם פלוני שאמר לו בשם הבעל שיכתוב, אין זה עומד במקום הבעל שיהיה כאילו כתבו הבעל לשם כריתות."

סברא נוספת בהסבר הרמב"ן ראיתי במהרש"ג (ח"ג סי' פה) שהביא בשם הדברי חיים (חאהע"ז ח"ב סי' פו) דלעולם אי אפשר לעשות שליח רק על מעשה אבל לא על דיבור, וכל-שכן שאי אפשר לעשות שליח על מחשבה, וכמו שמצינו בדברי הר"ן בריש פסחים שאי אפשר לעשות שליח לבטל את החמץ, וכן במהרי"ט ח"א סי' קכז שאי אפשר לעשות שליח להקדיש. וכיון שכן אין אפשרות לכאורה לכתוב גט ע"י סופר שעומד במקום בעל לכתוב הגט, דבעינן שיכתוב הבעל לשמו ולשמה, ובשליח - סופר - לא מצי לעשותו שליח על המחשבה של הלשמה. ומהני כתיבת הסופר ע"פ דברי הרשב"א בחולין יב דמחשבת המצוה מועילה כמו מחשבת העושה כשעומד על גביו בשעה שעושהו שליח לכתוב ולחתום. ע"כ בעינן דוקא שבשעה שעושהו שליח יהיו הבעלים עומדים על גביו. והסכים עימו המהרש"ג לענין עצם הסבר דברי הרמב"ן אף שחלק עליו על ענין אחר, וכפי שיובא להלן.

ובאבני נזר (חאהע"ז סי' קצז) דן בסברת דברי הרמב"ן, וכתב דשליחות היא על שני אופנים: או נתינת רשות או ציווי. כל דבר שענינו הקנאה וקניין, כגון קידושין, גירושין, תרומה, ענין השליחות הוא נתינת רשות לשליח לעמוד במקום המשלח. אך לענינים של מצוה לא מועילה נתינת רשות, שהרי התורה ציוותה שיעשה הוא עצמו, על כן צריך ציווי דוקא, וע"כ אסור

במודר הנאה, כיון שעושה ציווי המשלח. עיי' ס"ל לרמב"ן שגם בכתיבת הגט לא תועיל נתינת רשות הואיל ואינה מידי דהקנאה רק דרך ציווי; "וציווי לא שייך אלא בפניו או שמשגר לו בכתב. ומצד הסברא שייך בו ציווי יותר. אך שלא בפניו ושלא בכתב לא שייך בו ציווי רק נתינת רשות שלא תועיל בגט". ועיין עוד מש"כ בתש"י אחרת חאהע"ז קנו, כט ולהלן. [ועיין בחידושי הגר"ט, גיטין סי' פז מש"כ לבאר בדברי הרמב"ן, דיש שני סוגי שליחות; האחד - שהוא כבעלים, שהמשלח רוקן לו את כוחו, והוא כבעלים, וזה בשליח לגרש. והסוג השני - שאינו כבעלים, שהרי גם מעשה השליח יכול להיות מצד עצמו, אלא שמתיחס למשלח, דומיא דשליח לטביחה ומכירה. ובשליחות לכתובת הגט, אמנם על עצם הכתיבה הוא כבעלים, אך לא על עצם הגרושין, וכדי שיתיחס מעשה הסופר לבעל, צריך לציווי הבעל, וכל שלא שמע מהבעל, לא חשיב ככותב בציווי הבעל, ואין מעשה הכתיבה מתיחס לבעל].

עוד מצאתי בחלקת יואב (חאהע"ז סי' ל) שהסביר בדברי הרמב"ן, דהתורה ציוותה שהבעל יכתוב את הגט - "וכתב לה ספר כריתות", וברור שאין הכוונה שהבעל עצמו יכתוב הגט, דרוב בני אדם אינם בקיאים בכתיבה, כמו שהכריח הרא"ש בגיטין ב, כה. וכוונת התורה שיהיה הבעל המשתדל ובגרמתו יכתב הגט, כמו שכתבו הירושלמי פאה ב, ה לענין חיוב פאה בקצירת השדה עיי' פועלים עכו"ם, דשפיר קרינן בזה "ובקוצרכם", אף שאם קצרוהו ליסטים או נמלים לא חשיב "בקוצרכם" ואינו חייב בפאה, ואף שאין שליחות לעכו"ם, מ"מ חשיב בהשתדלותו ועיי' חשיב בקוצרכם. וכן ממש"כ הנימוק"י בהלכות קטנות (הל' ס"ת ד"ה כתובו) דאם שכר סופר, קיים המצוה של "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת". לפ"ז מבאר החלקת יואב דשכירות שלא בפניו לא מיקרי שכירו, וכמו שמצאנו לענין בל תלין, דאם שכרו עיי' שליח, אינו עובר על בל תלין, וכדקיי"ל בב"מ קי"ב. וטעם הדבר, דקנין בעה"ב בפועל עיי' אמירתו, דבאמירה מיקרי שאול לו מטעם שארית ישראל לא יעשו עולה, וכמש"כ הנימוק"י ריש פרק השואל, דהיינו כיון שהפועל מחייב עצמו עיי' אמירתו לעשות פעולת בעה"ב ואם לא יעשה הוי עולה, מקרי קנין המחייב את הפועל לעשות פעולתו. ואיתא בגמרא בגמ' ביצה מ, א דמי שזימן אצלו אורחים מערב יו"ט, צריך לזכות להם המנות, ואם לאו הם כרגלי הנותן, וכתב הר"ן שם (בסוף מסכת ביצה) דלא דמי לאם מבטיחו בעיו"ט להשאיל לו כלי ביו"ט דהוי כרגלי השואל, אף שלא משכו ולא מסרו לו אלא ביו"ט, דדוקא בהבטיחו בפניו סמכה דעתיה, משא"כ בהבטיחו שלא בפניו. יוצא א"כ דדוקא במבטיח בפניו הוי מחוסר אמנה. עיי' אם שכר פועלים עיי' שליח, אין בזה שארית ישראל לא יעשו עולה, ועיי' אין בזה משום קנין ואין בזה בל תלין ולא חשיב שכירו. וכיון שהסופר צריך להיות שכירו של הבעל בגט, וכדמשמע בגמרא גיטין כ, א, לא הוי שכירו של הבעל כל שלא מינה אותו בפניו, דכל שמינה שלא בפניו אין כאן שכירות לענין שארית ישראל לא יעשו עולה. ולפ"ז מבאר החלקת יואב גם את לשון הרמב"ן; "שיכתבנו לה הבעל" (ועיין לעיל מש"כ בזה), דכוונת הרמב"ן לא מצד שליחות אלא שהגט צריך להכתב בגרמתו של הבעל, עיי"ש באריכות (גם מה שהקשה על יסוד זה מהמשנה גיטין סו, א כל השומע יכתוב גט לאשתו). ועיין במנחת שלמה לגרש"ז אויערבך זצ"ל, ח"א סי' עח ד"ה ועל עיקר דבריו, שהקשה על סברת החלקת יואב.

ובחזון איש (אהע"ז, גיטין פג, טו) בענין מה שהביא הפת"ש קכ"ח (ויובא עוד בשם האחרונים להלן) להקל באומר אמרו אם שולח הבעל כתב ידו לעדים ולסופר, וזאת בנוסף לאמירה שלא בפניהם, כתב דלכאורה נראה דדוקא אם מוסר הבעל בעצמו את הכתב יד לסופר ולעדים, אבל אם שולח עיי' שליח, פסול לדעת הרמב"ן:

"דלעולם בעינן שיתאחדו רצון הבעל ורצון הסופר והעדים בשיטה אחת, ושידע הבעל מרצון הסופר, והסופר ידע מרצון הבעל, והכל יהיה ברגע אחת, ובלאו הכי לא חשיב לשמה."

ומבואר בסברת הרמב"ן שכתובת לשמה של הסופר בידיעה האחידה ובזמן אחד של רצון הסופר והבעל, דכל ענין לשמה שיצוה הבעל וירצה שיכתוב הסופר גט, ושבציוויו יודע שהסופר רוצה לכתוב גט, וכאשר הסופר יודע מציווי הבעל לכתוב, כשלציווי הבעל מצטרפת ידיעתו של הבעל להסכמת הסופר, ידיעה כזו של הסופר מציווי הבעל המורכב כנ"ל, היא היוצרת את מחשבת הלשמה.

והגר"מ פיינשטיין זצ"ל באגרות משה (חאהע"ז ח"א סי' קטז) כתב להסביר את דברי הרמב"ן אמאי הוי חסרון לשמה באומר לעדים אמרו לפלוני ויכתוב, הרי סו"ס הסופר כותב בציווי הבעל:

"וצריך לומר משום דדין נאמנות דעדים הוא דין התורה לבית דין, אבל אינו עדות התורה ששני עדים לא ישקרו, שהיה זה נאמנות בעצם שכל אדם בעצמו יהיה מחויב להאמינם גם על עסקיו. ולכן אפשר שהסופר והעדים לא יאמינום בליבם שהבעל מינם ויסברו שאומרים שקר, ואז לא הוי עשייתן לשמה אף שכתבו וחתמו לשמה ... ורק אם האמינו להם בזה פליגי, שהרא"ה והר"ן סברי דהוי עשייתן לשמה מצד ציווי הבעל, והרמב"ן פליג אף בזה דסובר מאחר שיכולין שלא להאמינם אם ירצו, לא נחשב ידיעתן מהבעל לכתוב הגט אלא מצד עצמן שרוצים כן להאמינם ..."

מבואר דכתובת הסופר לשמה היא כאשר מוחלט אצלו שהבעל ציוה אותו לכתוב גט לאשתו. וכאשר ממנה בפני שנים, יכול הסופר להאמין לשנים או לא להאמין שהבעל ציוה. וכיון שאין מבחינת הסופר מוחלטות בדבר מינויו ע"י הבעל, יש בכך חסרון במחשבת הלשמה של הסופר והעדים. ומצא לזה ראיה מהכנסת הגדולה (אהע"ז סי' קכ, הגהת ב"י ס"ק כה) בשם הרד"ך שאף לרא"ה והר"ן מדובר דוקא באופן ששמעו הסופר והעדים שנאמן להם, משא"כ כשאמר להם אחר שלא ציום והם מאמינים לאחר יותר, פסול הגט אף שכתבו וחתמו לשמה. ומבואר דיסוד כתיבת לשמה הוא במוחלטות הסופר והעדים שהבעל ציוה, אלא שלר"ן סגי במה שמאמינים לעדים, ולרמב"ן הואיל ויכולים לא להאמין, אין זה מוחלט אצלם, ולא כתבו לשמה.

והרידב"ז בתשי' (שו"ת בית רידבז סי' ב) כתב לחלק בין כשכתב לסופר לכתוב ולעדים לחתום, לבין כשכתב להם גם ליתן הגט, דכשממנה שלא בפניהם, כיון דסתם אשה לאו לגרושין קיימא (עיין זבחים ב,ב), לכן אם אינו שומע מהבעל עצמו חסר לו בכוונה לשמה, דאינם יודעים ברור אם יבוא לידי גרושין. לכן כשממנה את הסופר והעדים ומצוה להם גם לתת גט, כיון שניתן להם הכח לגרש, לא שייך לומר דאשה לאו לגרושין קיימא. והגאון הרב זעליג ראובן בענגיס זצ"ל יצא בתקיפות נגד הוראת הרידב"ז, והזהיר לא להסתמך על זה (חוברת כנסת ישראל תרח"ץ), הובאו הדברים בשו"ת מנחת שלמה לגאון הרב שלמה זלמן אויערבך זצ"ל, ח"א סי' עח, ומה שהשיב הגרש"ז על השגת הגר"ז בענגיס, ועיין עוד להלן. וסברא זו דלא מהני לרמב"ן בממנה שלא בפניהם מפני דסתם אשה לאו לגרושין קיימא וכו',

עיינן להלן דכן כתב בבית אפרים (חאהע"ז ח"ג סי' פ ד"ה אך לענ"ד ולהלן). ועיינן עוד בחלקת יואב חאהע"ז סי' ל שכתב ג"כ לחלק בין מינה שליח לכתובה או גם לנתינה, עיי"ש.

ג. אמרו לפלוני ופלוני

והביא הר"ן את דעת הרא"ה המחלק בין אומר אמרו מדעתכם, לאומר אמרו לפלוני ופלוני, דכל מה דלא הכשיר רבי יוסי הוא באופן של מילי, דהיינו בממנה שליח שיוכל למנות ע"פ דעתו, אבל בממנה סופר ועדים, לא הוי מילי ושרי למיעבד כן. וכי תימא נפיק מינה חורבא, ליכא למיחש לכיסופא אלא כשעושין מדעת עצמם, אבל כשעושים מדעת הבעל לית להו כיסופא, דאינהו לא עבדי מידי אלא בעל הוא דעבד. והר"ן אף שחלק על הסבר הרא"ה בחשש נפיק חורבא, מ"מ הסכים לדינא דמילי לא מימסרן לשליח שייך רק באומר אמרו לדעתכם ולא בממנה הבעל ואומר אמרו לפלוני ויכתוב ופלוני ופלוני ויחתמו. ומהר"ף הנ"ל והרמב"ם שכתבו לפסול או לבטל באומר אמרו, אין הכרע לומר אם מיירי באומר אמרו מדעתכם או אפילו באומר אמרו לפלוני ופלוני. ואף דלא חילקו, לישנא דגמרא נקטו.

ובסברת דברי הראשונים שדין מילי לא מיסרן לשליח לא שייך באומר אמרו לפלוני וכו' אלא רק באומר אמרו מדעתכם, דענין מילי הוא כשממנה שליח למילי, והיינו שמרוקן כוחו לשליח שיעמוד במקומו לעשות את אשר הוא יכול לעשות. וזהו דין שלוחו של אדם כמותו, וזה הדין שאם השליחות היא במילי, אין המשלח יכול לרוקן כח מילי לאחר. ע"כ כאשר אומר לשליח אמרו לפלוני ופלוני מדעתכם, דהיינו שיהיה לכם כח למנות סופר ועדים, שאני נותן לכם את כוחי כבעל לעשות זאת במקומי, כיון שלא נותן לשליחות אלא מילי, לא מהני השליחות, ומעשה הסופר והעדים לא חשיב כמעשה בשליחות וציווי הבעל. משא"כ כשממנה סופר פלוני ועדים פלוני ופלוני, ואומר לשליח אמור לפלוני שמינתי אותו לסופר ולפלוני ופלוני שמינתי כעדים, הרי לא רוקן להם את כוחו למנות סופר ועדים, אלא רק עושה אותם כצינור להעברת הודעת השליחות שעשה. וכיון שאין באומר אמרו לפלוני ופלוני משום שליחות, אין בזה חסרון של מילי לא מימסרן לשליח. וסברא זו היא לכל הראשונים הנ"ל, דאף הרמב"ן מודה דבאומר אמרו לפלוני ופלוני אין משום מילי, ופסול הגט בזה - מאחר ולא שמעו הסופר והעדים מהבעל והוי חסרון בלשמה.

ולפי"ז גם כאשר אינו ממנה סופר מסוים אלא אומר אני ממנה בזאת כל סופר שיבחר בית הדין שבמקום פלוני להיות סופר עבורי לכתוב גט, אף שלא יחד סופר מסוים, כיון שמינה כעת במפורש סופר, ומי הסופר - יתברר ע"י בית הדין, אך לא בית דין הם הממנים אלא הבעל, בזה אין חסרון של מילי ואומר אמרו. (ולענין השאלה אם יש בכגון זה ברירה, עיין קצוה"ח סא, ג, ואכמ"ל).

ואף דברמב"ם בהל' גרושין ב,ו יש מקום לפרש דבאומר אמרו קרוב להיות בטל, היינו דוקא באומר אמרו מדעתכם, אולם ברמב"ם בהל' זכיה ומתנה ד,י מבואר להדיא דאפילו באומר אמרו לפלוני ופלוני, הוי מילי ולא מימסרן לשליח, וז"ל:

"המתנה כגט שאין אדם יכול למסור דברים לשליח. כיצד, אמר לשלשה אמרו לפלוני ופלוני שיכתבו ויחתמו בשטר מתנה ויתנוהו לפלוני, אין זה כלום, ואם אמרו לאותן העדים וכתבו ונתנו למקבל, לא קנה."

הרי שבניגוד למש"כ בהל' גרושין ; "אמרו לסופר ויכתוב גט לאשתי, ואמרו לעדים ויחתמו", כתב כאן ; "אמרו לפלוני ופלוני שיכתבו ויחתמו". וברב המגיד שם כתב דבאומר אמרו לפלוני ופלוני, יש סוברין שאף בגט כשר, והוא הדין ודאי למתנה, והרמב"ם לשיטתו בהל' גרושין ב.ו. ומבואר שלמד ברמב"ם שאף באומר אמרו לפלוני ופלוני הגט בטל. כן דייק בגט פשוט קכ, כה (ד"ה והנה בענין). ולכאורה הרמב"ם היא שיטה שלישית. דדעת הרא"ה דלעיל דבאומר אמרו לפלוני ופלוני הגט כשר, ודאי דהרמב"ם לא ס"ל כוותיה. אך גם לרמב"ן הפוסל באומר אמרו לפלוני ופלוני היינו דוקא בגט דבעינן לשמה ולא בשטר מתנה. ולרמב"ם בין בגט ובין במתנה לא מהני אומר אמרו, בין מדעתכם ובין לפלוני ופלוני.

וכדברי הרמב"ן נראה גם מדברי המחבר בשו"ע אהע"ז קכ, ד ;

"לא יכתבו הסופר ולא יחתמו בו העדים עד שיאמר להם הבעל לכתוב ולחתום ... ואפילו אמר ליה אמרו לסופר ויכתוב ולעדים ויחתמו, לא יכתוב הסופר ולא יחתמו העדים עד שישמעו מפיו."

מבואר דבעינן שישמעו מפיו ממש ולא סגי אפילו במינוי שלא בפניו, וזה כדעת הרמב"ן דכל שלא שמעו מפיו הוי חסרון בלשמה. וכן נראה מדבריו בסדר הגט סע' יח שחזר שם פעמיים דבעינן שישמעו מפיו ובלאו הכי לא יכתבו ויחתמו. וברד"ך (בית ג) כתב דאין לסמוך על הרא"ה והר"ן אפילו בשעת הדחק, כיון שהמחמירים הם רוב מנין ורוב בנין.

ועיין במהרש"ג (ח"ג סי' פה) שכתב דבשו"ע לא נמצאה הכרעה אם לפסוק כרמב"ן או כר"ן והרא"ה, וכיון דהפלוגתא היא בדאורייתא, קשה לסמוך להקל אף במקום עיגון. אך הוסיף דכמה אחרונים ס"ל דאף לרמב"ן אינו פסול אלא מדרבנן, וא"כ יש מקום להקל במקום עיגון, דגבי פלוגתא בדרבנן ולא איתמר הילכתא כחד מינייהו, שפיר אזלינן לקולא. אך להלכה ס"ל דלדעת הרמב"ן הוי פסולו מדאורייתא, ויש להחמיר אף במקום עיגון. ועיין עוד בחזון איש (אהע"ז גיטין סי' פה ד"ה וגם) שאין להקל כדעת הר"ן והרא"ה, מאחר שפשטות הסוגיא בגיטין עבא, כרמב"ן, ואין לעשות מעשה ולהקל כדעת המהרי"מ מבריסק.

ד. ממנה להדיא

ובט"ז (אהע"ז קכ, טז) כתב לחלק בין אומר אמרו לסופר שיכתוב עבורי גט וכו', לבין אם אומר בהדיא בפני עדים שהוא ממנה את פלוני להיות סופר ואת פלוני ופלוני להיות עדים. דכאשר אומר אמרו לפלוני שיכתוב עבורי גט ולא מינה להדיא, יכולים השומעים לסבור שאף שביקש למסור באמצעותם לסופר, מ"מ נתן להם את הכח לשנות, ולא היא, ונפיק מינה חורבא. אבל כאשר ממנה להדיא את הסופר והעדים ואומר כן בפני אחרים, ואומר לאחרים לומר זאת לסופר ולעדים, בכגון זה לא נפיק חורבא ואפילו מדרבנן כשר, ובכגון זה מייירי הרא"ה והר"ן. לפ"ז באומר אמרו לפלוני ופלוני גם לרא"ה פסול עכ"פ מדרבנן, וסובר להכשיר רק בממנה להדיא. ועיין בפרי חדש שם, דלרמב"ן דלא מהני מטעם לשמה, א"כ במתנה מהני אפילו באומר אמרו לפלוני ולפלוני ולא ממנה להדיא, משא"כ לרא"ה והר"ן אף במתנה לא מהני א"כ ממנה להדיא. ולמעשה הדברים מבוארים בדברי הרד"ך (בית ג חדר א) וכמש"כ הט"ז. וז"ל הרד"ך (בד"ה ואל) :

"ואפילו לרא"ה ולר"ן שכתבו שאם ממנה אותו לסופר בהדיא דשפיר דמי, ואפילו שלא בפניו, וכמש"כ הר"ן פרק התקבל באורח. נראה דדוקא היכא שאמר ליה אמרו לסופר פלוני שאני ממנה אותו לסופר לכתוב גט לאשתי הוא דסברי דכשר, דכהאי גוונא לא מילי נינהו אלא שממנה שליח שלא בפניו ... אבל היכא שאמר להם אמרו לפלוני סתם, חשיב מילי שהוא אומר כאילו אמר תהיו במקומי תמנו לפלוני לסופר לכתוב גט לאשתי, אבל אינו ממנה הוא אותו סופר שלא בפניו אלא הם ממנים אותו, ובכהאי גוונא נפיק נמי חורבא, שיחשבו שלרצונם הדבר מסור הואיל ואמר להם מקום."

ולדעת הרא"ה והר"ן אף דבעינן לשמה, מ"מ כאשר ממנה את הסופר והעדים, הוי לשמה, משא"כ כשאינו ממנה להדיא הוי חסרון גם בלשמה (עיי"ש בסוף בית ג). ועיי"ש ברד"ך שם בהמשך דבריו שדייק מדברי הרמב"ם דס"ל דלא כרא"ה והר"ן, אלא דוקא בשליח הולכה יכול למנות שליח שלא בפניו, משא"כ בסופר ועדים. ועוד דייק במש"כ הרמב"ם בהל' גרושין ב,ה; "וצריך שיאמר הבעל עצמו לסופר כתוב ולעדים חתומו". ולכאורה אמאי הוסיף הרמב"ם את המילה "עצמו". אלא כוונת הרמב"ם שצריכים הסופר והעדים לשמוע מפי הבעל ולא סגי במה שממנה בפני אחרים המודיעים לסופר ולעדים.

ולדעת הרמב"ן הפוסל אומר אמרו מטעם לשמה, מ"מ באומר אמרו לדעתכם פסל משום מילי. וכשאומר אמרו לסופר פלוני ולא מינה להדיא, דעת הט"ז כנ"ל דאין בזה חסרון של מילי, ונפק"מ למתנה דמהני. וכן ראיתי שכתב בשער המלך (גרושין ב,ה) דדעת הרמב"ן דאין חסרון של מילי באומר אמרו לסופר פלוני אף בלא ממנה להדיא, דכיון דשמואל מכשיר באומר אמרו, ולשיטתו אין בזה חסרון של מילי, ורבי יוסי פליג עליה לא מטעם של מילי אלא מחסרון של לשמה, שהרי אף בממנה להדיא פסול מהאי טעמא, וכיון שכן מנין לנו לאפושי במחלוקת ולומר דלרבי יוסי באמרו לסופר פסול גם מטעם מילי, ודלא כמש"כ בבני יעקב ובמכתב מאליהו, עיי"ש.

ומהר"ם אלשקר בתש" (סי' כ - סי' כד) נשאל מהעיר קורפו להכריע בין דעת הדר"ך הנ"ל לבר פלוגתיה, ובתוך דבריו מספר פעמים חולק על הרד"ך וסובר דלדעת הרא"ה והר"ן אומר אמרו מדעתכם היינו שלא נוקב בשמו של הסופר והעדים, משא"כ באומר שמם הוי כממנה שליח ולא נפיק מינה חורבא, עיין בסו"ס כג ד"ה עוד האריך. ובגט פשוט (קכ,כה ד"ה והנה ראיתי) הביא את מחלוקת הרד"ך ומהר"ם אלשקר, וכתב דנראה מהב"ח כמהר"ם אלשקר; "וכל הישר הולך יראה דהאמת כרד"ך, וכן הכריע בדרישה באריכות, וכן היא דעת מהרי"ט ח"א סי' לה", ושכן כן נראה גם מתש" בית יוסף (דף סח ע"ג) כדעת הרד"ך.

ולעיל הובאה דעת הרד"ך (בית ג) דאין לסמוך על דעת הרא"ה אפילו בשעת הדחק. ובגט פשוט (קכ,כה) כתב דלכתחילה לא תנשא אפילו בממנה להדיא סופר ועדים שלא בפניהם, אך אם נשאת - לא תצא, כיון שהרא"ה והר"ן מכשירים, וכל-שכן שיש מהראשונים שכתבו דדעת ר"י דשמואל מכשיר באומר אמרו. אולם כשאינו ממנה להדיא שלא בפניו אלא אומר אמרו לפלוני, אף דמהר"ם אלשקר והב"ח ס"ל דדעת הרא"ה והר"ן להכשיר בכהאי גוונא, מ"מ פשט דבריהם לא משמע הכי, ובזה אם נשאת תצא.

ה. מינוי בכתב

איתא בגיטין עא, א: אמר רב כהנא אמר רב, חרש שיכול לדבר מתוך הכתב, כותבין ונותנין גט לאשתו. ובגמרא שם עב, א: תניא כוותיה דרב אשי, כתב סופר לשמה וחתמו עדים לשמה, אע"פ שכתבוהו וחתמוהו ונתנוהו לו ונתנו לה, הרי הגט בטל עד שישמעו קולו שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו. ישמעו - לאפוקי ממ"ד מודה רבי יוסי באומר אמרו. קולו - לאפוקי מדרב כהנא אמר רב. ובתוס' שם (ד"ה קולו) הקשו אמאי הברייתא היא לאפוקי מרב כהנא, הרי במשנה ר"פ מי שאחזו (גיטין סז, ב) מבואר דנשתתק ואמרו לו נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו ובדקוהו, וא"כ הוי הברייתא דלא כמשנה. ותירצו התוס':

"דמסתברא דהרכנה דמתניתין מהני כמו קול, כיון דקים לן שמתרצה, לא בעינן שמיעת הקול ... וברייתא דנקט עד שישמעו קולו, לא שנה אלא למעוטי חרש דרב כהנא, דמסתבר למעוטי."

ומבואר בתוס' שחילקו בין הרכנה לכתב, דהרכנה שמוכח ממנה התרצותו, לא בעינן שמיעת קולו, משא"כ בכתב. ולכאורה לא מבואר בתוס' דהרכנה שהיא מעשה בגופו שעדיפא על הכתב, דאם הרכנה עדיפא מצד מעשה דבגופו, א"כ אמאי כתבו התוס'; "כיון דקים לן שמתרצה, לא בעינן שמיעת הקול", הו"ל למימר דהרכנה היא כקולו, דתרוייהו מעשה בגופו. אולם ממסקנת דברי התוס' נראה דהא דממעט כתב היינו דוקא בחרש ולא בפקח. וכן ראיתי בבית אפרים (חאהע"ז ח"ג סי' פ בתחילתו) שלמד מהתוס' דאין חילוק בין הרכנה לכתב ידו, דלא כט"ז (אהע"ז קכא, ו) והב"ש (קכא, ט) שלמדו בתוס' דהרכנה עדיפא על כתב.

ובגמרא עירובין יג, א איתא דמוחקין לסוטה פרשה מספר תורה, ואע"ג דפרשת סוטה הנמחקת צריכה כתיבה לשמה, מ"מ מוחקין לה מן התורה. ובתוס' שם (ד"ה אבל) הקשו מהגמרא בגיטין עב, א (הני"ל) דגט פסול עד שישמעו קולו, ופסולו מדין לשמה ולא מדין שליחות, מדמכשירים כתיבת חשו"ק בגדול עומד על גביו, אע"ג דלאו בני שליחות נינהו. וא"כ כשאין הבעל מצוה, הוי חסרון בלשמה, ואיך יכול למחוק פרשת סוטה מספר תורה שלא נכתבה הפרשה בציווי הכהן. ותירצו התוס' ב תרוצים:

"דלעולם חשיב לשמה, והתם פסול מדרבנן, וגבי סוטה לא שייך לפסול מדרבנן. אי נמי בסוטה אין הכהן שעליו לכתוב מקפיד אם יכתוב שום אדם לשמה שלא ברשותו ומסתמא ניחא ליה, אבל גבי גט מסתמא לא ניחא ליה לבעל."

ומבואר מהתוס' בתירוץ הראשון דכאשר כותב הסופר בציווי הבעל אך באופן שלא שמע את קולו, לא הוי חסרון דאורייתא אלא פסול מדרבנן. ולתרוץ השני מבואר הטעם דבעינן קולו - שמא לא ניחא ליה לבעל, משא"כ בסוטה לא בעינן קולו דכהן, דמסתמא אינו מקפיד. ולכאורה אין שני התרוצים חלוקים האחד על השני, דגם לתרוץ בתרא הוי פסולו מדרבנן, ונתנו התוס' טעם לשבח מדוע פסלוהו חכמים - דמסתמא לא ניחא ליה לבעל. לפ"ז לכאורה כאשר נדע בודאות דניחא ליה לבעל, אין חסרון של קולו ולא בעינן שישמע קולו. וא"כ לכאורה אם כתב בכתב ידו שיכתבו וחתמו ויתנו גט לאשתו, דידיעין דניחא ליה לבעל, אין חסרון במה שלא שמעו קולו. וכן ראיתי בבית אפרים בתשי' (חאהע"ז, ח"ג, סי' פ, ד"ה והנה

התוס'), והוסיף דהא דלא מהני כתב בפיקח היינו דוקא בכתב בלא ציווי. ועיין עוד להלן בדעת הבית אפרים.

והרא"ש בגיטין ס"פ התקבל (פ"ז סה"י"ט) כתב על הא דאיתא בגמרא גיטין הנ"ל קולו - לאפוקי מדבר כהנא וכו', וז"ל:

"ומדלא קא ממעט אלא חרש, משמע דפיקח שכתב בכתב ידו מהני, דלא גרע מהרכנה דאילם. ומיהו אומר רבינו תם דבתוספתא קתני בהך ברייתא דמייתי הכא; ולא עוד אלא אפילו כתב בכתב ידו לסופר כתוב ולעדים חתומו, אע"פ שכתבוהו וחתמוהו ונתנוהו לו ונתנו לה - פסול, עד שיאמר לסופר וכו'. אע"ג דהרכנה מהני, אפשר דהרכנה עדיפא טפי משום דמראה בגופו. אי נמי נשתתק דאי אפשר בענין אחר, אקילו ביה משום תקנת עגונות."

וכוות דבריו לתוספתא גיטין ב, כי שאינה עוסקת בחרש אלא בדין לשמה בגט. וא"כ לפי התוספתא לא מהני כתיבה אפילו בפקח, אע"פ דבגמרא דידן לא ממעט אלא חרש. עוד מבואר ברא"ש דהרכנה דהוי מעשה בגופו, עדיף טפי על כתיבה. או שהרכנה לא מהני בפקח אלא בנשתתק, דהקילו בו משום תקנת עגונות. ונפק"מ בין התרוצים - דלתרוץ קמא דהרכנה עדיפא, א"כ כתב ידו בטל מן התורה. משא"כ לתרוץ שני דבנשתתק הקילו, א"כ משמע דכתיבה מהתורה היא כדבור, אלא חכמים פסלוהו במקום שיכול לדבר, משא"כ בנשתתק אוקמוהו אדינא. ועיין במשנה למלך ה' גרושין ב, טז שכתב נפקות זו, וכן כתב בגט פשוט קכ, כו. וב"י כתב דהטור תפס תרוץ ראשון כעיקר, וע"כ פיקח שצויה בכתב ידו, הגט בטל. והגט פשוט הקשה על הטור איך תפס תרוץ ראשון כעיקר, והרי הרא"ש בלשון "אפשר" קאמר, וא"כ ספוקי מספקא ליה. עוד הוכיח בגט פשוט דלרא"ש כתיבה והרכנה שוים, מהא דדעת הרא"ש דמהני מפי כתבם בעדות אשה, וכמו שפסק בריש פרק מי שאחזו, דאף דברייתא דכשם בודקין קאי בהרכנה, ס"ל לרא"ש דהיינו הרכנה היינו כתב, וא"כ לא ס"ל כתררוץ קמא המחלק בין הרכנה. ועיין עוד להלן.

ובסברא לחלק בין הרכנה שהיא מעשה בגופו לבין כתיבה, ראיתי בפני יהושע בתש"י (סי' פד), דבכתיבה לא ידעינן שנתרצה ממש, דכיון שאינו מראה בגופו, איננו יודעים שנתרצה, דיתכן וכתב כן "ולא מלבדו, דאין נקרא מוציא שקר אא"כ מדבר בפיו או מראה בגופו, דאז אמרינן אי לאו דנתרצה ממש, לא היה משקר, אבל כתיבה, אפילו כותב בלא לב, לא מיקרי משקר". יוצא מדבריו דאדם לא משקר ע"י מעשה בגופו, אבל כתיבה כיון שאינה מעשה בגופו, אדם יכול לכתוב דבר שקר.

אולם מדברי הרמב"ם מבואר דדוקא בחרש לא מהני ע"י הכתב, אבל בנשתתק, אם כתב בכתב ידו שיכתבו, יחתמו ויתנו גט לאשתו, הרי אלו כותבים ונותנים, דכן כתב בהל' גרושין ב, טז:

"מי שנשתתק והרי דעתו נכונה, ואמרו לו נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו, בודקין אותו שלשה פעמים בסירוגין ... וכן אם כתב בידו כתבו ותנו גט לאשתי, הרי אלו כותבין ונותנין לה אם היתה דעתו מיושבת עליו, שאין דין מי שנשתתק כדין החרש."

ואף שמדבריו בהל' גרושין אפשר דקאי אנשתתק דוקא, עיין במשנה למלך (גרושין ב, טז) ובב"י (אהע"ז סי' קכ), מ"מ ממשי"כ הרמב"ם בהל' מכירה כט, ב שדימה חרש למדבר ואינו שומע, שאף שיכול לדבר, מקחו מקח וממכרו מכר במטלטלין ברמיזה, א"כ כל-שכן שבפיקח מהני רמיזה. ושם בה"ג כתב; "והוא שיבדק כדרך שבודקין לגיטין או יכתוב בכתב ידו", מבואר דכתב ידו עדיף על רמיזה, וממילא בפיקח מהני כתב ידו. ובב"י (אהע"ז קכ, ד"ה ואם נפשך) הביא מדברי רבינו ירוחם (חלק חוה, נתיב כד ח"ג), וז"ל:

"כתב ר"ת כי כתוב בתוס' כי פקח אע"פ שכתב בכתב ידו ... ויש מפרשים כי די בכתובה ... וכבר כתבתי בדין חרש מי שנשתתק ושומע כי די בכתב ידו, ודוקא בחרש אבל בפקח לא. וכן כתב בירושלמי כמו שבחרש שאינו מדבר ואינו שומע אינו מועיל כתב ידו, כמו כן בפקח, וכן נראה עיקר."

ולמד הב"י מדבריו דדוקא בנשתתק שאי אפשר בענין אחר, אבל פקח שיכול לדבר, לא הכשירו ע"י כתב ידו או הרכנת הראש, ובעינן דוקא שישמעו קולו. אבל מדברי הרמב"ם נראה דמהני כתב בפיקח, דכל שמגלה לנו כוונתו, חשיב כהשמעת קולו. ודוקא חרש גמור התמעט מכתב ידו ומהרכנתו. (ואם בנשתתק בעינן בדיקה בציוה בכתב ידו, עיין בכסף משנה גרושין ב, טז) מש"כ בזה. ובאור שמח גרושין ב, טז כתב דכפי הנראה לא בעינן בדיקה, דדוקא הרכנה דהוי כסימן לרצונו ולא גילוי דעת ממש - בעינן בדיקה, משא"כ כתיבה בבן דעת הוי ממש גילוי רצונו. אך האור שמח הקשה סתירה מדברי הרמב"ם ריש פ"ד מנחלות, בענין מי שנשתתק וכתב בכתב ידו שזה בנו, שבודקין אותו כדרך שבודקין בגיטין, ונשאר בצ"ג גדול).

וכדברי התוספתא משמע בירושלמי גיטין ז, א; התיב רבי בר ממל, והא מתניתא פליגא, הרי שכתב בכתב ידו, אמר לסופר וכתב, לעדים וחתמו, אע"פ שכתבוהו וחתמוהו ונתנוהו לו וחזר ונתנו לה אינו גט. ועיין בקרבן העדה דאפילו בבריא איירי וכל-שכן בחרש. והר"ן בגיטין (לג, בעמוה"ר) הביא את התוספתא הנ"ל דמשמע דלא מהני כתב בפקח, וסיים הר"ן; "וא"כ ראוי להחמיר". וכן המרדכי בגיטין (סי' תיז) הביא את לשון ספר התרומה דמהתוספתא משמע דלא מהני כתב ידו בפקח; "א"כ אין אדם יכול לשלוח כתב ידו לבית דין שבמקום פלוני שיכתבו ויתנו גט לאשתו". גם הרשב"א בחידושי לגיטין עב, א הביא את דברי התוספתא והירושלמי, ומשמע דס"ל דלא מהני כתב ידו בפקח. וכן כתב בספר התרומה (סי' קכו) וספר המצות (עשה, נ, ד"ה בפרק מי שאחזו); "הא למדת שאין אדם חרש או פקח יכולין לשלוח כתב ידו לבית דין שבמקום אחר שיגרשו את נשותיהם". וכן נראה בדברי התשב"ץ בתש"י (ח"א סי' לו) שדן במי שכתב בכתב ידו שהוא עושה שליח שיצוה לסופר לכתוב גט. והביא התשב"ץ את דברי התוספתא הנ"ל, וכתב דאם בכותב לסופר להדיא "הגט פסול, כל-שכן בנידון הזה שהוא פסול". ומבואר שפסק כדברי התוספתא, ועוד מבואר דהגט פסול ולא בטל, עיי"ש. ועיין בב"י אהע"ז קכ, סוף ד"ה אבל דעת הפוסקים מה שהסתפק בלשון הטור.

ו. דעות האחרונים במינוי בכתב, ובאיזה אופן ניתן להכשיר

וכנ"ל אי הגט פסול או בטל לשיטת הרא"ש, הרשב"א ודעימיה, תלוי בשני התרוצים שהביא הרא"ש. ובפרי חדש (אהע"ז קכ, ה האריך בדין זה, ומסקנת דבריו שאין להקל ע"י כתב ידו אף לא במקום עיגון "לא בפקח ולא במדבר ואינו שומע ושומע ואינו מדבר, ודלא כתש"

רד"ך. ומיהו בפקח ע"י הרכנה יש להקל, דהיא שמיעת הקול היא הרכנת הראש". והגט פשוט (קכ,כו הנ"ל) כתב דכיון דלרמב"ם הגט כשר בציוה בכתב, אפוי פלוגתא לא מפשינן לומר דלרא"ש הוי הגט בטל. ע"כ כתב בגט פשוט לבאר דאף לתרוץ קמא, אף שהרכנה עדיפא על כתב ידו, מ"מ בכתב ידו אינו אלא פסול מדרבנן, ושכן כתב הרד"ך (בית כג). והואיל וס"ל לגט פשוט שפסולו מדרבנן, אף דלכתחילה יש לחוש לתוספתא דרבים מהראשונים כתבוה להלכה, מ"מ כיון דדעת הר"י והרמב"ם להכשיר, במקום עיגון יש לסמוך על המכשירים, וכמו שהקל הרד"ך במשומד ששלח כתבו מספרד לסלוניקי שהוא ממנה סופר ועדים לכתוב גט, לחתום וליתנו לאשתו. אולם ס"ל לגט פשוט דמה דהקל הרד"ך היינו שהסופר והעדים מכירים כתב ידו, והרי זה כראוהו כותב, וכיון דכתב ידו כהרכנה, הרי זה כשמעו מפיו ממש. אולם אם עדים כתבו שראו שהבעל מינה לסופר והעדים, באנו למחלוקת הרמב"ן והרא"ה, דאפילו אמר לעדים אמרו לפלוני לא מהני. ואף שהמבי"ט בתשי' (ח"ב סי' עג וסי' קנה) הקל אף בזה במקום עיגון, מ"מ בזה הוי ספיקא דאורייתא ואין להקל אלא במכירים כתב ידו. גם בפרי חדש (קכ,ה הנ"ל) חלק על המבי"ט, עיי"ש. (ועיין באבני נזר (חאהע"ז סי' קצח) שכתב דאין מקום לחילוק הגט פשוט, עיי"ש. ועיין עוד בחאהע"ז קנו, כח לענין הכרת כתב ידו בממנה שליח, דמהני אפילו אחרים מכירים כתב ידו).

ובאבני נזר (חאהע"ז סי' קצז) כתב שאין להקל בכתב ידו אפילו במקום עיגון, כיון שהמחלוקת היא על הדאורייתא, דאף שלשון התוספתא הוא שהגט פסול, ופסול משמע מדרבנן, מ"מ בירושלמי מבואר שהגט בטל, וכיון שהפסול הוא מדאורייתא, אין להקל במקום עיגון, והביא את המכתב מאליהו שחלק על הרד"ך שהקל במקום עיגון. (ואח"כ ראיתי שכתב כן גם בסי' קנו, ב). ומ"מ כתב להקל באם ימנה הבעל שליח בע"פ במקומו וגם יכתוב בכתב ידו, והעדים יעידו בפני ג אנשים שמינה שליח, והג' אנשים יקיימו חתימת העדים שאינו מזויף. ויש בזה ספק ספיקא, שמא הלכה כר"ן וכרא"ה דמהני מינוי שלא בפניו, ואת"ל דהלכה כרמב"ן, שמא הלכה כרמב"ן גם בזה דמהני מינוי בכתב. אמנם בהמשך דבריו דן להתיר בספק ספיקא, ובתשי' שאח"ז (קצח, יב) כתב שליבו מהסס בזה, שאין הספיקות שקולים, שהמתירים בכתב הם מועטים, "אך כמדומה לי שפשט המנהג בזה להתיר, וגם אני התרתי כן". והיתר האבני נזר הוא בתשי' (חאהע"ז סי' קעח) שבמקום עיגון יכתוב בכתב ידו וכן ימנה בע"פ, ויאמר עדותו בפני עדים שיסעו לעיר סמוכה ויעידו בפני בית דין, והבית דין יכתבו עדותם וישלחו לרב המסדר גט. ויותר טוב שיצוה הבעל בפני שלשה, למקרה ששנים לא ירצו ליסוע למקום בית דין, ושלשה הם עצמם בית דין, ואין בכתיבתם משום מפיהם ולא מפי כתבם.

גם בחלקת יואב (חאהע"ז סי' ל) כתב להתיר בכותב בכתב ידו וגם ממנה בע"פ, דהוי ספק ספיקא וכנ"ל, ואף שהב"י (אהע"ז סי' קכ ד"ה ודע) כתב דאף לסברת הר"ן והרא"ה לא מהני מינוי בכתיבה (אף דהר"ן כתב להדיא דלא מהני, מ"מ אף לסברתו במינוי פלוני ופלוני לא מהני בכתיבה), מ"מ ס"ל לחלקת יואב דכתב ידו עדיף משלא בפניו, עיי"ש. והוסיף:

"וגם אמרתי לצאת ידי דאורייתא, נ"ל דמלבד הגט שאנו נותנין ע"פ כתב יד הבעל, יכתוב הבעל במקומו גט בכתב ידו בכתב שלנו באיזה לשון שיהיה, וישלחנו לאשתו ע"י הפאסט, ובוה מגורשת מהתורה כדין כתב בכתב ידו ואין עליו עדים. ואף אם האותיות והתיבות יהיו מסולסלין ומחוברין כדרך כתב שאנו כותבין, מ"מ הוי כתב מעליא כמבואר בפירוש המשניות לרמב"ם ידים ד, ה עיי"ש, ומדאורייתא גט כשר

הוא. ואז אחר הגט הזה שוב שפיר נוכל לסמוך אכתב יד הבעל לסופר שיכתוב הגט ולעדים שיחתמו ולשליח שיתנו, ואז ודאי הגט כשר. וכבר היה מעשה כזה בתש' כתר כהונה, והכשירו הגאון הקדוש מקאזעניץ זצלה"ה והסכים עימו בעל ההפלאה."

ומבואר בחלקת יואב דמעיקר הדין ניתן לכתוב גט ע"פ מינוי בכתב יד הבעל, אולם לצאת מידי חשש דאורייתא, יכתוב הבעל גט בכתב ידו, אפילו בכתב מחובר, ובאיזה לשון שיודע, וימנה שליח למסור לה הגט, ובזה תהיה מגורשת מדאורייתא, ולגרשה אף מדרבנן, נסמוך על המינוי שכתב בכתב ידו. ועיין להלן דעצה זו כתב גם בחזון איש. (ובדברי חיים ח"ב אעה"ז סי' פו הביא ג"כ מש"כ בשו"ת בגדי כהונה והכשר הגאון מקאזעניץ וכו', ומשמעות דבריו שהתיר ע"י אמירה בע"פ ומינוי בכתב, עיי"ש).

אמנם עיין באבני נזר שהביא ראייה לרמב"ן מהמכילתא על הפסוק; "ויאמר אל משה, אני חותנך יתרו בא אליך" (שמות יח,ו). ונחלקו במכילתא; רבי יהושע אומר, שלח לו באיגרת. רבי אליעזר המודעי אומר, שלח לו ע"י שליח. והרמב"ן בפירושו על התורה (שם) כתב ששלח לו ע"י איגרת, כי השליח לא יאמר אני חותנך, דבשליח לא שייך שיאמר בלשון נוכח "אני". ומזה מוכיח האבני נזר דכתב הוי כלשון נוכח, ונחשב הדבר כמדבר עימו. אלא כיון שזה מחלוקת ראשונים, אין להכריע בזה. ובת' שאחרי זה (קצח,ח) כתב לישב דברי הרמב"ן דהתוספתא מיירי באופן שעומדים באותו מקום, וכיון שאין דרך דיבור בכגון זה, שכולם עומדים במעמד אחד וכותב לחבירו, לא מהני לתוספתא ולא הוי כתיבה כדיבור, אולם כשאניס במקום אחד, הרי זו הדרך לכתוב ולא לדבר, והכתיבה כדיבור. וע"כ גם יתרו כתב למשה רבינו והוי כתיבה כדיבור, כיון שלא היו בעיר אחת. אולם למעשה הסיק כנ"ל.

ובישועות יעקב קכ, יג שהקשה דאם לא מהני ציווי בכתב ידו, א"כ היכי משכחת לה הא דאיתא במשנה גיטין כב, הכל כשרין לכתוב את הגט אפילו חרש שוטה וקטן, דאם הסופר חרש, איך ישמע ציווי הבעל. וכתב לחלק, דבסופר חרש שמצוה הבעל בפיו ואח"כ כותב לסופר שציוה בפיו, בזה מהני. וביאור דבריו דלא מהני רק בבעל שלא ציוה בפיו כלל, דהוי חסרון בעצם הציווי לכתוב הגט, דהא דקיי"ל דבעינן קולו, דללא שמיעת קולו הוי חסרון בעצם הציווי, אך אם השמיע את ציוויו וכותב בכתב שציוה בעל-פה, אף דלסופר מגיעה הידיעה על הציווי בכתב, אין כאן חסרון של "קולו", כיון דהיה כאן ציווי בפה. לפ"ז גם בממנה שליח ועדים מסוימים שלא בפניהם, ואינם שומעים על המינוי אלא מתוך הכתב, אין כאן חסרון אף לרמב"ן מדין "לשמה", דהא גם לרמב"ן לא משכחת לה בסופר חרש אלא בכהאי גוונא, וכיון שמינה בע"פ, אין חסרון של "קולו", וכיון שהידיעה הגיעה לסופר מכתב יד הבעל, הוי כהגיע הציווי מפה הבעל, ואין גם חסרון של אומר אמרו לפלוני (לרמב"ן), ושפיר כותב הסופר הגט.

וכיוצא בזה עולה מתש' מהרי"מ מבריסק (סי' לב - הובאו דבריו בפת"ש (אהע"ז קכ, יח) דיש להקל במקום עיגון בכתב ידו אף בפיקה. עוד הציע שבטרם שיכתוב הבעל, יאמר בע"פ שממנה את הסופר פלוני ועדים פלוני ופלוני לכתוב ולחתום עבורו, דכיון שממנה להדיא סופר ועדים, ואף שהבית אפרים לא מלאו ליבו להקל, כיון שדעת השו"ע וגדולי האחרונים להחמיר בזה, ולדעת כמה ראשונים יש כאן פסול דאורייתא, אולם כשיש עוד צד להקל, שממנה בכתב ידו, בצרוף שניהם אפשר לעשות מעשה במקום עיגון. ומסיים הפת"ש; "ולמעשה צריך עיון רב בקיבוץ חכמים".

ובתש' שבות יעקב (ח"א קיד) דן במי שעזב את אשתו ב שנים והמיר דתו "והוא משרת אצל שר גדול באופן שאין לכופו שיבוא לבית דין ליתן גט לאשתו". אמנם תמורת סכום מסוים הוא מוכן לכתוב בכתב ידו לכתוב ולחתום וליתן גט לאשתו. או תקנה אחרת, להביא לשם סופר ושני עדים שיצוה בפניהם, והם יכתבו לא במקום הציווי אלא בעירם. והשיב השבות יעקב דאף דכל גדולי הפוסקים כתבו שאין לסמוך על פי כתבו ליתן גט לאשתו, כמבואר בירושלמי ובתוספתא; "מ"מ במקום עיגון כי האי, אפשר דיש להתיר", וכמשי"כ הרד"ך. והביא השבו"י את שני תרוצי הרא"ש, שבהם דין זה תלוי, ומה שדן בדברים הב"י. וכתב לחלק בין נשתתק, דכיון שיכול לצוות בהרכנה, יש להחמיר כתרוץ קמא, משא"כ באי אפשר בענין אחר וכנידון דידיה שהוא מקום עיגון, בזה כ"ע מודו לתרוץ בתרא דמהני בכתב ידו. אך הואיל ובנידון דידיה אפשר שיבואו הסופר והעדים למקום הבעל ויצוה בפניהם, לא הוי מקום עיגון (ועיי"ש מה שהמשיך לדון בגט מומר, דחיישינן שיבטל השליחות. ועיי"ש בסי' קטו כיצד נהג למעשה בגט זה. ועיין עוד בבית אפרים המובא להלן מה שכתב בחשש ביטול בגט מומר).

ובבית אפרים (חאהע"ז ח"ג סי' פ ד"ה אך לעני"ד ולהלן) כתב דיש לחלק בין סיבת פסול חרש בכתב ידו לבין סיבת פסול פיקח, דבחרש הוי פסול מפני שע"י כתב ידו אין מוציאין אותו מחזקת חרש, דמה שכותב לא חשיב דיבור ואינו כחרש המדבר ואינו שומע, משא"כ פיקח כיון שיכל לדבר בפיו והוא עצר את כח הדיבור, אין הסופר נותן לב לכתוב לשמה, שאומר הסופר בליבו, מסתמא הבעל אין ליבו ככתבו. וכן מצא בספר בני יעקב שמצא בשם תלמידי הרשב"א שכתב בשם הרמ"ה דכיון שיכל לדבר ולא דיבר אלא כתב, יש לומר שמשטה הוא. (ועיין בשדי חמד, מערכת גט טז, לג שהביא מהמכתב מאליהו שדוקא כותב בפניהם מהני, וכל החסרון הוא כשכותב שלא בפניהם, עיי"ש). אמנם למסקנא ס"ל לבית אפרים דכיון שיש דעות רבות המכשירות כתב יד בפיקח, "שכן נראה מדעת הרי"ף ורש"י והרמב"ם ובעל העיטור, וכן כתבו הפוסקים בשם התוס', וכן דעת הרמב"ן בחידושי ורד"ך בתשובה, ושאר פוסקים האחרונים סמכו עלה דמילתא במקום עיגון וכמשי"כ הגט פשוט, יש לסמוך על המקילין". ואפילו מי שחש לדברי התוספתא, היינו דוקא שלא במקום עיגון.

חילוק נוסף הוסיף הבית אפרים לפי הטעם האמור דלא מהני בפיקח כתב ידו דחיישינן שמא משטה או שנטרפה דעתו, א"כ כל זה דוקא כשאין ידועה לנו האמתלא מדוע לא בא מעצמו, או מדוע לא כתב גט ושלח;

"וכיון דסתם אשה לאו לגרושין קיימא, סתמא לאו לשמה הוא כמו שכתבו הפוסקים. משא"כ בזה שגלוי לכל העולם שאי אפשר בשום אופן שיבוא לביתו, וגם לכתוב שם גט ולשלוח לא היה יכול..."

א"כ במקום שגלוי וידוע הטעם מדוע היה עליו למנות בכתב ידו, הן מטעם שאינו יכול כעת לבוא לארץ בה נמצאת האשה, וכן אין במקום סופר שיכול לצוות לו לכתוב גט, ומן הנמנע לשלוח סופר ועדים, וכמו כן במומר שהרחיק נדוד והוא הולך למות, דסתמא לגרושין, והדעת נותנת שכתבו ולבו שוין. ובמהרש"ם (ח"ב סי' קמו) דהגם דיש לחוש בכתב יד ששלח ממדינת הים שמשטה, מ"מ שעזב אשתו כמה שנים ואינו זנה ומפרנסה, ומדינא יש לכופו לגרשה, מהיכי תיתי נימא שאינו מרוצה בכך, הרי אדרבא כופין אותו שיאמר רוצה אני. כמו

כן כל החשש כשכתב מעצמו השליחות, אך כאשר שלחו לו נוסח המיווני, וכמה שנים מיאן לצוות ולמנות סופר ועדים, וכעת התרצה, אי"כ כל מה שעשה, על דעת בית דין עשה, ולא חיישינן שמשטה או לטרוף דעת. ועיין עוד שם בהמשך הדברים משי"כ להקל אפילו אין הסופר והעדים מכירים חתימת ידי הבעל.

עוד כתב הבית אפרים לחלק ע"פ מה שכתב בגט פשוט בשם המבי"ט בסברא דלא מהני כתב יד בפקח, דכיון דמסתמא כותב שלא בפניהם, יש לחוש ששינה דעתו וביטל הציווי. לפ"ז צ"ל דדוקא בכתב חוששים שמא ישנה דעתו; "משא"כ אם אמר בפיו, אמרינן כיון שכבר הוציא הדברים מפיו וגמר אומר ולא ינחם עוד". ועכ"פ עולה מהבית אפרים דיש צד מקום להכשיר מינוי סופר ועדים בכתב ידו כאשר גם אמר בפיו, דאין לחוש שיבטל, או באופן אחר, שקיבל בשבועה לא לבטל ציוויו. ובהצטרף לנ"ל - כאשר ידועה הסיבה המונעת אותו לבוא לכאן ולמנות את הסופר והעדים, דבזה אין לחוש לטרוף דעתו או שמשטה.

גם הגאון רי"א ספקטור זצ"ל (עיין יצחק ח"ב סי' ה) כתב דבמקום עיגון גדול יכולים לסמוך על המקילים באופן שיכתוב הבעל בפירוש שאינו כותב בתורת מתעסק רק כותב בלב שלם. דטעם הירושלמי דלא מהני מינוי בכתב ידו, מבואר בגיטין ז, א דאני אומר מתעסק בשטרותיו היה, אולם כשכותב במפורש שאינו מתעסק אלא כותב בלב שלם, גם לירושלמי כשר בכהאי גוונא. כמו כן יכתבו בסוף השטר שמקבל הבעל על עצמו בלב שלם שלא לבטל את המינוי או את השליחות, ובמקום שבועה לא חיישינן למשטה כמבואר בשו"ע חו"מ פא, כח. וכן העלה העין יצחק בתש"ו שאח"כ להקל במקום עיגון ובאופן הנ"ל. ועיין עוד בתש"ו היכל יצחק לגרי"א הרצוג זצ"ל, ח"ב סי' סו, שהעלה ג"כ מהירושלמי דכשפיקח שולח כתבו מרחוק שאינו יכול למנות הסופר בפיו, אין לחוש למתעסק בשטרותיו. ואף שהצריך שיאמר גם בע"פ וכמש"כ המהרי"מ בריסק והאחרונים הנ"ל, מ"מ ס"ל דבמקום עיגון שלא אמר בע"פ, יש להקל, דהעיקר שיש לסמוך במקום עיגון על הדעות שכתובה כדיבור. וכן כתב גם בתש"ו הקודמת (סי' סה) "דבמקום עיגון עולמי אין לעמוד על הדיבור בפה".

גם הדברי מלכיאל (ח"א סי' פח) כתב להקל במקום עיגון למנות בכתב ידו "באשר הוא שעת הדחק גדול מאד", וזאת ע"פ מה שהתיר הג"פ ומהרי"מ מבריסק (הנ"ל), רק שימנה גם לפני עדים. והאריך עוד במה דלא חיישינן שיבטל הבעל את המינוי, וכן שיאמינה שלא פייסה, עיי"ש. גם הגר"א וואלקין (זקן אהרן ח"ב סי' קיד) האריך בבאור שורשי הדין אי כתיבה הוי כדבור או לא, וכתב להקל במקום עיגון ע"י כתיבה, וכפי שכתב להוכיח דכתיבה הוי כדיבור, בפרט בגט דלא זכרה בו תורה לשון הגדה או דיבור, מהיכי תיתי נימא דכתיבה אינה כדיבור, עיי"ש באריכות הדברים.

ובתש"ו מהרשי"ג (ח"ב סי' רנ) כתב דאין להתיר ע"י אומר אמרו, היכא שאין יכול לצוות בעצמו לסופר. דאף הגאון בעל התניא בתש"ו (סי' לג הנ"ל) ס"ל דאין לעשות מעשה אלא במקום עיגון. וכן לבית אפרים (חאהע"ז סי' קו) אין להתיר אלא במקום עיגון ושיכתוב עוד גט מי ששמע מפי הבעל. וכן המהרי"מ מבריסק (הנ"ל) לא הקל אלא במקום עיגון, ואף בתש"ו מהר"י אסאד (חאהע"ז סי' קכט) כתב דחלילה להקל בזה. ואף על כתב ידו "יש פקפוק גדול", דבעינן שישמע קולו, ובשו"ע לא הכריע להקל ע"י כתב, והפרי חדש פוסל מדאורייתא. אך מסקנת המהרשי"ג דעדיף מינוי ע"י כתב ידו מאשר ע"י אומר אמרו, וז"ל:

"ולדעתי עדיף יותר לכתוב גט אפילו במקום שאין כותבין גט, דכל החשש בזה אינו אלא חומרא וסלסול בעלמא, ובדיעבד במקום עיגון ודאי דאין על הגט שום חשש ביטול או פסול, מלסמוך על דברים כמו אלו להקל באומר אמרו ע"י כתב, דלגדולי הראשונים והאחרונים הולד ממזר."

ובהמשך דבריו כתב עצה נוספת של מינוי באמצעות טלפון, ויבואר עוד להלן. ובתש"א אחרת (ח"ג סי' פה) הביא המהרש"ג בשם הדברי חיים (חאהע"ז ח"ב סי' פו) סברא בדברי הרמב"ן דאומר אמרו לפלוני ופלוני הוי חסרון בלשמה (הובאו הדברים לעיל), דלעולם אי אפשר לעשות שליח רק על מעשה אבל לא על דיבור, וכל-שכן שאי אפשר לעשות שליח על מחשבה, ומהני כתיבת הסופר ע"פ דברי הרשב"א בחולין יב דמחשבת המצוה מועילה כמו מחשבת העושה כשעומד על גביו בשעה שעושה שליח לכתוב ולחתום. ע"כ בעינן דוקא שבשעה שעושה שליח יהיו הבעלים עומדים על גביו. וע"פ זה חידש הדברי חיים דבכותב הבעל בכתב שהוא ממנה את פלוני שליח לכתוב, ופלוני ופלוני שיחתמו, ואמר כן גם בפיו, מועיל גם לרמב"ן, דבשעה שמקבלים את כתב הבעל הנ"ל הוי כאילו הבעל עומד שם בפניהם וממנה אותם פנים בפנים.

ואף שלעצם הסברא של הדברי חיים בדברי הרמב"ן הסכים המהרש"ג, מ"מ במה שדימה סברת הרשב"א והתיר מכוחה לכתוב גט ע"פ מינוי בכתב ידו, לא הסכים, דסוף סוף אינו עומד לפניו. ואי כדברי הדברי חיים, א"כ מה לי כתב מה לי באים עדים ואומרים שאמר להם שמינה את פלוני ופלוני, דאמירת העדים הוי טפי עומד עמהם פנים בפנים מכתב. אמנם אם דעת הרמב"ן להכשיר בפיקח בכתב ידו, י"ל כחילוק הדברי חיים, אך הדברי חיים כתב דבריו אף אי ס"ל לרמב"ן דלא מהני כתב בפיקח, דהיינו רק לעצם הגרושין משא"כ לענין לשמה, וע"כ מהני אומר אמרו בכתב ידו, וע"ז הקשה המהרש"ג. ולעצם הדין ס"ל למהרש"ג דאף דנראה דהראשונים שחשו לדברי התוספתא לא חשו בזה לעיקר הדין, משום דמגמרא דילן לא משמע כן, וכן נראה מדברי הר"ן בתש"א סי' מג, מ"מ כיון שאין בזה הכרעה ברורה והוי פלוגתא בדאורייתא, יש להחמיר

גם הגרי"י מקוטנא בתש"א ישועות מלכו (סי' פה) כתב דאף דאין להקל באומר אמרו, ורק אם נשאת לא תצא וכמש"כ הגט פשוט, אולם כיון שמינה הבעל גם בכתב, א"כ בצירוף שני הדברים - אמירה בע"פ ומינוי בכתב, יש להקל בשעת הדחק, ולדעת הסוברים דכתב ידו כהגדה דמי, אף שאין מכירים חתימת הבעל, יש לסמוך על כתבו הואיל ומדאורייתא לא צריך קיום, ובשעת הסכנה כותבים אע"פ שאין מכירים.

והחזון איש (אהע"ז סי' פה) נשאל אם יש להקל במקום עיגון לכתוב גט ע"פ כתב יד הבעל. והשיב החזון איש דהעיקר כדעת הפרי חדש שאין להקל בזה אף במקום עיגון, ואף אם נשאת תצא כדעת מנין הראשונים שפסקו כתוספתא. ואף שהרא"ש לפי תרוץ אחד הקל בנשתתק, שכתבו כהרכנתו, וא"כ כשהבעל במדינת הים הרי הוא כאלם, מ"מ אין כן דעת הפוסקים. ורוצה החזון איש להסביר שאין כאן מחלוקת ראשונים בין המכשירים בכתב ידו לפוסלים, דהמכשירים בכתב ידו מיירי שנמצא האלם לפני הסופר והעדים וכותב לפניו, דבכגון זה חשיב כהרכנה. אולם כאשר שולח כתבו לסופר והעדים ואינו כותב בפניהם, בזה לא מיירי הרמב"ם ודעימיה, ובזה לא כתבו להכשיר. (וכסברתו זו ראיתי בשדי חמד, מערכת גט טז, לג שהביא בשם המכתב מאליהו. וכן כתב בתורת גיטין קכ, כד דהרכנה עדיף מכתב ידו היינו

כשכתב שלא בפני הסופר והעדים, "דכיון שלא ראו המעשה שבגופו, דמי לשומע מפי אחרים", אבל בכותב לפני הסופר והעדים, לא גרע מרמיזה. ועיין בשורת הדין ח"ו עמ' שעג שהגרז"נ גולדברג שליט"א כתב לחלק בין כתיבה בפני הסופר להרכנה, דבכתיבה אפילו בפניו אין ניכרת כוונתו עד שמראה הכתב, וא"כ עדיין אין זה בגדר מעשה בגופו, עיי"ש בדבריו מש"כ באריכות ודן בדברי החזון איש. וכת' לעיל דסברת האחרונים דדוקא כשנמצא במקום רחוק, לא חיישינן שמשטה או מתעסק בשטרותיו או לטרוף הדעת, משא"כ כשיכול לדבר וכותב, עיין לעיל. ועל השאלה מה יעשו בבעל הנמצא במקום שאין אפשרות לסדר שם גט, וכן אינו יכול לבוא כאן לסדר גט, כותב החזון איש תקנה לעגונות:

"שישלחו לבעל נוסח גיטו [ויחתמו בית דין על זה להעיד שזהו נוסח גיטו, שיש לחוש שאין הבעל מבין את הכתוב בו]. והוא יכתוב בכתב ידו את כל טופס הגט בכל כתב שהוא יכול, ויעשה כאן שליח ועדי מסירה, ויתנו לה גט זה בעדי מסירה, וזה כשר לכתחילה [ולדין שאין כותבין מקום הדירה, כל גיטי דידן הוא בלא עדי חתימה] ותהא מגורשת גמורה בגט זה מן הדין. ואז יסדרו גט שני ע"פ המינוי של כתב יד הבעל, ויהיה בעיני הרואים גט שני עיקר ולא יבוא לידי קלות ראש בגט ראשון. ואם אין יודעים לכתוב שם העיר של הבעל, לא יכתבו כלל מקום העמידה, שאינו מעכב. ועל כתיבת הגט לשמה, הבעל נאמן. ואף אם הוא חשוד, אפשר דכל שהבעל כותב לגרש, סתמא חשיב לשמה, כמש"כ בפת"ש אהע"ז קלא, ג בשם התורת גיטין..."

ומבואר בחזון איש דיכתוב הבעל גט בכתב ידו אפילו אינו כתב אשורי אלא כל כתב שיוודע (וחתימת הבית דין שזה גיטו משמע שאינו על הגט עצמו, אלא בנפרד יעידו שכתב לפניהם נוסח הגט והבין שכותב כדי לגרש), וימנה במקומו עדי מסירה ושליח, ויתנו הגט בעדי מסירה, ובזה תהיה האשה מגורשת גמורה, ואח"כ יסדרו גט ע"פ המינוי שבכתב, למראית עין הרואים שעלולים להקל בגט הראשון. וברור שעצה זו היא במקום עיגון שאין דרך אחרת, וכמש"כ החזון איש בתחילת הדברים שזו תקנת עגונות (ועיין לעיל דעצה שיכתוב הבעל גט בכתב ידו, כתב בחלקת יואב, ושכן הכשיר הגאון מקאזניץ בשו"ת כתר כהונה). ועיין עוד להלן מה שכתב בשו"ת עונג יו"ט (סי' קנח) שלא להכשיר לכתוב גט ע"פ הרשאה בכתב מחמת החשש שביטל הבעל את מינוי הסופר והעדים קודם שתגיע אליהם ההרשאה.

ובאגרות משה (אהע"ז ח"א סי' קטז) כתב דמהני ע"י צירוף של כתב ידו ואמירה בע"פ, ע"פ היסוד שכתב בדברי הרמב"ן (הובא לעיל), דכשאומר אמרו לפלוני ופלוני ואין הסופר והעדים שומעים המינוי מפי הבעל, לא מוחלט אצלם שהבעל מינם וע"כ אינם כותבים לשמה. ע"כ כאשר ממנה את הסופר והעדים בע"פ בפני העדים, והידיעה מגיעה לסופר ולעדים מכתב ידו של הבעל, שהיא ידיעה מהבעל עצמו, מוחלט אצלם ציווי הבעל לכתוב גט ולחתום. וידיעה זו בנויה גם על החזקה שלא חציף איניש לזיופיה, דאלי"כ מנין ידעו שאין זה מזויף, שהיא חזקה לכל העולם ולא דוקא לבית דין, ע"כ מוחלט אצלם ציווי הבעל. ע"כ מסיק הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, שימנה בפני שלשה את פלוני להיות סופר, ופלוני ופלוני עדים, ופלוני שליח, ויכתוב אח"כ בכתב ידו ממש בלשון שמבין יותר (ואם קשה לו לכתוב, שרק יחתום על ההרשאה) איך שמינה אותם בפיו לפני בית דין, ויכתוב לפני בית דין ויקיימו כתבו. וטוב לרווחא דמילתא שישלח כתב ידו וחתימתו, לקיים מדימוי החתימות.

גם בשו"ת חלקת יעקב (מהדורה חדשה, חאהע"ז סי' קד) כתב להקל בצרוף מינוי בע"פ ומינוי בכתב, וכן כתב בציץ אליעזר (ח"י סי' מז), וציין לאיסוף הגדול שאסף מדעות גדולי הפוסקים המתירים בקונטרס עגונות לרה"ג מענדל הכהן מקהיר, והביא שכן כתבו רבים מהאחרונים, "ועמודי ההיתר והמתירים גדולים מדי בזה".

ולעיל הבאנו את דברי הרידב"ז בתש" (שו"ת בית רידב"ז סי' ב) שכתב לחלק בין כשכתב לסופר לכתוב ולעדים לחתום, לבין כשציוו להם גם לתת את הגט, דכל סברת הרמב"ן היא מפני שסתם אשה לאו לגרושין קיימא, אבל במצוה גם לתת, ס"ל לרמב"ן דמהני, דכיון שנתן להם כח לגרש, סתמא לגרושין קיימא ולא בעינן שישמעו מפיו וסגי בכתיבת ידו. והגר"ז"ר בענגיס הקשה עליו (בחוברת כנסת ישראל תרח"ץ) שאין לסמוך על הוראה זו. והגרש"ז אויערבך ישב קושיתו, עיין מנחת שלמה ח"א סי' עח. אמנם הגרש"ז הקשה על הרידב"ז מראשונים מפורשים שכתבו דאין לסמוך על כתיבת הבעל, וכתבו דבריהם בכותב לכתוב, לחתום וליתן גט לאשתו, והם הרשב"א בגיטין עב"א, סמ"ג עשין נ, שלטי גבורים סו"פ התקבל מהרי"א ז. וכן הרמ"א באהע"ז קמא, לה כתב להדיא דאין למנות גם שליח להולכה או לקבלה ע"י כתב. וכן לסברת הפני יהושע (הנ"ל) דלא מהני בכתיבה, דכיון שאינו מעשה בגופו, חיישין שמשקר, וסברא זו כוחה יפה גם לענין שליחות להולכה. וכן לסברא דלא מהני כתיבה מחשש משטה או מתעסק, סברא זו כוחה יפה גם לענין שליחות להולכה ולנתינת הגט. עוד הקשה על הרידב"ז, דמאי שנא בבעל הממנה את הסופר והעדים בפניהם, שאין בכח הסופר והעדים לתת לגרושין, ואמאי כותבים לשמה לסברת הרידב"ז, הרי לא קיימא לגרושין בכהאי גוונא. אולם לעיקר הדין ס"ל לגרש"ז כדעת האחרונים המקילים במקום עיגון, דעיקר הטעם הוא מחשש משטה או מתעסק, ע"כ במקום עיגון גדול אין להחמיר ולחשוש לכך.

העולה מהאמור לעיל דרבים האחרונים שהתירו במינוי בכתב במקום עיגון. אמנם רבים מהאחרונים התירו כשממנה בע"פ סופר מסוים ושני עדים מסוימים (פלוגי ופלוגי), ולאחר מכן מודיע לסופר ולעדים באמצעות כתב. בדרך זו נוהגים בבתי הדין בישראל. אמנם לשופרא דמילתא - אם הדבר אפשרי - לצאת ידי דעות המחמירים בכתב, ולצאת דעת החזון איש המחמיר דלא מהני מינוי בע"פ בצרוף מינוי בכתב, שיכתוב הבעל גט בכתב ידו (אפילו בכתב מחובר, וכמש"כ בחלקת יואב), ויעשה שליח ועדי מסירה, וימסרנו לה השליח את הגט שכתב הבעל בעדי מסירה שמינה הבעל. ולאחר מכן יכתבו גט נוסף ע"פ המינוי שכתב הבעל.

ראוי לציין מה שהעיר הגר"י ברייש בשו"ת חלקת יעקב (מהדורה חדשה, חאהע"ז סי' קד) דלדעות שמכשירות מינוי בע"פ בפני בית דין ומינוי בכתב, צריך הנוסח בע"פ להיות שלא בלשון נוכח, דהיינו אני פלוני בן פלוני ממנה את הסופר וכו', אך לענין המינוי בכתב, הואיל והמינוי בכתב הוא אופן הדיבור, דהיינו שהם מהכתב שומעים את ציוויו שהוא מדבר מתוך הכתב, א"כ צריך לשון ההרשאה להיות בלשון נוכח, דהיינו ממנה אותך הסופר ואתכם העדים וכו'. והביא דכן כתב במנחת פיתים אהע"ז קכ שכתב כן, "וכל מה שיכולים לתקן בהיתר יותר טוב, ודאי דעבדינן". ועיין נוסח ההרשאה שם, וכן בציץ אליעזר ח"י סי' מז (ושם לשונו אינה לנוכח).

ז. כשהרשאה כתובה בלשון זרה

ופעמים שהבעל אינו יודע עברית ויש שתי אפשרויות: או שהבעל יחתום על הרשאה הכתובה בלשון שהוא מבין, וכשההרשאה תבוא לפני בית דין שאינם מבינים שפתם, יתרגמו לפניהם את ההרשאה. או שיחתום על הרשאה בעברית, ויתרגמו לבעל את נוסח ההרשאה. דאם יתנו לבעל הרשאה בעברית, יתכן והבעל אינו מבין על מה חתם, וצריכים לעדות העדים כי תרגמו והסבירו לו את ענין ההרשאה. ומאידך - לא תמיד ניתן לתרגם הרשאה לשפה זרה בצורה טובה ומדויקת, ויותר קל לתרגם בע"פ מאשר לתרגם להרשאה כתובה. כמו כן יתכן ובביה"ד מסדר הגט לא יהיה מתורגמן.

לעצם השאלה אם יש לחשוש שהבעל לא הבין על מה חתם, הנה לענין דיני ממונות - הודאת בעל דין והתחייבות (כתובת אשה) מצאנו בראשונים שאין לקבל טענתו שלא הבין מה כתוב בשטר עליו חתם. כך מוצאים אנו בדברי הרמב"ן בתשובות המיוחסות (סי' עז), וז"ל:

"שאלה. הודאה בחתם ידו והשטר בגופן של עכו"ם מהו, כיון דלא ידעי למיקרי לא מהני, או דילמא דלא איתמר אלא בעדים דליתנהו בתורת עדות כיון דלא ידעי למיקרי, אבל בהודאת בעל דין, הא אודי כל מה דכתיב עליה. תשובה. כל שחתם ידו יוצא עליו, גובים ממנו מבני חורין, ... ועוד אני אומר לפי עיקר השאלה, שאפי" כשהמלוה מודה לו שאינו יודע לקרות, אי נמי שיש עדים שחתם עד שלא קראו, מ"מ מתחייב הוא עתה בכל מה שכתוב בו, כיון שלא חשש לקרותו וסמך על הסופר, שכל הסומך על נאמנות אחרים הלא הוא גומר בדעתו להתחייב בכל מה שיאמר מי שהאמין על עצמו, והיינו טעמא דשליש."

לאמור - כיון שחתם בלי לקרוא, הרי הוא נותן נאמנות לסופר להתחייב בכל אשר כתוב בשטר. נראה דטעם זה שייך דוקא בדיני ממונות שבהן שייכת התחייבות ממונית ונאמנות להתחייב, אבל לענין גט דבעינן ציווי הבעל, אם לא הבין מה הוא מצוה, אין כאן גט כלל, דנתינת נאמנות אינה יכולה לתת מענה לדין התורה "וכתב לה", דבעינן שיכתוב הבעל או יצוה. אמנם טעם אחר לסתירת טענה על חתימה מבלי להבין, מצאנו בתשובות הרשב"א ח"א סי' תרכט, וז"ל:

"נשאל, ביהודי עם הארץ שבא לגרש את אשתו, ואמרו לו בית דין שיפרע לה כתובתה, ואמר שלא הבין כשקרא החזן הכתובה והמתנה ולא הבין התנאים, ואמר כי שאלו את פי הרב מאיר ז"ל, והשיב דשומעין לו, והוא אומר דאין שומעין לו, דחזקה שהעידו עדים בעל-פה ועל פיו חתמו בו. ואם אין אתה אומר כן, לא הנחת חיוב לעמי הארץ ולא על הנשים, דכולן יטענו כן, ואין אלו אלא דברי תימה. אבל מה אעשה שכבר הורה זקן יושב בישיבה, חכם עם איש שיבה."

ובב"י (אהע"ז סו"ס סו) כתב על דברי הרשב"א, דאינו יודע למה נחבא אל הכלים משום דחזא גברא, כיון דתיובתא לא חזא. ולענין כתב כדברי הרשב"א, משום דאל"כ לא שבקת חיי, דכל עמי הארץ יאמרו כן. ולזה נוטים דבריו בחו"מ סא, יג. ועיין בסמ"ע (סא, כג) והש"ך (סא, יח), דהו"ל כקבלה שקבל על עצמו כל מה שכתוב בשטר (כמש"כ בתש"י הרמב"ן), ולא הזכירו מענין החזקה שודאי העידו העדים בע"פ (כתש"י הרשב"א). אך מדברי הרמ"א באהע"ז (סו, יג) נראה שנקט עיקר טעם חזקת עדים. וז"ל הרמ"א שם:

"ולכן עם הארץ שבא לגרש ואמר אח"כ שלא הבין מה שהיה כתוב בתנאים או בכתובה, אינו נאמן, דודאי העדים לא חתמו מה שלא העידו בפניו תחילה על-פה."

וענין חזקת העדים שייך גם בנידון כתיבת הרשאה, דודאי חזקה שעדי ההרשאה, ובפרט אם מדובר בג' יהודים שמבינים מעט בעניני גיטין וקידושין וקבלו הוראות מבית הדין, שהסבירו לבעל, והרי הבעל יודע גם לשם מה פנו אליו, ובדרך כלל נוהל עימו מו"מ והתכתבות (לעיתים באמצעות גורם שלישי). אך בכל אופן ראוי ונכון שאחר חתימת העדים (או הבית דין) לשם הקיום, יכתבו שהסבירו לבעל את ענין ההרשאה, והבעל הבין את אשר הוא אומר ואת ההרשאה עליה חתם. ובדאי טוב יותר - אם הדבר ניתן - שבנוסף על ההרשאה בעברית, יחתום הבעל על הרשאה בשפה אותה הוא מבין, וזאת בתנאי שלשון ההרשאה תתורגם ע"י תלמידי חכמים, או שתתורגם ללשון קצרה שבה יאמר שהוא ממנה את פלוני להיות שליחו לכתוב גט לשמו ולשמה ולשם גרושין, ואת פלוני ופלוני שיחתמו על הגט לשמו ולשמה ולשם גרושין, ואת פלוני להיות שלוחו לתת את הגט לאשתו, ככל האמור בהרשאה שחתם עליה והכתובה בלשון הקודש.

ונדון שארע בשנת התשכ"ח בלונדון, ביהודי מפרס שהיה בלונדון ואשתו בפרס, ואינו יודע עברית או אנגלית אלא רק פרסית, לשון שלא היתה שגורה על לשון דייני ביה"ד בלונדון, והביא הבעל אחד שישמש לו מתורגמן לסדור הגט, ונשאלה השאלה אם יכולים הסופר והעדים וכו', לסמוך על המתורגמן שהביא הבעל. והציע הגא"ל גרוסנס את השאלה בפני הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה חאהע"ז ח"ג סי' לב) והגרי"י וייס (מנחת יצחק ח"ה קיח, ב). דעת הגר"מ גרוסנס היתה שאין לכתוב גט ע"י מתורגמן ולא לעשות שליח להולכה, אבל יש להכשיר בכתב ידו אף בכתב פרסי שאין מכירין, דהוא מילתא דעבידא לאיגלווי.

באגרות משה השיב באריכות לפי מש"כ בח"א סי' קטז בסברת הרמב"ן (הובא לעיל) דדין נאמנות עדים הוא לבית דין ולא לאחרים, וכששומעים הסופר והעדים מפי אחרים ולא מפי הבעל, לא מוחלט אצלם שרצון הבעל לגרושין, כיון שאין חיוב להם להאמין לעדים האומרים בשם הבעל:

"וממילא לא רק לחומרא הוא כן אלא אף לקולא, כגון שיש דברים ניכרין טובא שאומר לסופר לכתוב ולעדים לחתום באופן שכל אחד היה מאמין בעסקיו, אף שלדיני תורה לדון בבית דין לא היה מועיל לדון ע"פ דברים כאלו, יתחשב לשמה כשכתבו וחתמו ע"פ דברים כאלה."

וע"כ כשבא לבית דין לסדר גט, הרי מטרת ביאתו לבית דין היא לשם סידור גט, וכן נתן לבית הדין את כתובת אשתו בפרס. גם מה שהביא מתורגמן, מפני שידע שלא יבינו את שפתו. ע"כ מה ששמעו הסופר והעדים מהבעל ותרגם המתורגמן, הרי שברור לסופר והעדים שמה שתרגם המתורגמן המה דברי הבעל, וע"כ חשיב - אף לרמב"ן - כציווי הבעל בפניהם, ומהני גם לענין שליח הולכה. ממילא אין צורך בכתיבת הבעל וסגי בתרגום.

זאת ועוד, כיון שהביא הבעל עימו את המתורגמן, הרי סמך עליו ונתן לו נאמנות, והוי כשליש (וכנ"ל בתש"י הרמב"ן). ולא דמי לבית דין השומעת מפי מתורגמן, דבית דין אין לו כח לתת נאמנות, משא"כ הבעל שיש לו כח לתת נאמנות. והמשיך לדון לשיטת רש"י דנאמנות

שליש היא רק במקום שיש מיגו. ועיי"ש מה שדן באריכות בתשובת השואל (וכן מה שכתב לחקור אם למתורגמנים יש גדר של עדות, אלא שאין מקבלים עדותם, או שהוי כהעידו מחוץ לבית דין, ונפק"מ לענין אם יכולים לחזור בהם מתרגומם). [ועיין במנחת יצחק שהשיב בקצרה לסמוך להקל ע"פ כתיבת הבעל וכמש"כ הגרא"ל גרוסנס, ולשופרא דמילתא ס"ל דילמדו את הבעל יום או יומיים קודם הגט את מספר המילים המינימאלי שעליו לומר.]

ח. קיום חתימת הבעל

אמנם יש לדון אם מה שנאמר דמהני בשעת הדחק כתב ידו, הוא דוקא כתב ידו, מפני שבוזה הוא מדבר מתוך הכתב, או דסגי גם בחתימתו. ולכאורה כיון שענין הכתיבה הוא פועל יוצא בהרכנה, א"כ בהרכנה ג"כ אינו מרכין את לשון המינוי אלא שואלים אותו אם רצונו שיכתוב גט והוא מרכין בראשו, והיינו שמגלה דעתו שרצונו שיכתבו גט לאשתו, א"כ גם חתימתו על הרשאה כתובה, הרי זה כהרכנה על שאלה, ושניהם מביעים הסכמה. ובדברי מלכיאל (ח"א פח, כ כתב דכיון דידעינן שמתרצה, ובפרט שבכל התורה כולה חתימת ידו סגי לכל דבר, לחיוב ופטור, קנין ושליחות, וא"כ הוא הדין הכא. והציע הדברי מלכיאל את הדברים לפני הגאון ר' יצחק אלחנן, והסכים עימו לגרש בשעת הדחק אף בחתימתו. אמנם העיר הדברי מלכיאל דבחתימתו כיון דאיכא למיחש שחתם ואינו יודע מה חתם, בעינן לעדות העדים שקרא את מה שחתם, דבגט לא שיך ענין נאמנות כשליש כבהתחייבות ממון.

וכשמגיעה ההרשאה לבית דין עם חתימת הבעל, לכאורה צריכים העדים להכיר את חתימתו, דא"כ מי יימר שציוה הבעל. ובודאי לשיטת הרמב"ן דיש בזה חשש שלא מוחלט בליבם שהבעל ציוה לגרושין, ומפני זה אינם כותבים וחותמים לשמה. וגם לגוף עצם הגרושין, כיצד יכתבו מבלי להכיר כתיבת הבעל, דלמא אחר כתב או זי"ף.

ולכאורה יש עוד להחמיר בחתימת הבעל לענין קיום יותר מאשר בכל קיום שטרות דעלמא, דיש מהאחרונים הסוברים דאף דקיי"ל דקיום שטרות דרבנן והקילו בקיומם, מ"מ כלל זה נאמר רק על עדים החתומים על השטר דנעשה כמי שנחקרה עדותם בבית דין, אבל בבעל דין עצמו צריך קיום מדאורייתא. כך מבואר בסמ"ע לה, ט, על דברי השו"ע חו"מ לה, ד על הא דתנן סוף פ"ב דכתובות (כח, א) דנאמן הבן להעיד על חתימת אביו שראה בקטנותו, דדוקא כשאביו חתום כעד, דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותם בבית דין והקילו בה רבנן, אולם אם אביו הוא בעל דין, אין הבן מעיד על אביו ולא שאר הפסולים זה על זה. וכן כתב הש"ך מו, י לענין קיום שלא בפני בעל דין, דדוקא בחתימת העדים הקילו ולא בכתב יד המתחייב. ודבריהם נסמכים על תשי' רב שרירא גאון, המובאת בבעה"ת (שער יג, א, ג):

"פירש רבינו שרירא ז"ל בתשי', כגון שהביא המלוה אותו כתב יד בבית דין והביא עדים שהעידו שזה כתב ידו, אבל אם יקיימוהו משני שטרות או משתי כתובות לא מהני, דכיון דקיום שטרות דרבנן, היכא דאיתמר - איתמר, היכא דלא איתמר - לא איתמר."

ועיין בטור חו"מ סי' סט שהביא דבריו, ובב"י שם שהקשה עליו, ובגידולי תרומה (יג, א, ג) מה שכתב לישב ולבאר דבריו, ועיין עוד בב"ח (חו"מ סי' סט) ובש"ך סט, יב אם דימוי משתי חתימות הוי קיום מדרבנן או מדאורייתא, אולם בכל ענין מבואר דקיום חתם יד המתחייב

בעי קיום מהתורה. (ועיין קצוה"ח מו, ח דקיום משני שטרות הוי כעדות סימנים, ומהני דוקא גבי עדים ולא כלפי בע"ד, וזאת אף דס"ל לקצוה"ח דגם כתב ידו הוי קיום מדרבנן, וכדלהלן. ועיין עוד בתומים סט, ז דדעת רב שרירא גאון דבעי קיום מהתורה דוקא בטוען המתחייב טענת מזויף, ואכמ"ל).

ועי"ש בקצוה"ח מו, ה שכתב דהדבר תלוי בטעם שמדאורייתא לא צריך קיום, דלתוס' שהוא מטעם דעדים החתומים על השטר כנחקרה עדותם בבית דין, טעם זה לא שייך בכתב יד המתחייב, אולם לטעם הרמב"ם דמדאורייתא לא חיישינן לזיוף, טעם זה שייך אף בכתב יד המתחייב. והמשיך הקצוה"ח להוכיח דכתב ידו שוה לעדים, ושכן מצא בתש"י מוהרר"ש דיכול לקיים כתב ידו שלא בפניו.

ומש"כ הקצוה"ח דלדברי הרמב"ם דלא בעינן קיום מדאורייתא כיון דלא חציף אינש לזיופי ולא חיישינן למזויף אלא מדרבנן, כן מבואר גם דברי הרמב"ן (מיוחסות סי' כב):

"וקרוב בעיני דאפילו בחתם ידו אין אנו חוששין לומר נזדייף בין בסך ובין בזמן, ואפילו לטרוף ממשעבדי במלוה בשטר, דאחזוקי אינש בשקרא למחתם בשטר לא מחזקינן, דהא קיי"ל דקיום שטרות דרבנן ומדאורייתא לא צריך..."

הרי דכתב ידו לא בעי קיום ומדאורייתא הוא שטר מעליא, דלא חציף אינש ולא חיישינן מדאורייתא לזיוף, ורק חכמים החמירו והצריכו קיום. וכן הביא דבריו המחנה אפרים (עדות סי' יז) דכתב ידו כמאה עדים דמי. ואף החולקים לא אמרו אלא באופן שהוא חב לאחרים, אבל כשאינו חב לאחרים, שפיר דמי; "וכיון שכן מקיימין חתם ידו שלא בפניו, דמן התורה חתם ידו כמי שנחקרה עדותו דמי", ושכן עולה מדברי הרמב"ן במיוחסות.

אולם גם אם נאמר שקיום כתב ידו שוה לקיום עדים והוי קיום מדרבנן, מ"מ בעינן שני עדים המכירים את חתימת הבעל. כך עולה מדברי התורת גיטין קכ"ג, דיש שרצו ללמוד מדין נאמנות עד אחד בשם המגרש והמתגרשת, דהוא הדין במי ששלח כתב ידו לכתוב ולחתום גט, דסגי בעד אחד; "וטעו טעות גדול, דהכרת שמו הוי מילתא דעבידא לאיגלווי, דכשהוחזק שמו בעיר ל יום הכל יודעין, משא"כ הכרת כתב. תדע דבקיום בעינן תמיד שני עדים, ופשוט הוא". הרי שבכל ענין בעינן קיום ע"פ שני עדים, וזה אפילו אם הקיום הוא מדרבנן.

וראיתי בדברי מלכיאל (ח"א פח, ח) שכתב דאפילו לשיטות הסוברות דקיום כתב ידו הוא מדאורייתא, מ"מ בכותב שרוצה לגרש את אשתו אין צריך קיום, דאין אדם חוטא ולא לו. דהנה בשו"ע אהע"ז יז, יא - ומקורו מדברי הירושלמי סוף יבמות - שאם מצאו בשטר שפלוני מת, משיאין את אשתו, דכיון שידוע שהוא כתב ישראל, משיאין אותה, ולדעת הרבה פוסקים אין צריך קיום. דדוקא בשטר שכותב בו עד אחד היה צריך קיום, והקלו בעגונה שאין צריך קיום, דבעד אחד אין את הסברא של אין אדם חוטא ולא לו (ועיין פני יהושע קידושין סג, ב ד"ה תנן רצו), או מפני שיש חשש שיאמר בדדמי או שאין לגביו את החשש של מירתת שיתפס בשיקרו, שיוכל לומר שטעה. משא"כ בעל שכותב כתבו ותנו גט לאשתי, מירתת לשקר ואינו יכול להשתמט שטעה, דאם אומר שהוא בעל אשה פלונית, מירתת טפי. (ומה שהחמירו בגט לקיימו, היינו דוקא בגט שחתומים עליו עדים דחיישינן שיטען הבעל מזויף). אך לפ"ז אין להקל רק בכותב בפני אנשים, דבשטר הנמצא חיישינן לזיוף מהתורה ובעי לקיים

מדאורייתא, וכמש"כ הש"ך מו, ט. אולם אם הבעל מסר הכתב לשליח או ששלח בפני עדים, בין לטעם דמירתת ובין לטעם שאין אדם חוטא ולא לו, א"צ הכרה שהוא כתב יד/ חתימת הבעל.

עוד כתב בדברי מלכיאל להקל עכ"פ בקיום של עד אחד ואפילו אשה או קרוב, עיי"ש באריכות הדברים דהתיר מטעם מילתא דעבידא לאיגלווי. ועיי"כ ס"ל לדברי מלכיאל דאף אם מעיקר הדין אין צריכים להכיר חתימת יד הבעל, מ"מ טוב שעד אחד יקיימו, ואפילו באשה או קרוב סגי, ויכולים להעיד על הקיום אפילו בכתב, וכמו שפסק הריב"ש (סי' שפב וסי' תיג), הביאו להלכה הרמ"א בחו"מ מו, ז (ועיי"ן בש"ך ס"ק יז מה שהקשה על דין זה, דהריב"ש הסתפק בזה, ולרא"ש בגיטין פרק מי שאחזו (סה"ב) כתב דנשתתק אינו יכול לקיים חתימתו. ובב"ש קמב, יא כתב לחלק בין נשתתק לפיקח. ועיי"ן בקרבן נתנאל גיטין א, לז, בית מאיר אהע"ז קמב, ז, ותשי' כנסת יחזקאל סי' פב. ובקצוה"ח ס"ק יח כתב דנשתתק הוי פסול הגוף כחרש, ועיי"כ דוקא נשתתק לא מהני קיום, משא"כ בפיקח יכול לקיים מתוך הכתב). ונפק"מ מן האמור אף לדין שנהגו לקיים ההרשאות בג' דינים, דסגי שיכירו חתימה אחת בלבד, כיון שקיום זה סגי באחד.

אמנם על הא דסגי קיום חתימת הבעל ע"פ עד אחד, ראיתי לגרי"א בעין יצחק (ח"ב ו, ד) שדן אם מהני קיום עיי' ערכאות של חתימת הבעל, וכתב דדוקא לענין מיתת הבעל דסגי בעדות עד אחד, מהני קיום בערכאות, אבל קיום הרשאה בעינן כקיום שטרות שיהיה בשני עדים. וכתב דעדיין יש לדון, כיון שמצינו שהקילו חז"ל לענין קיום גט שנאמן השליח לבדו לומר בפני נכתב ובפני נחתם, דמשום עיגונא אקילו בה רבנן, אף דבשטרי ממון לא הקילו להאמין לשליח, וא"כ יש להקל גם בקיום עיי' ערכאות. ואף דהש"ך (מו, ז) העלה דכתב ידו בעי קיום מהתורה, מ"מ הואיל והקצוה"ח חלק עליו, יש לסמוך דקיום כתב ידו ג"כ מדרבנן, ובהרשאת גט סגי בקיום בערכאות או בקיום עיי' השליח. אמנם על קיום עד אחד ממש שאינו השליח, נראה מדבריו דלא מהני, דדוקא דומיא דשליח הגט סגי בעד אחד המקיים, אבל בעלמא בעינן שני עדים או שליח ההרשאה או בערכאות.

עוד נקודה שמעורר הדברי מלכיאל (שם אות יח) דמ"מ בעינן עדות של שני עדים על השליחות, עיי"ן שו"ע אהע"ז קמא, יא וברמ"א, וא"כ בכל ענין בעינן הרשאה בעדים. ועיי"ז כתב הדברי מלכיאל דכיון דאנו רואים הכתב שלו לפנינו, הרי הוא כאילו מצוה בפנינו. ולכאורה זה אינו עולה לדברי הרמ"א (אהע"ז קמא, יא) דנהגו בהרשאה ועדים על ההרשאה שנעשה שליח. ואפשר דהדברי מלכיאל כתב לעיקר הדין ובמקום עיגון, אף שגם לדידיה לשוברא דמילתא ימנו שליח הולכה בעדים והרשאה ועדים על ההרשאה.

ובדברי חיים (ח"ב אהע"ז סי' פו) כתב בתחילה דאפשר דלא חיישינן לזיוף, דהא במקום סכנה כותבין אפילו כשאינם מכירים, וכדתנן בגיטין סו, א, וברש"י יבמות קכב, א מבואר דכל עיגון הוא כשעת סכנה (ועיי"ן בתש"י ב"ח החדשות סי' צב, ועיי"ן עוד בישועות מלכו סי' פה הנ"ל). ואף שבלבוש פירש דדוקא במסוכן שחרדת מות עליו לא חיישינן שמשקר, מ"מ הלכה רווחת בישראל ביוצא בקולר שכותבין אפילו אין חרדת מות עליו. ומ"מ לא רצה הדברי חיים להתיר בלי היכר החתימות, והשב יעקב שהתיר, הכירו חתימת הבעל עיי' דימוי חתימות ממקום אחר כמבואר בשו"ת חינוך ב"י.

ומהרש"ם בתש" (ח"ב סי' קמו) דן בעגונה שבעלה נמצא בדרום אמריקה, מקום שאין שם רב או ת"ח שיודע לסדר גט, והבית דין (בקארליפקע) שלח נוסח הרשאת כתבו ותנו, ובאה ההרשאה חתומה ע"י ג אנשים שאין חתימתם ידועה כאן, איך שהבעל בא לפנייהם ואמר נוסח המינוי כפי שנשלח אליהם, והבעל לא חתם על ההרשאה אלא הבעל שלח מכתב לאמו שהוא שלח לאשתו גט וכו'. עוד שלח הבעל כתב מינוי שליחות לפי נוסח קדום ששלחו אליו, ועליו חתם הבעל. ובתחילת דבריו כותב המהרש"ם דכל דבריו בנויים לכל הפחות דחתימת יד הבעל על הרשאה ניכרת ע"פ עדים כשרים, אבל אם ניכרת רק ע"פ אמו וקרוביו שאינם כשרים, בזה אין מקום להתיר. ובהמשך דבריו כתב דאם חתימת יד הבעל ניכרת, אף שחתימת ג אנשים שחתמו על ההרשאה אינה ניכרת, וצ"ח לדברי חיים (הנ"ל) שהביא כמה צדדים להקל אף באין מכירים חתימת יד הבעל.

ט. קיום ע"י שטרות הנשלחות עם ההרשאה

והנה נוהגים כיום שהבעל מוסר דבריו בפני ג כשרים לעדות, אפילו אינם תלמידי חכמים, אלא נאמנים על בית דין לעשות ככל אשר יורו להם, ובפניהם ממנה הבעל וחותרם על ההרשאה שנשלחה מהכא להתם. אותם ג חותמים ומקיימים את חתימת הבעל, ומאשרים כי הבעל הקריא בפניהם ומינה ככל האמור בהרשאה. כמו כן שולחים אותם ג את חתימתם חתומה בג' נירות שונים, כשביט דין כאן מכיר את חתימות הדיינים מתוך הנירות ששלחו הם עצמם עם ההרשאה, והשאלה אם הוי קיום ואם סגי בהכי.

מקור הדין לקיום חתימה ע"י דימוי משטרות אחרים הוא בגמרא כתובות כ,א; מסייע ליה לרבי אסי, דאמר רבי אסי אין מקיימין את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית דין (אין מקיימין את השטר מתוך שטר אחר. א"כ קרא עליו ערער. על אותו שטר האחר, והוחזק בבית דין ע"י עדי, דאי לא קרא עליו ערער חיישינן דלמא ההוא גופיה מזויף הוא - רש"י). אמרי נהרדעי, אין מקיימין את השטר אלא משתי כתובות או משתי שדות, והוא שאכלום בעליהן ג שנים ובשופי (בלא ערעור). אמר רב שימי בר אשי, וביוצא מתחת יד אחר, אבל מיד עצמו לא (שהשטרות הללו שמקיימין את השלישי מהם, יוצא מתחת ידי אחר ולא מתחת ידו של זה המוציא את השלישי). מאי שנא תחת יד עצמו דלא, דלמא זיופי מזייף, מתחת ידי אחר נמי, דלמא אזל וחזא, אתא וזייף. כולי האי לא מצי מכוין. ועיי"ש בתוס' (ד"ה דלמא) דדוקא כשמכירים החתימות ע"י דימוים לחתימות אחרות, בזה יש לחשוש שמא זייף, משא"כ בהכרה ע"י טביעות עין, אם זייף היה ניכר היטב.

והר"ן בכתובות (ז,א בעמוה"ר) הביא את נוסחת הגמרא שלפניו; "אין מקיימין את השטר משטר שקרא עליו ערער א"כ הוחזק בבית דין". דלא כנוסח שלפנינו (שזו גם גירסת רש"י), "אין מקיימין את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית דין". דלפי גירסת הראשונה שהביא הר"ן (וכמש"כ, שהיא גירסת הרי"ף ורוב הנסחאות) הרי שדוקא שטר שקרא עליו ערער אין מקיימין אלא הוחזק בבית דין, אבל אם לא קרא ערער על השטר, מקיימים ממנו אף בלא הוחזק בבית דין, דהוה אמינא בשטר שקרא עליו ערער אף שלא הוחזק בבית דין, דהואיל ושתק הערעור א"כ מקיימין ממנו, קמ"ל דלא. ובאו נהרדעי ואמרו דהא דמקיימין משטר שלא קרא עליו ערער ולא הוחזק בבית דין היינו משני שטרות של שתי שדות שאכלום בעליהם בלי ערעור, אבל משטר אחד אין מקיימין. וכאמור כך עולה מדברי הרי"ף בכתובות (ז,א בעמוה"ר):

"אמר רב אסי, אין מקיימין את השטר משטר שקרא עליו ערער א"כ הוחזק בבית דין. אמרי נהרדעי אין מקיימין את השטר אלא משתי שדות..."

דנהרדעי לא פליגי אלא מסבירים דמהני בשטר שלא קרא עליו ערער, דוקא בשתי שדות שאכלום בעליהם ג שנים ובשופי. וכך עולה מדברי הרמב"ם בהל' עדות ו,ג:

"אין מקיימין את השטר משטרות אחרות אלא משתי שטרות של שתי שדות שאכלום בעליהם שלש שנים... וכן מקיימין את השטר משטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית דין, מקיימין ממנו לבדו כמו שמקיימין משטרי שתי שדות או שתי כתובות."

והראב"ד השיג עליו: "אין הגירסא שלו כגירסא שלנו". ועיין שם בכסף משנה דלראב"ד מקיימין משטר אחד שקרא עליו ערער או משני שטרות אפילו שלא הוחזקו אם אכלום בעליהם ג שנים ובשופי, וחיודושם של נהרדעי שאין מקיימין משטרי הודאות והלואות אלא משטרי מכר.

ובטעם הדין דבעינן שיצאו השטרות מיד אחר - רש"י בסוגיא בכתובות כ,א כתב דחיישינן שמא הסתכל בכתב ידם של העדים החתומים בשטרות שתחת ידו וכיוון וזיין. והרמב"ם בהל' עדות ו,ג כתב הטעם מפני דחיישינן שזיין הכל. לפ"ז מה מהני הקיום כששולחים אותם ג שבפניהם מסר הבעל, ג נירות שונים ועליהן חתימתם, כשכל ההרשאה והנירות יוצאים מאותה מעטפה שנשלחה ע"י אותם ג. וכן השאלה כששולחים גט מהתם להכא ובו הרשאות מקוימות ע"י ג נירות שביה"ד חתם עליהם, והכל יוצא מאותה מעטפה.

כמו כן צ"ע מדוע מזקיקים שלש שטרות. ובזה י"ל ע"פ מש"כ בירושלמי כתובות ב,ג: אמר רבי יוסי בי ר' בון, ובלבד שלשה שטרות של שלשה בני אדם. ובש"ך מו,כא כתב דנראה דלא פליגי הירושלמי אש"ס בבלי, דבש"ס בבלי מבואר דסגי בשני שטרות או בשתי כתובות ולא בעינן שלשה, כיון שאכלום בעליהם או ישבה תחת בעלה, והירושלמי מיירי בשטרי הלואות, לכך בעינן שלשה. אולם גם הש"ך מציין דבעינן שלשה שטרות שיוצאים מג' בני אדם. ובש"ך הקשה מדוע לא הזכירו הפוסקים את שיטת הירושלמי. וע"כ כתב דאפשר דהפוסקים מפרשים הירושלמי באופן אחר. או כיון דבש"ס בבלי נאמר במפורש רק שני שטרות, ס"ל דהכי קי"ל, עי"ש. לפ"ז י"ל דכיון דהג' נירות ועליהם חתימות הג' שבפניהם מסר הבעל ציוויו לסופר ולעדים, לא דומים לג' שטרות על ג שדות שאכלום בעליהם בשופי. אך עדיין צ"ע, כיון שלא יוצאים מג' בני אדם.

י. קיום חתימות דיני הקיום

אמנם כששולחים אותם ג הרשאת כתבו ותנו, לכאורה יש עליהם דין בית דין, והשאלה אם חתימות של בית דין צריכות קיום. ולכאורה מסוגית הגמרא בעד ודיין מצטרפין (כתובות כ,א) מבואר דאף שהשטר מקוים, בכל אופן בעינן שיקיימו את השטר, עי"ש ברש"י (ד"ה עד) דמיירי בשטר מקוים וטוען הלוח מזויף, ובא אחד מעדי השטר והעיד על חתימת ידו וכן אחד מהדיינים העיד על חתימת ידו. וכן מבואר בירושלמי (סנהדרין סוף פרק ג דסנהדרין, סה"ב): אשר הדיינים מה שיהיה צריך בית דין (ועיין בפני משה דהשאלה אם שטר שיש בו

קיום בית דין, אם חוששין שמזויף ובעי קיום, אם לאו). רבי הושעיה בשם שמואל, רב בניי בשם שמואל, חד אמר יתקיים או בכתב ידי עדים או בכתב ידי דיינים, וחד אמר אפילו בכתב אחד ובדין אחד. ומבואר שנחלקו על אופן הקיום, האם צריך שיהיה כולו או מהעדים או מהדיים, או אפשר לצרף קיום מהעד ומהדיין. ומ"מ מבואר דאף שהשטר מקוים, בעינן לקיימו, ומוכח דקיום בית דין צריך קיום, ובית דין שבא שטר מקוים לפנייהם, או שמכירים חתימות דייני הקיום או שיקוים בדרכים אחרות.

והתוס' בכתובות (כא, א ד"ה עד) למדו ג"כ מסוגית הגמרא עד ודיין מצטרפין, דבעינן קיום אפילו בשטר מקוים, דחיישינן שמא זייף חתימת הדיינים, ושכן משמע בירושלמי בגיטין (עיין ירושלמי גיטין ט, ח). אולם הקשו מתוספתא סוף שביעית: פרוזבול המקושר, רבי יהודה אומר, עדים חותמין מבחוץ והדיינים מבפנים. אמרו לו אין מעשה בית דין צריך קיום. וישבו בתוס', דדוקא בפרוזבול דנאמן לומר פרוזבול היה לי ואבד, לא בעי קיום, ואפילו למ"ד דאינו נאמן, מ"מ לא בעי קיום. ועיין בר"ן כתובות (ח, א סד"ה עד) דבפרוזבול לא חיישינן לזיוף, דלא שביק אינש היתרא ואכיל איסורא. ומבואר דאף בשטר מקוים בחתימות בית דין בעינן קיום. ומהני שטר מקוים לענין זה שיותר קל לקיים מתוך חמש החתימות או מב' עדים או מב' דיינים (עיין שו"ע חו"מ מו, דסגי בהכרת שני דיינים, וכמשי"כ הרשב"א בתש"י, עיי"ש בש"ך ס"ק יא).

ובשטמ"ק כתובות (כא, א ד"ה עד ודיין) הביא ג"כ פירוש רש"י בסוגיא, והעולה ממנה שאף בשטר שיש בו הנפק, בעינן קיום, דאל"כ איכא למיחש שמא זייף חתימת העדים והדיינים. והביא השטמ"ק "איכא דקשיא ליה מהא דתניא בתוספתא מעשה בית דין אין צריך קיום". ומשום כך פירשו את הסוגיא דעד ודיין מצטרפין בשטר שאין ההנפק כתוב בשטר, אלא הדיין מעיד בעי"פ שבפניו ובפני חביריו קיום השטר, ומסיים שם דפירושא קמא עיקר, והיינו פירוש רש"י דקיום בית דין צריך קיום. ועיין עוד בשטמ"ק שם (בד"ה וז"ל הריטב"א) פירוש הריטב"א בסוגיא, ומבואר מדבריו ג"כ ששטר שכתוב בו הנפק בעי קיום, ומהני ההנפק שיותר קל לקיימו, וכן שאם אבד מחזירים למלוה, ולא חיישינן שכתב ללוות ולא לזה).

והתשב"ץ (ח"ג סי' טז) נשאל בגט שנכתב ונחתם בקורטובא ונשלח לאשה בספרד והגט מקוים מקוים וכן שטר השליחות, אח"כ ערערו על הגט לפי שלא נתקיים בחותמיו ולא נכתב ונחתם בפני השליח, ולא מצאו אלא עד אחד המכיר את חתימת שני הדיינים ועד אחד המכיר את חתימת העדים. ובתחילת תשובתו הביא התשב"ץ את דברי הירושלמי והראשונים דקיום בית דין צריך קיום. אולם בהמשך דבריו כתב דבגט מקוים לא בעי קיום:

"מעשה גט זה שבא מקוים כשר הוא, אפילו תאמר שקיום בית דין בשטרות דעלמא צריך קיום. וזה יתבאר ממה שאומר שאם הבית דין החתומים בקיום היו בפנינו ונשתתקו ואינן יכולין לדבר, ורמזו לנו שהגט הוא מקוים, היינו מכשירין אותו אע"ג דשאר עדויות דעלמא בעינן מפיהם ולא מפי כתבם, בעדות אשה הקלו משום עיגונא ... ולא חששו למה שאמרה תורה מפיהם ולא מפי כתבם, עכשיו שהם חתומים בו ומן התורה הוא כשר משום עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותם בבית דין, ורבנן הוא דאצריך, משום עיגונא נקל להתירו, שאם באיסור תורה, דהיינו מפיהם ולא מפי כתבם הקלנו, כל-שכן שנקל במה שחייבו חכמים והוא שנצריך קיום

על הקיום ... וטפי עדיף גט מקוים שלא נתקיים הקיום מעד אחד אומר בפני נכתב ובפני נחתם."

ולמד התשב"ץ דינו מדברי הרמב"ן והרשב"א בענין נמצא כתוב בשטר שאיש פלוני מת, דאשתו מותרת אפילו לא מכירים חתימת העדים, דלא כרמב"ם (ועיי"ש בהגהת הרשב"ש דיש לחלק בין עדות שמת הבעל לגט). והרמ"א בשו"ע אהע"ז קמב, יט הביא את דברי התשב"ץ להלכה, וז"ל:

"י"א דאם הביא השליח הגט מקוים בחותמיו, אע"פ שאין מכירין חתימות דייני הקיום, מ"מ במקום דחק ועיגון יש להקל ולסמוך עליו, אע"פ שלא אמר השליח בפני נכתב ובפני נחתם, הואיל ואי אפשר להחזיר ולומר, יש לסמוך על החתימות, דמן התורה עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותן בבית דין דמי."

ועיין בב"ש קמב, מב דאינו מקל אלא בקיום בית דין שאינו מקוים, דס"ל לכמה פוסקים דקיום בית דין לא צריך קיום. והט"ז שם בס"ק יז תמה על התשב"ץ והרמ"א שהביאו להלכה דמוכח בפ"ק דגיטין דמשום עיגונא הקלו להאמין לשליח לומר בפני נכתב ובפני נחתם, ואם לא אמר בפני נכתב ובפני נחתם, אע"פ שנשאת, נוטלו וחוזר ונתן לה בפני שנים ואומר בפני נכתב ובפני נחתם, ואם לא נטלו ממנה, הרי זה פסול עד שיתקיים בחותמיו (עיין שו"ע אהע"ז קמב, ז), אי"כ מה לי קיום חתימת עדי הגט ומה לי קיום חתימת דייני הקיום, דהרי אין כאן שום עדות על אמיתות הגט, ושמא הכל שקר - הגט והקיום, "וכדומה שאין לסמוך על זה למעשה". ובנודע ביהודה (תנינא, חאהע"ז ס"י קלו) כתב דהתשב"ץ עצמו ישב דעדיף טפי גט מקוים מעד אחד האומר בפני נכתב ובפני נחתם. ובפת"ש אהע"ז קמב, לג הביא פוסקים המקילים כתשב"ץ ופוסקים המחמירים כט"ז. בתשובת מהרי"מ מבריסק (ס"י לג) כתב שיש להקל בשעת הדחק כתשב"ץ, ושכן כתב המהריק"ש, וכן בספר יאיר נתיב מבעל הגינת ורדים בשם הרדב"ז, ושכן כתב המרדכי בהלכות גט שלו (ס"י תנג). אמנם הביא מת"ש מהריב"ל דרוב מנין ורוב בנין מכל הפוסקים ס"ל דמעשה בית דין צריך קיום. כן ראה בסמ"ק עם הגהות הגאון מהר"י צייטליס שדעתו להחמיר, עיי"ש.

ובאור גדול (לגדול ממינסק, ס"י יג, ה) כתב דמש"כ התשב"ץ דעדיף גט מקוים מקיום ע"י שליח, אין זה הטעם אלא תולדה ממש"כ התשב"ץ דקיום ב"ד אין צריך קיום (דלא כמו שהבין הנודע ביהודה), ועיקר הוכחת התשב"ץ היא מהא דאין צריך קיום בהתרת אשה ע"פ שטר שכתוב בו שמת בעלה. ואף שלכאורה יש לחלק בין היתר עגונה לעדות שהתגרשה, התשב"ץ לשיטתו דגם להעיד לאשה שהתגרשה סגי ברמיזה ומפי כתבם (עיין תשב"ץ ח"ג, ס"י טז, ס"י כב, ס"י סו). אמנם על עצם ההיתר, כתב באור גדול דליבו נוקפו, דהירושלמי בשלש מקומות מבואר דקיום בית דין צריך קיום (ראש השנה ג, א, סנהדרין ס"פ זה בורר, גיטין ט, ז), אולם כיון דבת"ש הרשב"ש שהביא הב"י מבואר להקל, ולא התנה דבעי דיינים ידועים וקבועים, יש לסמוך על זה במקום עיגון, וכן מה שהביא המהרי"מ בריסק, יש לסמוך במקום שאי אפשר לקיים ובמקום עיגון.

גם בבית יצחק (חאהע"ז ח"ב ס"י סד) דן בגט שהגיע מאמריקה באמצעות הדואר ויש בו כמה ריעותות, ואחת הריעותות - שאין יכולים לקיים את חתימות הבית דין מאמריקה על ההרשאה ועל המכתב. וכתב הבית יצחק דהאחרונים פסקו להקל במקום עיגון ולסמוך על

דעת הרשב"ץ, כמבואר בתש" התשב"ץ הנ"ל, והביא תש" אחרת בתשב"ץ דאף שהשליח לא הביא המעשה בית דין, לא בעי קיום, וע"כ הוא הדין בהגיע באמצעות הדואר. והביא מש"כ בפת"ש מב, לג דעת המחמירים, וכתב דסברתם ע"פ מש"כ הש"ך חו"מ מו, ט (בסופו) דבשטר הנמצא שאינו יוצא מתחת יד אדם, בעי קיום מדאורייתא. אמנם י"ל דהש"ך לא מיירי בשטר הנמצא דצריך קיום מדאורייתא אלא בטוען החייב שהוא מזויף, אבל בלאו הכי הקיום מדרבנן ככל קיום. א"כ בקיום גט מקוים שאין הבעל לפנינו לטעון ברי, יש להקל משום עיגונא, עיי"ש גם מה שהביא ראיה לדעת הרשב"ץ ודחיית הראיה, ומ"מ הסיק לדינא:

"ובנדו"ד שהגט בא ע"י שאלה שכת"ה כתב לרב מלאוואקע שהבעל ישלח גט לאשתו ואיך יכתוב הגט, והגט בא מהרב ששאל ממנו, ובזה כתב החתם סופר סי' מד דכתב הבא ע"י בי דואר לבעלים יהודים ובא מהם תשובה, הדבר ידוע שהוא מבעלים ואין צריך שום קיום, ע"כ גם בגט יש לסמוך על זה במקום עיגון. הגם שהחתם סופר כתב לענין מת בעלה דמהני אומדנא דמוכח ועד מפי עד, וכל שכן דמהני ידיעה בלא ראיה, משא"כ בגט דלא מהני ידיעה בלא ראיה. אמת דכבר כתב כן התומים מו, ד ... אבל ראיתי שחלקו עליו, דזה דוקא בעיקר הגט לא מהני ידיעה בלא ראיה, אבל בקיום הגט מהני אומדנא וידיעה ברורה, דמהאי טעמא לא בעי קיום מדאורייתא, דלא חיישינן לזיוף אף דהוי ידיעה בלא ראיה ורק מכח אומדנא. סוף דבר במקום עיגון יש להכשיר. אך בנדון דידן אם יכול להשיג מכתב מהרב המסדר שיקיים החתימות ע"י דימוי, יראה להשיג כתב ..."

מבואר מדבריו שקיום אין צריך עדות דוקא, אלא כל מקום שיש לנו אומדנא ברורה שאין כאן זיוף, מהני הידיעה והאומדנא לעצם הקיום. וע"כ במקום שמתכתבים עם אותם רבנים השולחים את הגט או את ההרשאה, הרי יש לנו אומדנא ברורה שאין כאן זיוף, וההרשאה ממי שביקשנו שישלח. אמנם הבית יצחק התיר דוקא במקום עיגון, וכתב דיותר טוב שישג מכתב מהרב מסדר הגט שיקיים החתימות. ומבואר שמקיים החתימות ע"י מכתב, אף שאינו משני שטרות של שתי שדות וכו', דכיון שיש כאן אומדנא דמוכח, סגי במכתב של הרב המסדר המקיים את החתימות הדיינים שעל ההרשאה וקיום הגט. (ועיין עוד בהיכל יצחק תאהע"ז ח"ב סי' סו שכתב דהיכא דיש אומדנא חזקה השוללת חשש של זיוף, דהמכתב הוא תשובה למכתב ביה"ד דכאן, סגי בהכי אף שאינו מקוים. ועיי"ש עוד לענין חשש זיוף בטלגרמה לא מקוימת).

גם בדברי מלכיאל (ח"ג סי' קכב) כתב להקל בנידון דידיה שלא ניכרות חתימות הדיינים, רק הרב המסדר כתב מכתב וחתמו עליו שלשה דיינים, וכתב הרב המסדר שיקיימו חתימתם ממכתבם. והביא הדברי מלכיאל את שיטות הפוסקים דקיימיה בשיטת הרשב"ץ דקיום בית דין לא צריך קיום;

"רק האחרונים הסכימו שצריך קיום. אבל בכהאי גוונא ששולח מכתב לקיים ממנו, שפיר דמי. ואף שהחתם סופר כתב שצריך לקיים משני שטרות, מ"מ אינו מעכב, ויש להקל במקום עיגון. ובכל זאת אחרי שכתב כת"ר שהמסדר כתב אדרעס שלו לבירגמינהיים, ראוי שיכתוב כת"ר מכתב אליו אם כנים הדברים שהוא שלח את הגט, באשר כמה אחרונים חששו לגט הבא ע"י הבי דואר דהוי כשטר שנמצא, כיון שאין בירור מי שלחו. ולפ"ז אף שיש מכתב עימו, יש לחוש בזה שהכינו הכל לשלוח

ולא שלחו, ואחד מצא ושלחו ... אבל כשיכתוב אליו והוא ישיב שעל ידו נשלח הגט, א"כ תו מדאורייתא אין צריך קיום, דהא כיון שאנו יודעים איש פרטי ששלחו, אמרינן דלא חציף לזיופי, וכדקיי"ל בכל שטר היוצא מתחת יד איזה איש, ושפיר נוכל לסמוך על הקיום מהמכתב לענין חתימות שאר הדיינים, וכן כתב בשו"ת עונג יו"ט סי' קמד לכתוב מכתב למסדר ... וזה כתבתי רק לצאת ידי כולם אבל אינו מעכב, דכיון שיש מכתב עם הגט, תו לא שייך לחוש לגט הנמצא."

הרי שמעיקר הדין סובר הדברי מלכיאל שאפשר לתת את הגט גם בלי קיום, אך כדי לצאת ידי כל הדעות, ומאחר ויש הסוברים כי שטר הנמצא - והוא הדין בנשלח דרך הדואר - צריך קיום מדאורייתא, ע"כ כדי לצאת מחשש שטר הנמצא, יכתוב לרב המסדר וישאל אותו אם שלח את הגט, ובתשובתו יצא הגט מחשש שטר הנמצא, וניתן יהיה לסמוך לקיים את הגט מהמכתב המצורף לגט.

ובעונג יו"ט (סי' קמד, שזכיר הדברי מלכיאל) דן בגט שמינה הבעל שליח ראשון במקומו, ושליח ראשון מינה בפני בית דין שבמקומו שליח שני שנמצא במקום האשה, ואמר בפני בית דין שבמקומו בפני נכתב ובפני נחתם, והכל נכתב במעשה בית דין ונחתם ע"י הדיינים ונשלח באמצעות הדואר ממקום הבעל למקום האשה. ובתחילה הביא העונג יו"ט את מחלוקת הבה"ג והרא"ש בשלח הבעל גט באמצעות דואר לשליח שמינה במקום האשה, והמחבר באהע"ז קמא, לה הכריע כרא"ש, ואולם אם מינה הבעל שליח במקומו והשליח שלח לשליח שני באמצעות הדואר, בזה גם בה"ג מודה דכשר, דכיון דנפיק הגט מיד הבעל ליד שליח ישראל, דטעם בה"ג מפני דבעינן ונתן בידה, וכיון שהגיע מיד הבעל לשליח, מודה בה"ג שיכול השליח לשלוח באמצעות הדואר, עיי"ש מה שדן עוד בעניני השליחות. ובהמשך דן מצד שטר הנמצא דבעי קיום מדאורייתא, דלא ידעינן מי שלח באמצעות הדואר. וע"ז הציע העונג יו"ט שיכתבו מכתב לרב המסדר, ויחתמו הדיינים על המכתב, ויכתבו לרב שמטרת המכתב הוא קיום החתימות של ההרשאה:

"דודאי מקיימין מכתב שיודעין שבא מהחתומים, וכיון שכבודו יכתוב להם והם ישלחו במכתב חתימתם, הוי קיום מעליא."

וכן מבואר בחזון איש (אהע"ז קא, לד) שדן שדברי התשב"ץ והרמ"א שפסק כמותו, וכתב דבמקום עיגון יש לסמוך על הרשב"ץ, וכמו שפסק הרמ"א. אמנם לכתחילה יש לכתוב לבית הדין מכתב, ולהשיג תשובתם, ולשלוח שני מכתבים לשני דיינים; "לשלוח מכתב אחד על שם האחד והשני ע"ש משנהו". ויותר טוב לבוא בדברים עם הדיינים קודם על אודות הגט, ולדעת ג"כ שהם יודעים בטיב גיטין, ומ"מ בעינן שיהיו גמירי קצת, ובזמנינו שירדה מאד ידיעת התורה, צריך בדיקה. ומ"מ אפשר לשלוח הגט והקיום יחד באמצעות הדואר, וגם אפשר לכתוב הקיום על הגט עצמו, דבלא קיום כלל, אין להקל בגט ע"י דואר, כיון שאין כאן מוציא שטר, ולא שייך בזה לומר לא נחשדו ישראל על הזיוף (וכנ"ל בדברי הש"ך חו"מ מו, ט בסופו).

ומהאמור לעיל עולה דיש שורש ועיקר בדברי האחרונים למנהג שנוהגים בתי הדין לקיים ההרשאות ע"י ג נירות שחותמים עליהם הדיינים, כשהכל נשלח באמצעות אותה מעטפה

לבית הדין. דכיון שמתכתבים עם אותם רבנים, יש כאן אומדנא ברורה שהגט לא מזויף, ובוה שפיר דמי לקיים ממכתב ששולח הרב שעימו התכתבו.

יא. מינוי סופר ועדים באמצעות הטלפון

באמצעים של ימינו ניתן לעיתים לזמן את הבעל, בנוכחות אותם ג רבנים, שימנה את הסופר והעדים בפני הג', ודבריו יושמעו בטלפון כאן בנוכחות הסופר והעדים, כשליצידו אותם ג רבנים שיזמו את השיחה עם ביה"ד, וזאת בנוסף למינוי בכתב. והשאלה אם יש להשתדל לכתחילה שימנה הבעל באמצעות הטלפון, ובוה לצאת ידי חשש האחרונים הסוברים דלא מהני צירוף מינוי בע"פ שלא בפני הסופר והעדים ומינוי בכתב. [כמו כן ניתן לבצע את המינוי באמצעות קלטת וידיאו (או בהעברת תמונה הוידאו באמצעות ליון, ומחמת העלות אינו שכיח כל-כך. וכל זה במקום דליכא למיחש לזיוף, והשאלה רק אם חשיב כקולו, וכפי שיבואר להלן].

עצה זו של ציווי בטלפון נמצא במהרש"ג ח"ב סי' רנ שכתב דאפילו אין מכירים את קול הבעל באמצעות הטלפון, מ"מ גם במושלך בבור ואומר אני פלוני בן פלוני מצוה לכל השומע קולי לכתוב גט לאשתי, תנן בגיטין סו,א ובגמרא דבשעת סכנה; "וזה נ"ל עצה נכונה לכל מי שאי אפשר לו לבוא למקום הסופר והעדים, שידבר עמהם ע"י טעליפאן משום עיגונא". וכן כתב המהרש"ג גם בח"ג ז,ד דלא גרע קול רדיו או טלפון מקול סתם של מי שהיה מושלך בבור. אולם מסיים שאינו אומר למעשה רק מעורר, וצריך להתישב בדבר. וכן כתב בשו"ת חלקת יעקב (מהדורה חדשה, חאהע"ז סי' קד) מסברא דשמיעה ע"י טלפון הוי שמיעה מעליותא, דהא שומע קולו ממש ומה לנו בזה שאינו רואהו, דהא גם במי שהוא מושלך בבור (גיטין סו,א) אינו רואהו, וכן לא שייך בזה החששות של מינוי בכתב, שהוא מתעסק או משטה וכו'.

ובבית יצחק (חאהע"ז ח"ב סו"ס יג) דן באשה שבעלה שכיב מרע ונוטה למות והוא בעיר אחרת, אם יכולה למנות שליח לקבלה באמצעות הטלפון. והתיר הבית יצחק במקום שיש חשש שתפול לפני יבם קטן, דכיון שטביעות עינא דקלא מהני לענין היתר עגונא, הוא הדין דמהני לענין שליחות הסופר ושליח לקבלה, שיכול השליח להכיר קול האשה. אמנם אף אם לא הוי שמיעת קול ממש, דלא ניכר טביעות עינא דקלא, מ"מ לשליח קבלה מהני באופן שיעמדו שני עדים ליד האשה הממנה, וכן שני עדים אצל השליח. ולכאורה מפשטות דבריו נראה דמהני מינוי באמצעות הטלפון, ולשופרא דמילתא, באם יש מקום לבעל דין לבוא ולטעון שאינו קול ממש, מ"מ מהני לשליח קבלה אם יעמיד שני עדים אצל האשה ושנים אצל הבעל, דבשליחות לקבלה לא בעינן קולו ממש. אולם בציץ אליעזר ח"י מז,ג למד בדברי הבית יצחק דלא מהני מינוי סופר ועדים ע"י טלפון כיון דלא הוי קולו ממש, ורק בשליח קבלה מהני באופן הנ"ל, ודלא כטועים הסוברים דלבית יצחק מהני מינוי באמצעות הטלפון.

וראיתי מביאים מתשי' שערי דעה (לג"ר יהודה ליב ליטוין זצ"ל - מהדורא קמא סי' קצד) שדן במינוי שליח לגט אשה באמצעות טלפון. והשיב דלענין מינוי סופר ועדים יש לדון בזה "ואנכי לא אוכל להחליט, יען כי הכלי הנ"ל עוד לא נתפשט במחוז זה", אולם אם השומע יכול להבחין בטביעות קול מי מדבר עימו, בכגון זה טביעות עינא דקלא מילתא היא אף לענין אשת איש, ודמי למי שהיה מושלך בבור (גיטין סו,א), דבמקום סכנה כותבים ונותנים.

והוסיף, שאם אפשר לתקן באופן שלא יהיה מגרעת מצד בית דין ועדים, ודאי יש לסמוך על טביעות עינא דקלא. וכוונת דבריו שישמעו הבית דין והעדים את המינוי, עיין בציץ אליעזר ח"י מז, ב.

עוד הביא הציץ אליעזר שם הסבר על אופן פעולת הטלפון, וע"ז כתב דאין זה קולו ממש. ואף דא"כ גם במכשיר שמיעה אין זה קולו, מ"מ במכשיר שמיעה שרואה תנועות גופו ועקימת שפתיים, הוי כקולו ממש, דרמיזותיו משלימות לקולו. והביא את המהרש"ג (הנ"ל) המתיר, וע"כ הסיק דבמקום עיגון גדול יש להתיר, אם יעמדו עדים במקום הבעל, שיעידו אח"כ בפני בית דין שפי הבעל הוא המדבר, וכן במקום הסופר והעדים יעמוד לפחות אחד ואפילו קרוב, המכיר את קולו של הבעל.

והנה מעיון בדברי האחרונים הנ"ל נראה שיש להקל בזמנינו לעשות שליח באמצעות הטלפון. האחרונים עוררו שתי חששות: האחת - האם קול דרך הטלפון הוא בבחינת "קולו", והשניה - האם אכן הבעל עומד מהעבר השני של קו הטלפון, ושאין כאן משטה או מי שמרמה ומזדהה בשם הבעל. בענין השאלה אם קול באמצעות טלפון הוא קול ממש, נראה מהאחרונים דבעינן שיזוהה השומע את המדבר. ואם בזמנם, כל שכן בזמן הזה שאיכות קו הטלפון השתפרה עד אשר בקלות ניתן לזהות מיד מי הוא המדבר, ובודאי בשיחה של דקה או שתיים הדבר ניכר. הואיל והדבר ניכר בצורה הברורה ביותר, לא איכפת לן מה שהקול עובר כמה תהליכים פיזיקאליים, דלענין הא דאיתא בגמרא דבעינן שישמע קולו, סגי בהכרת הקול. ולענין החשש השני אולי אחר מדבר ומזדהה כבעל, בזה נראה ע"פ מש"כ האחרונים (הובא לעיל) לענין קיום חתימות הדיינים שאם בית הדין מתכתב עם אותם אנשים הנמצאים במקום רחוק, אומדנא דמוכח שההרשאה היא מאותם שבית הדין פנה אליהם. גם כאן י"ל שאם בית הדין פנה לאדם מוכר בחו"ל, הנמצא בקשר עם בית הדין, ובית הדין קובע עימו מועד וזמן לשיחת הטלפון, כאשר לבית הדין יש גם את מספר הטלפון של אותו איש קשר, הרי שבוזה ליכא למיחש שאחר הוא המצוה. ובוזה סגי בעד אחד, וכמו שדיינו בעד אחד ואפילו אשה וקרוב, לענין הכרת הבעל והאשה, וכדאיתא בב"ב קסז, א - ב, ובשו"ע אהע"ז קכג. וכל זה הוא באופן שכל המינוי היה באמצעות הטלפון, ואף המחמירים לא החמירו אלא במקרה שהמינוי היה אך ורק באמצעות הטלפון, אולם אם עשה מינוי בע"פ באופן של "אומר אמרו" בפני ג כשרים, וכן ממנה בכתב, וכאמור לעיל לדעת האחרונים סגי בהכי, ובנוסף על כך ממנה באמצעות הטלפון, בזה יצאנו לכאורה ידי כל הדעות. ומה שהחזו"א לא הזכיר אופן זה, אפשר שמדבר במקום שלא היתה אפשרות למנות באמצעות הטלפון, ובפרט במקום שמזוהה בודאות את קולו. עוד אפשר דס"ל לחזו"א שיותר פשוט שהבעל יכתוב גט בכתב ידו, אבל אה"נ אם יצוה גם באמצעות הטלפון ויכירו קולו בודאות, אין חשש גם לשיטת הרמב"ן.

אמנם יש לבחון את ענין מינוי הסופר והעדים באמצעות הטלפון, במבחן שיטת הרמב"ן דכל שלא שמעו הסופר והעדים מפי הבעל עצמו, אין הם כותבים לשמה, ומספר סברות נשנו לעיל. הבית אפרים (חחו"מ סי' סג) הסביר דעל הרוב דרכו של השליח (בנדו"ד - הסופר והעדים) לעשות שליחותם מחמת שנשלח מן האיש המצווה לו, ואע"פ שהוא אומר לו בפירוש שהוא אינו המצווה רק פלוני אמר לו שיצוה לעשות כך, מ"מ זה העושה מעשה בשעת עשייתו, כל עיקר עשייתו הוא ע"פ דיבורו של זה, ועינו וליבו על זה האיש ששמע מפיו שיעשה כך. לפ"ז נראה נראה שאם שומע קול הבעל, אף אם אינו מכירו, כותב לשם הקול אותו שמע. (ואף אם לא יבוא עד ויעיד על כך בפני הסופר שהבעל פלוני ציוה לסופר, אף

שהרמ"א אהע"ז קכג, כתב דצריך עד אחד שיעיד בפני הסופר, בגט פשוט כתב דהעיקר כדעת הב"י דאין הסופר צריך להכיר, ואף בתורת גיטין שם כתב דהוא חומרא בעלמא).

ובדברי חיים (חאהע"ז ח"ב סי' פו) הסביר את דברי הרמב"ן דלעולם אי אפשר לעשות שליח רק על מעשה אבל לא על דיבור, וכל-שכן שאי אפשר לעשות שליח על מחשבה, וכיון דבעינן שיכתוב הבעל לשמו ולשמה, ובשליח - סופר - לא מצי לעשותו שליח על המחשבה של הלשמה, מהני כתיבת הסופר ע"פ דברי הרשב"א בחולין יב דמחשבת המצוה מועילה כמו מחשבת העושה כשעומד על גביו בשעה שעושה שליח לכתוב ולחתום. ע"כ בעינן דוקא שבשעה שעושה שליח יהיו הבעלים עומדים על גביו. לפ"ז לכאורה מינוי באמצעות הטלפון לא הוי כעומד על גביו לענין המחשבה. אמנם אם מינוי בכתב חשיב כעומד על גביו לענין לשמה, נראה דכל שכן מינוי באמצעות הטלפון, דהדברי חיים עצמו חידש דבכותב הבעל בכתב שהוא ממנה את פלוני שליח לכתוב, ופלוני ופלוני שיחתמו, ואמר כן גם בפיו, מועיל גם לרמב"ן, דבשעה שמקבלים את כתב הבעל הנ"ל הוי כאילו הבעל עומד שם בפניהם וממנה אותם פנים בפנים, וא"כ נראה דהוא הדין דמהני מינוי באמצעות הטלפון.

גם למש"כ באבני נזר (חאהע"ז סי' קצז) דשליחות היא על שני אופנים: או נתינת רשות או ציווי, וכל דבר שענינו הקנאה וקנין, כגון קידושין, גירושין, תרומה, עניו השליחות הוא נתינת רשות לשליח לעמוד במקום המשלח. אך לענינים של מצוה לא מועילה נתינת רשות, שהרי התורה ציוותה שיעשה הוא עצמו, על כן צריך ציווי דוקא, ע"כ בגט לא תועיל נתינת רשות כיון שאינה מידי דהקנאה רק דרך ציווי, וציווי לא שייך אלא בפניו או שמשגר לו בכתב. לפ"ז נראה דכאשר ממנה באמצעות הטלפון, הוי ציווי טפי ממינוי בכתב. וכן נראה למה שהאריך בחלקת יואב (חאהע"ז סי' ל) דבעינן מינוי באופן שיהיה מחויב הבעל כלפי הסופר מצד שארית ישראל לא יעשו עולה (עיין לעיל), נראה דמינוי דרך הטלפון הוי כמינוי בפניו, וכמש"כ בחלקת יואב לענין מינוי בכתב.

אמנם צ"ע לסברא שכתב באגרות משה (חאהע"ז ח"א סי' קטז) דכתיבת הסופר לשמה היא כאשר מוחלט אצלו שהבעל ציוה אותו לכתוב גט לאשתו, וכאשר ממנה בפני שנים, יכול הסופר להאמין לשנים או לא להאמין שהבעל ציוה. וכיון שאין מבחינת הסופר מוחלטות בדבר מינוי ע"י הבעל, יש בכך חסרון במחשבת הלשמה של הסופר והעדים, דאין חיוב להאמין לעדים אלא לבית דין ולא לאחר, עיין לעיל. לפ"ז לכאורה במינוי דרך הטלפון שאינו רואה פניו, מוחלט אצלו שהבעל מינה אותו לכתובה, דסו"ס כיון שלא רואהו, אפשר שאינו מוחלט אצלו. אמנם י"ל דכיון דאף כשרואה את הבעל מעיקר הדין אינו צריך להכירו (וכמש"כ האחרונים, עיין לעיל), חשיב כמי שעושה לשם מי שציוה אותו בטלפון, דרק באומר באמצעות אחר, לא מוחלט אצלו ואינו מאמינו, אבל בשומע את קולו באמצעות טלפון, אין כאן אמצעי שי"ל שצריך לנאמנות עדים. בפרט למש"כ האגרות משה דאין חסרון זה בממנה בכתב, עיי"ש, וא"כ כל-שכן באמצעות הטלפון.

יב. נחפז לדרך - מינוי ללא תנאי

ופעמים רבות כשהבעל נחפז לדרכו ורוצה לצאת לחו"ל, וכשיש חשש שיציאתו מגבולות הארץ תגרום לעגינות, בית הדין מתנה את ביטול עיכוב היציאה בכך שהבעל ימנה את הסופר, העדים והשליח בפניהם, ובנוסף חותם על הרשאה בכתב, והמינוי הוא מוחלט אלא

שביידי לא יממש את המינוי אא"כ הבעל לא יחזור. [אמנם מינוי השליח בפניו אינו לעיכובא, דכן נפסק להדיא ברא"ש גיטין ז, כ, וכן פסקו להדיא הראשונים, עיין בשו"ע אהע"ז קמא, יד. ומש"כ הרמ"א שם בסעי' לה דלא ראה נוהגים למנות שליח באמצעות כתב, עיי"ש בפתי"ש ס"ק לה דדוקא אם ממנה בכתב בלבד, אבל אם ממנה בע"פ והבית דין כותבים, או אפילו גם הוא כותב, כיון שמינה בע"פ אף שאינו בפניו, שפיר דמי. וע"כ בשליח לא בעינן בפניו דוקא]. והשאלה במקרה שהבעל לא חזר כהבטחתו, האם ניתן לכתוב גט ע"פ המינוי הנ"ל, או שיש לחוש שמיד יחזור, או לחוש לפרשנות אחרת בדברים שנאמרו בסמוך למינוי.

אף שלכאורה בזה יצאנו ידי כל הדעות, דהרי הסופר והעדים שמעו מפי הבעל ויכתבו לשמה, ואין בזה גם חשש של מינוי בכתב, דהא מינוי בפיהם, מ"מ יש בזה שני חששות (בנוסף לחשש ביטול, וכדלהלן): א - הבעל כשממנה את הסופר והעדים אינו רוצה בדרך כלל לגרש כעת, ומוכן למנות רק על האופן שאם לא יחזור יכתבו גט, שהרי הוא מבין שכל המינוי נועד להבטיח את חזרתו, והשאלה אם אין כאן תנאי ברור אף שלא הותנה, דומיא דההוא גברא דבעי למיסק לארץ ישראל, עיין שו"ע חו"מ רז, ג, (כמובן חשש זה לא קיים בבעל הרוצה לגרש את אשתו לאלתר). ב - אם המינוי ימומש רק לאחר זמן מרובה, הרי הסופר והעדים אינם זוכרים אלא מתוך הכתב ואינם זוכרים את המינוי, ולכאורה לשיטות הסוברות דלא מהני מינוי בכתב, הוא הדין דלא מהני מינוי זה.

בענין החשש הראשון מצאנו שנשאל הרדב"ז (בתש" ח"א סי' פג) במעשה שארע בצפת, בבעל שעמד לילך למדינת הים, והסכים להניח גט לאשתו שיתנו לה לאחר שנה, ועל הסכמה זו הלכו לסופר, וכתב את הגט סתם ונתנו לה (הבעל) סתם ולא הזכירו התנאי, "כי הבעל היה סומך על מה שהסכימו עימו הפשרנים", ובא המעשה לפני חכמי צפת ונחלקו אם מגורשת מיד, או כיון שעל דעת שיתנו לה לאחר שנה גירש, וא"כ אינה מגורשת אלא לאחר שנה. והשיב הרדב"ז דקיי"ל גילוי דעת בגיטא לאו כלום הוא, וע"כ כיון שגירש סתם, אשה זו מגורשת לאלתר. ואף אם אמר לסופר כתוב גט לאשתי על מנת כו"כ, ומסרו לשליח סתם או נתנו לה סתם, שאין זה תנאי עד שיאמר כתבו ותנו גט לאשתי על מנת כו"כ:

"כל-שכן בנדו"ד שלא אמר לסופר כלום אלא לפשרנים אמר התנאי, והם לא היו לא סופרים ולא שולחים, דפשיטא כיון שנכתב הגט סתם, נתנו לה סתם ולא הזכיר התנאי, שהיא מגורשת מיד. עוד ראייה דעד כאן לא פליגי רבוותא אלא אם היה התנאי ע"פ קודם כתיבת תורף הגט ... ועד כאן לא פליגי אלא שהזכיר התנאי בשעת כתיבת הגט, אבל אם אמר התנאי לפשרנים ולא הזכירו בשעת כתיבת הגט, יש לנו לומר חזר בו ומחל התנאי, ואפילו שכך היה דעתו בשעת הכתיבה, גלוי דעתא בגיטא לאו מילתא היא. וא"ת, יהיה ספק מגורשת לדעת הרמב"ם ז"ל ובעלי שיטתו, כיון שהזכיר התנאי ע"פ קודם כתיבת התורף. לא קשיא. דלא אמרינן הכי אלא אם הזכיר התנאי בשעת כתיבת הגט ולפני כתיבת התורף, כגון שאמר כתוב לאשתי על מנת כו"כ, אבל בנדו"ד שהזכיר התנאי לפשרנים ולא הזכירו בשעת כתיבת הגט, אין זה תנאי אלא גילוי דעת. כללא דמילתא ... ואם לא הזכיר התנאי כלל בשעת כתיבת הגט אלא לפני אחרים שאינם לא סופרים ולא עדי הגט כנדו"ד, אין כאן תנאי והאשה מותרת מיד ..."

הרדב"ז מיירי בגילה דעתו לתנאי מסוים ואח"כ נתן סתם, דבזה אמרינן דגילוי דעת בגיטא לאו כלום הוא. אמנם מדבריו ניתן להקיש גם על מקרה כנדו"ד, שגילה דעתו לדיינים שאין רצונו שיכתבו ויתנו את הגט אא"כ לא ישוב מחו"ל, והדיינים אמרו לו שהמינוי לסופר ולעדים הוא מינוי מוחלט ללא תנאי, רק לבית הדין אין ענין לתת את הגט ע"פ ההרשאה אם ישוב מחו"ל, כאשר כל המו"מ והדיבורים בין בית הדין לבעל נעשה שלא בשעת המינוי, ובדרך כלל גם שלא בפני הסופר והעדים, א"כ הרי זה כדיבורים שנעשו בפני הפשרנים, והוי גילוי דעתא בגיטא שאינו כלום.

מעין שאלה זו דן הריב"ש בתש" (החדשות סי' י), בבעל שעמד לצאת לארץ רחוקה, והפצירו בו שיגרש את אשתו למען לא תשאר עגונה, ולא אבה לגרשה מיד אלא בגט לזמן של ג' שנים, וכתבו וחתמו הגט כראוי ואמרו לו בחשאי שאם אינו אומר בפני העדים שהוא מגרשה מיד וללא תנאי, כי אז הגט בטל, וכך עשה, ולא הזכיר התנאי בשעת הכתיבה והנתינה, והשאלה היא אם האשה מגורשת מיד, או שאינו גט אלא לג' שנים, או שאינו גט כלל. והשיב הריב"ש דכיון שאמר הבעל דברים ברורים, אין זה בכלל "גילוי דעתא" אלא דברים מפורשים. והריב"ש מחלק בין אם הזמין עדים כשרים ומסר לפניהם את דבריו, דבזה מגורשת לאחר זמן. אולם אם נשא ונתן תחילה בפני עדים כשרים שלא יתן גט אלא לזמן, ולא אמר זה כמוסר דבריו ומזמינם לעדות אלא כנושא ונותן, והם לא הטעוהו, הרי שהדברים שאמר בתחילה אינם כלום ואינם חשובים מודעא אלא דברים שבלב מיקרי. ומבואר דכל היכא שלא מסר דבריו כמודעא אלא כמשא ומתן עם הפשרנים, לאו כלום הוא. ועיין עוד בתש" מהר"מ אלשיך (סי' עח) מש"כ בענין גילוי דעתא בגיטא.

והנה הבי"ש קלד, א כתב דדוקא מסירת מודעא להדיא מהני לבטל הגט, אבל גילוי דעת למסירת מודעא לא מהני. ובפת"ש שם בס"ק א כתב דבא לאפוקי מדעת הבי"ח (אהע"ז קלד) שכתב דגילוי דעת לאחר כתיבת הגט לאו מילתא היא, אבל קודם מעשה כתיבת הגט, מהני אפילו גילוי דעת. והביא בפת"ש תש" מהרי"מ מבריסק דגילוי דעת בגט לאו מילתא היא דוקא באופן שהגילוי דעת בא לבטל מעשה שכבר נעשה, אבל כשהגילוי דעת בא לבטל מעשה שעתיד לעשות, מהני הגילוי דעת, וסיים דדבר זה אינו מוסכם.

והנה ידועה השאלה בענין הגט מוינא, בשכיב מרע שקודם נתינת הגט לאשתו, קבלה עליה האשה שאם יחזור ויבריא שתנשא לו, כאשר מטרת הגט היתה שאם ימות, שלא תצטרך חליצה. והרב שסידר הגט אמר לו שבזמן הזה לא עושים שום תנאי בגט, "אבל מ"מ אל תדאג כי לא יזיק לך". והתנו שאם יעבור אחד מן הצדדים ולא ירצה להנשא, שיתן לצד השני שני אלפי זהובים. ואחר שעמד מחוליו לא רצתה האשה להנשא לו. דעת הסמ"ע היתה להתיר את האשה ע"פ הגט שסודר, ותשובתו מובאת בתש" גאוני בתראי (סי' נב). הסמ"ע הוכיח מדברי המרדכי בגיטין (סי' תכג) שהביא את תקנת רבינו יחיאל מפריש לגרש בגט שכיב מרע לחלוטין וללא תנאי, והיה מזקיקם לקבל בחרם ובתקנת הקהילות לשאת זה את זה כשיעמוד מחוליו, ואי נימא דמהני גילוי דעת בגט, למה הוצרכו לכל זה, הא ודאי בגט שכיב מרע יש אומדן דעת ברור ואנן סהדי שמגרשה רק מחמת חוליו. אלא שתקנת רבינו יחיאל שיתן הגט לחלוטין ללא תנאי, וע"כ היו צריכים לחרם ולקנסות:

"כל-שכן בנדו"ד דמסדרי הגט אמרו בפירוש לשכיב מרע ולמגורשת קודם כתיבת הגט שידעו שבזה נפטר מכל וכל לגמרי וכן עשו, וכל שכן בהצטרף לזה שאחרי זה

בשעת נתינה ביטל המגרש מודעה עד עולם וכתיקון חז"ל, ופוסל כל עדים שיעידו על דבר שיורע כח הגט מחמתו. גם מסר גט זה לאשתו ואמר בפירוש תתקבל גיטך זה והרי את מגורשת ממני מעכשיו ומותרת לכל אדם..."

הרי שהודעת הרב לבעל שהגרשין הם מוחלטים, ובצירוף לזה אמירתו שמבטל כל המודעות והתנאים, הרי שאין כאן תנאי בגט. וע"כ אף שאומר קודם כתיבת הגט שנותן על דעת שימות מחוליו, מ"מ כיון דלא חזר ואמר בשעת הנתינה, הוי דברים שבלב ואינם דברים. אמנם המהר"ם מלובלין בתשי (סי' קכב) כתב לבטל את הגט. ובתחילת דבריו ביאר את סוגית הגמרא בב"מ סה, ב - סו, א: ההוא גברא דזבין ארעא לחבריה שלא באחריות, חזייה דהוה קא עציב. אמר ליה אמאי עציבת, אי טרפו לה מינך מגבינא לך שופרא שבחא ופירי. אמר אמימר פטומי מילי בעלמא הוא. ובתוס' שם (ד"ה פטומי) כתבו דדוקא כשכבר עמדו לקנות שלא באחריות והיה מצטער הלוקח על שאין על המכר אחריות, על כן דברי המוכר בסיום המכר הוא פיטומי מילי בעלמא, משא"כ אם בתחילת הדברים אמר המוכר שמוכר לו באחריות, אף שאח"כ מוכר לו סתם, ודאי לא התכוין לוקח לקנותו אלא על דעת שהמכר באחריות. וע"כ ס"ל למהר"ם מלובלין, לאחר שביאר את שיטת התוס' והראשונים בסוגיא, דהוא הדין בנותן גט ללא תנאי, אך בתחילת הדברים אמרו שאם יבriא מחוליו ישא את האשה בחזרה, ולא אמרו בתורת תנאי בגט רק מפני שאין עושים תנאים בגט, מ"מ הוי כתנאי בגט, דראיות מוכיחות שכל נתינת הגט כדי שלא תיפול לפני יבם, ובזה אין צריך תנאי כפול. וכן דן שם מצד גט מוטעה עיי"ש. ובסי' קכג הביא תשי הגאון מרדכי יפה (בעל הלבושים) שדעתו ג"כ להחמיר וסתר דעת המקילים, ובתחילה כתב דאין לאשה זו תקנה אלא להנשא שוב לבעלה ולהתגרש ממנו, אולם בסוף דבריו כתב דע"כ פ' צריכה גט שני (מבלי להנשא בשנית), עיי"ש באריכות הדברים. ועולה מדברי מהר"ם מלובלין והגאון מרדכי יפה דאין בביטול המודעות והעובדה שאמר שנותן הגט ללא תנאי, כדי לבטל את קישורי הדברים שנאמרו בטרם המינוי.

אמנם רבים האחרונים שפסקו שגט זה כשר בלא פקפוק. וכך כתב במשאת בנימין (סי' עה - עו) דביריד יערסליו נועדו יחדיו גאוני עולם, וכמעט כולם יחדיו הסכימו להכשיר הגט ולבטל קול המערערים. ובסי' עה כתב דכיון שאמר הבעל שנותן הגט בלי שום תנאי ושיור, א"כ דבריו האחרונים עיקר. והוסיף בסי' עו דאע"ג דאנן סהדי דדעתו וליבו תמיד על התנאי, מ"מ לא הוי אלא גילוי מילתא בעלמא דאינו מועיל בגט. וכן כתב בתשי הב"ח (החדשות סי' צ) דדיבור שמבטל התנאים, מבטל את הדיבור שדיבר קודם לכן, כל-שכן שלא התנה להדיא, ועיי"ש עוד בסי' צא מה שהאריך בזה. וכן העלה לדינא בתשי משכנות יעקב (חאהע"ז סי' לד) כדעת החולקים על מהר"ם מלובלין, דיש לזה יסוד בש"ס ופוסקים, וודאי לא סמכא דעת הבעל לגרש אלא על מה שאמרו לו מסדרי הגט לגרש בלא תנאי.

ועיין במהרש"ם ח"ה סי' מג בענין בעל שקודם סידור הגט תבע מאשתו תכריך כתבים שלו שבידה, והאשה טענה כי אינו בידה ושתתן לו לאחר הגט, והתעקש הבעל שלא ליתן הגט אלא בתנאי שתחזיר לו הכתבים, ומכיון שאין עושים תנאים בגט, נתנה האשה לבעל כתב ידה בחרם שתחזיר לו הכתבים, ובאם לא תקיים, יהיה דינה כעוברת על השבועה והחרם, והדבר היה בפני הרב מסדר הגט ועדי הגט, ונתן הבעל גט ללא תנאי כנהוג וכמקובל. ולאחר הגט האשה לא החזירה לו הכתבים, וביקש הבעל לבטל את הגט, כי בשום אופן לא היה מגרשה אילו ידע שלא תחזיר הכתבים. והשיב המהרש"ם דדבר זה תלוי במחלוקת הפוסקים

בענין הגט מווינא, והוכיח מדברי הראשונים דגילוי דעתא בגיטא אף קודם כתיבת הגט, לאו מילתא היא. ואף אי נימא דגילוי מילתא קודם הגט מילתא היא, היינו דוקא בזמן השי"ס שנתנו גט בסתם ;

"אבל בזמן הזה שנהגו לומר בפירוש בלא שום תנאי, ממילא כל הגילוי דעת והאומדנות בטלים ... ובפרט כיון שהמסדר אמר לו בפירוש שאין להטיל תנאי בגט, גמר ומגרש וסמך על החרם."

וכן כתב המהרש"ם גם בח"ה סי' סז דלא מהני אומדנות וגילוי דעת כנגד מה שאומר בפירוש שנותן הגט ללא תנאי. ועיין עוד בעין יצחק (ח"ב סי' לו) מה שהאריך לפסול גט שעשה הבעל ע"פ עצת רב שיעץ לו לגרש ולשאת את האשה מחדש, שהגט יהיה סגולה לנשואים טובים, דאף לסמ"ע ודעימיה המקילים בגט מווינא, כאן יודו דפסול, עיי"ש באריכות הדברים. ועיין עוד בשער המלך אישות ו,ב, בבית מאיר (אהע"ז סו"ס קמה), ובפת"ש אהע"ז קלד,א מה שהביא מהבינת אדם ומה שכתב עליו הפת"ש.

ובנדון שלפנינו נראה שאין להאריך, דכיון שאומרים לבעל במפורש שאין להתנות כל תנאי בגט, אף שהבעל מזכיר לעיתים שאם יחזור שביה"ד לא יכתוב את הגט, מ"מ לאחר שאומרים לבעל שהמינוי של הסופר הוא ללא תנאי, וכן חוזר הבעל, נראה דלכל הפוסקים אין לחוש. אמנם ראוי להדגיש לבעל שאף שלבית הדין אין כל ענין לבצע את הגט אא"כ הבעל לא יחזור כהבטחתו, מ"מ הוא משאיר את הדבר לשיקול דעתו של בית הדין שיכול לבצע את הגט בכל מקרה וענין. ויתרה מזו - בית הדין אכן לא יבצע את הגט אלא אם הבעל לא ישוב כהבטחתו, ורק לאחר זמן מרובה כשיש חשש שהאשה תשאר עגונה, מבצעים את הגט. אלא החשש שאם גילוי הדעת של הבעל מהוה תנאי, מ"מ שמא ע"פ פרשנות התנאי וכוונת הבעל בתנאי, לא יהיה ניתן יהיה לבצע את הגט. ע"כ נראה דיש לסמוך על המינוי שנעשה בלא תנאי וכנ"ל.

יג. כשהסופר והעדים זוכרים המינוי מתוך ההרשאה

השאלה המתעוררת אם רק לאחר זמן רב נכתב הגט, והסופר והעדים כבר אינם זוכרים את המינוי, להוציא העובדה שמידי שבוע או שבועיים הם ממונים ע"י בעל הנחפז לדרכו, וכל זכרונם הוא מכח ההרשאה. אמנם לאמור לעיל בדעת האחרונים המקילים במינוי בע"פ שלא בפני הסופר והעדים, ע"י אמרו לפלוני ופלוני, ובנוסף במינוי בהרשאה, בזה ודאי לא גרע. אולם למש"כ לעיל בשיטת החזו"א דאין לסמוך על צירוף המינוי בע"פ שלא בפני הסופר והעדים עם המינוי בהרשאה בכתב, האם בכגון זה שאמר בפניהם ואינם זוכרים אלא מתוך הכתב, האם יכולים לכתוב גט.

איתא בכתובות כ,א; ת"ר כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו אחר כמה שנים (אם עשאוהו עד בדבר וירא לשוכחו, כותבו על חתיכת קלף ומצניעה. ומעיד ע"פ אותו כתב אפילו לאחר כמה שנים - רש"י). אמר רב הונא, והוא שזוכרה מעצמו (בלא ראית השטר נזכר קצת מעדותו מאיליו). רבי יוחנן אמר, אע"פ שאין זוכרה מעצמו (אלא לאחר שרואה בשטר נתן בליבו ונזכר, שלא נשתכח ממנו כל כך, שכשזכירים לו נזכר. אבל אינו נזכר לגמרי - לא, דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם). אמר רבה ש"מ מדרבי יוחנן, הני בי תרי דידיעי

סהדותא ומנשי חד מינייהו, מידכר חד לחבריה. איבעיא להו עצמו מאי (אם בעל דין עצמו מזכירו עד שזכר). רב חביבא אמר אפילו מעצמו, מר בריה דרב אשי אמר עצמו לא. והלכתא עצמו לא, ואי צורבא מרבנן הוא, אפילו עצמו. ובתוס' שם (ד"ה ורבי יוחנן) הביאו ראיה שלא סגי במה שזכר רק מתוך הכתב, גם מהגמרא ביבמות לא, בבענין מפני מה לא תיקנו זמן בקידושין, שאם העדים יודעים הזמן, שיבואו ויעידו, ואם אינם יודעים, יש לחוש שיעידו ע"פ מה שיראו בשטר, ורחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם. [ומדברי רש"י מבואר דכותב אדם עדותו בשטר, הינו שהוא כותב זכרון דברים לעצמו שמא ישכח. ועיין ברי"ף (כתובות ז, ב בעמוה"ר) וברא"ש כתובות ב, טז שהביאו את פירוש רב האי גאון דמיירי בעדות בהלואה בקנין, שיכול אפילו לאחר זמן מרובה לכתוב שטר ע"פ ההלואה ואינו חושש שמא פרע, עיי"ש, ואכמ"ל].

והנה מדברי רש"י מבואר דאינו זוכר כל העדות אלא רק עיקרה, מדכתב: "שלא נשתכח ממנו כל כך, שכשמזכירים לו זכר. אבל אינו נזכר לגמרי - לא", הרי דדוקא אם לא זוכרה לגמרי לא מהני, אבל אם זוכר עיקר העדות, סגי בהכי אף שאינו זוכר הפרטים. וכן נראה מדברי הרא"ש בכתובות ב, טז, שפירש מחלוקת רב הונא ורבי יוחנן, וז"ל:

"אמר רב הונא והוא שזוכרה מעצמו, פירוש, שזוכר עיקר העדות מעצמו, ומתוך הכתב הוא מתבונן עליו לעמוד על כל הענינים והתנאים בלי פקפוק. ורבי יוחנן אומר אע"פ שלא נזכר מעצמו אלא מן הכתב שלו נזכר."

מבואר מדברי הרא"ש דלרב הונא מדובר שזוכר עיקר העדות מעצמו, והפרטים נזכר מתוך הכתב. וא"כ לרבי יוחנן נזכר בעיקר העדות מתוך הכתב סגי, ולא בעינן כלל שיזכר הפרטים, דלענין הפרטים דיינו שמעיד ע"פ השטר אף שלא נזכר. וכן נראה גם מדברי הרמב"ם בהל' עדות ת, א, וז"ל:

"מי שחתם על השטר ובא להעיד על כתב ידו בבית דין, והכיר כתב ידו שזה הוא בודאי אבל אינו זוכר העדות כלל, ולא ימצא בלבו זכרון שזה לזה מזה מעולם, הרי זה אסור להעיד על כתב ידו זה בבית דין."

הרי שכתב הרמב"ם דאינו מעיד באופן שאינו זוכר העדות "כלל", ואין בליבו שום זיכרון, ומשמע אפילו מעורפל. אבל אם יש זכרון, או שהזכרון בא מתוך הכתב, דלאחר שראה הכתב נזכר בעיקר העדות, שזה לזה מזה, אף שאינו זוכר הפרטים, יכול להעיד ולא הוי מפיהם ולא מפי כתבם, וכמש"כ הרמב"ם בהל' שאח"ז. וכן נראה מדברי היש"ש (כתובות ב, כד) דכל היכא שעיקר העדות נעלם מהם ואין להם שום זכרון מהעדות כלל, "אבל קצת מסתפקים בדבר ויש כעין דמיון לפניהם, יכולין להעיד, וכן ראוי לדון מפני תיקון העולם".

והנה בנידון שלפנינו כאשר ממנה בעל שנחפו לדרך, סופר עדים ושליח, גם בבתי דין שפעולה זו נעשית בממוצע פעם בשבוע (בנוסף לגיטין הרגילים), קשה להניח שבמעשה שביגרה יזכרו הסופר והעדים לאחר כמה חדשים. אמנם בית הדין יכול בזמן המינוי ובסמוך לו, לתת לסופר ולעדים סימנים, כגון סימנים חיצוניים, ענייני התביעה וכו', או שישאיר הבעל תמונתו בתיק, וכן שיאמרו להם שעליהם לזכור את הבעל פלוני שצויה אותם לכתוב ולחתום גט, ובזה נראה שאם הסופר והעדים בעלי זכרון אף מתחת לממוצע, הרי שיזכרו את עיקר הענין,

שהבעל פלוני וסימניו כך וכך, ציוה אותם לכתוב ולחתום על הגט. בפרט אם מדובר בצדדים המתדיינים זמן רב בפני אותו בית דין העושה את ההרשאה, וגם הסופר והעדים הם חלק מאותו צוות נלווה של ההרכב, דודאי יזכרו את עיקר הענין.

זאת ועוד - נראה דאפילו לא יזכרו הסופר והעדים את ענין הציווי והמינוי רק מכתב ההרשאה, בכל אופן בזה יועיל שיכתבו לשמה. כאמור לעיל המינוי בפני הסופר והעדים נצרך לשיטות הסוברות דלא מהני צירוף של אמירה בע"פ בפני בית דין בצרוף הרשאה בכתב, וכמש"כ בחזו"א, וע"כ בעינן שימנה בפניהם ממש. והנה בעדות שאינו זוכרה כלל אלא מקריא מה שכתוב וסומך על מה שכתוב, בזה י"ל דלא הוי עדות, דהתורה אמרה מפיהם ולא מפי כתבם. אבל במינוי בפני הסופר והעדים אין זה מדין מפיהם ולא מפי כתבם, אלא שכשלא שמעו מהבעל, אינם כותבים לשמה. ובזה כיון שנזכרו שע"פ הכתב שמעו מהבעל, הרי מוחלט אצלם ענין המינוי וציווי הבעל, ויודעים ע"פ הכתב שהבעל הכתוב בהרשאה ציוה אותם בע"פ לכתוב ולחתום על הגט, ובזה גם לרמב"ן כותבים וחותרים לשמה.

דהנה לעיל הובאה סברת הבית אפרים (חחו"מ סי' סג) בדברי הרמב"ן דכל שלא שמע מהבעל אלא מפי אחרים אינו כותב לשמה, דעל הרוב דרכו של זה שנשלח ועושה מעשה לעשות הענין מחמת שנשלח מן האיש המצווה לו, ואע"פ שהוא אומר לו בפירוש שהוא אינו המצווה רק פלוני אמר לו שיצוה לעשות כך, מ"מ זה העושה מעשה בשעת עשייתו, כל עיקר עשייתו הוא ע"פ דיבורו של זה, ועינו וליבו על זה האיש ששמע מפיו שיעשה כך. וא"כ כאן שאינו שומע מפי אחרים אלא מתוך הכתב ניכר לו ששמע מהבעל, הרי שכותב לשם הבעל שציוה לו, אף שאינו זוכרו אלא ע"פ הכתב.

וכן לפי הסברא שכתב בדברי חיים (חאהע"ז ח"ב סי' פו) דבעינן שיצוה הבעל בפני הסופר והעדים, דלעולם אי אפשר לעשות שליח רק על מעשה אבל לא על דיבור, וכל-שכן שאי אפשר לעשות שליח על מחשבה, וא"כ לכאורה אי אפשר לכתוב גט ע"י סופר שעומד במקום בעל לכתוב הגט, כיון דבעינן שיכתוב הבעל לשמו ולשמה, ובשליח - סופר - לא מצי לעשותו שליח על המחשבה של הלשמה. ומהני כתיבת הסופר ע"פ דברי הרשב"א בחולין יב דמחשבת המצוה מועילה כמו מחשבת העושה כשעומד על גביו בשעה שעושה שליח לכתוב ולחתום. ע"כ בעינן דוקא שבשעה שעושה שליח יהיו הבעלים עומדים על גביו. וא"כ כאן שעמד על גביו בשעה שעשה שליח, רק שאינו זוכרו אלא מתוך הכתב, ג"כ מהני לענין כתיבת לשמה.

וכך גם לסברת האבני נזר (חאהע"ז סי' קצז) וכתב דשליחות היא על שני אופנים: או נתינת רשות או ציווי, וכל דבר שענינו הקנאה וקנין, כגון קידושין, גירושין, תרומה, עניו השליחות הוא נתינת רשות לשליח לעמוד במקום המשלח. אך לענינים של מצוה לא מועילה נתינת רשות, שהרי התורה ציוותה שיעשה הוא עצמו, על כן צריך ציווי דוקא. וע"כ ס"ל לרמב"ן שגם בכתיבת הגט לא תועיל נתינת רשות כיון שאינה מידי דהקנאה רק דרך ציווי; וציווי לא שייך אלא בפניו או שמשגר לו בכתב. ומצד הסברא שייך בו ציווי יותר. אך שלא בפניו ושלא בכתב לא שייך בו ציווי רק נתינת רשות שלא תועיל בגט". לפ"ז נראה דכאשר ציוה בפניו, אף שכעת אינו זוכר אלא מתוך הכתב, הציווי קיים, ולא שייך לפסול בזה מחמת מפיהם ולא מפי כתבם כבעדות, דסוף סוף היה כאן ציווי בפניו, גם אם נאמר דלא כאבני נזר, דציווי בכתב לא מועיל ובעינן דוקא ציווי בע"פ, מ"מ ציוה כבר בע"פ ומהני מדיני שליחות למצוה.

גם לסברת החלקת יואב (חאהע"ז סי' ל) דבעינן שליחות על אופן שיהיה סמכה דעתיה על הפעולה שאינו יכול לחזור מצד שארית ישראל לא יעשו עולה, וזה אפשרי רק אם ממנה בפניו, אי"כ כשמינה כבר בפניו, אע"פ שאינו זוכר אלא ע"פ ההרשאה, סמכה דעתיה והוי פועל של הבעל, ולא דמי לשוכר ע"י שליח. וכן לסברת הגר"מ פיינשטיין באגרות משה (חאהע"ז ח"א סי' קטז) דדין נאמנות דעדים הוא דין התורה לבית דין, אבל אינו עדות התורה ששני עדים לא ישקרו, ולכן אפשר שהסופר והעדים לא יאמינום בליבם שהבעל מינם ויסברו שאומרים שקר, ואז לא הוי עשייתן לשמה אף שכתבו וחתמו לשמה, ורק אם האמינו להם בזה פליגי, שהרא"ה והר"ן סברי דהוי עשייתן לשמה מצד ציווי הבעל, והרמב"ן פליג אף בזה דסובר מאחר שיכולין שלא להאמינם אם ירצו, לא נחשב ידיעתן מהבעל לכתוב הגט אלא מצד עצמן שרוצים כן להאמינם. וע"כ אם ציוו בפניהם אף שכעת אינם זוכרים אלא מההרשאה, הרי מוחלט אצלם ציווי הבעל וכותבים לשמה.

לאור זאת נראה דמהיות טוב יתנו הסופר והעדים אל ליבם את ענין המינוי שמצוה אותם בעל פלוני, כשהם נותנים לעצמם סימנים על מנת לזכור את כל מינויי ההרשאות, כדי שאם יבוא לממש את ההרשאה, יזכרו את עיקר הציווי. אולם גם אם לא יזכרו אלא מתוך ההרשאה, וההרשאה אינה מזכירה להם את עיקר העדות אלא סומכים על ההרשאה, לא מיבעיא לשיטת רוב הפוסקים שדיינו במינוי בפני אחרים ע"י אומר אמרו לפלוני ופלוני, בצירוף מינוי בכתב, אלא אפילו למחמירים שצריך מינוי בפני הסופר והעדים, כאן שמינוי בפני הסופר והעדים, אף שכעת אינם זוכרים, מ"מ כיון ששמעו מפי הבעל, כותבים וחותמים לשמה אף לשיטת הרמב"ן.

יד. אם יש לחשוש שיבטל הבעל את המינוי

עוד יש לברר, הואיל וכתובת הגט וחתומתו מבוצעים זמן לאחר ציווי הבעל לסופר ולעדים, ועיתים זמן רב לאחר הציווי, האם יש לחשוש שהבעל יבטל את מינוי השליחות לכתוב ולחתום, וכן יש לדעת אם יכול הבעל לבטל את המינוי והשליחות. וענין זה נידון באחרונים.

בתש"י עונג יו"ט (סי' קנח) כתב דכל הדין של ביטול השליחות בפני השליח או בפני שנים (שו"ע אהע"ז קמא, ט) הוא דוקא באופן שנגמרה פעולת מינוי השליחות, אבל כשפעולת מינוי השליחות עדיין לא נגמרה, די בחזרה בעלמא שאומר שאינו רוצה בינו לבין עצמו, דקודם סיום מינוי השליחות, בגילוי דעת בעלמא סגי, וכל שכן אם יאמר את הדברים מפורש בפיו. וע"כ בנידון הרשאה בכתב, שעדיין לא חלה השליחות עד אשר תגיע ההרשאה ליד הסופר והעדים, דרק אז תגמר פעולת מינוי הסופר והעדים, בגילוי דעת דלא ניחא ליה סגי שלא תסתיים פעולת המינוי, ויש לחוש שמא חזר בו ואמר דברים המורים דלא ניחא ליה לגרש.

וראיתי לגר"נ גולדברג שליט"א (שורת הדין ח"ו, עמ' שפ ולהלן) שהאריך לסתור דברי העונג יו"ט דבמינוי שליח שלא בפניו לא נגמר עדיין המינוי, מדברי הר"ן בגיטין (לג, א בעמוה"ר - הובא לעיל) בענין אומר אמרו, קושיית הרמב"ן אמאי לא מהני מינוי סופר ועדים שלא בפניו, ותירוץ הרמב"ן דהוי חסרון בלשמה, דאי כדעת העונג יו"ט אף אם אין חסרון לשמה, עדיין לא נגמרה פעולת המינוי ויש לחוש שמא יבטל. ע"כ י"ל שיכול למנות שליח שלא בפניו ומיד חלה השליחות אפילו לא קיבל עליו השליח את השליחות, דשליחות היא כח המשלח, ואין צריך כלל להסכמת השליח, עיי"ש שהאריך בזה הרבה אם מינוי השליחות

נגמר אף ללא הסכמת השליח, ורק אם לא ירצה, לא יבצע את השליחות, אך מבחינת עצם מינוי השליחות, הכל תלוי במשלח.

אמנם עדיין כל זה הוא לענין מינוי בפה שלא בפניו, אבל לענין מינוי בכתב, אפשר דכל עוד לא קרא הסופר את ההרשאה, לא חלה השליחות. ואף את זה דחה הגרז"י גולדברג, דכל מה דאמרינן דקריאת הכתב של הסופר הרי היא כדבור, היינו לענין הא דבעינן שישמע קולו, דבקריאת ההרשאה הוי כשמיעת קולו. אך לענין עצם מינוי השליחות, י"ל דבעצם הכתיבה הסתיימה פעולת המינוי, וכיון שהשליחות חלה מיד, שוב אין לחוש שחזר בו הבעל, וגם אם אמר בפירוש שחזר בו, לא מהני אא"כ יאמר בפני השליח או בפני שני עדים כשרים. עוד כתב שם דאף אם נאמר שביטול שליחות הסופר לא בעי עדים או בפניו, אין לחוש לחזרה, כמו דלא חיישינן בסופר ששמע מפי הבעל. ובסוף דבריו הביא דגם הגר"ש שקופ כתב לחלוק על העונג יו"ט.

והנה מה שכתב הגרז"י גולדברג שליט"א להביא ראיה מדברי הרמב"ן דהשליחות נגמרת בעצם המינוי, ראיתי שמהיא גופה הביא הדברי חיים (חאהע"ז ח"ב סי' פו) והסביר את מש"כ הרמב"ן; "... בעינן נמי וכתב לה, כלומר שיכתבנו לה הבעל, אין הסופר והעדים חותמים במקום הבעל אלא כששמעו הם מפיו..." דאם נעשה שליח שלא בפניו, בודאי קודם שנודע לשליח לא מיקרי שליח, דשמא לא יתרצה השליח להיות שליח, ותיכף שנודע לשליח שעשאו שליח וקיבל שליחותו, נתעורר הספק שמא ביטלו, ואין כאן חזקה שלא השתנה הדבר מכמות שהיה, דמעולם לא התחזק לשליח. ואף שכך היה נראה לדברי חיים לפרש את דברי הרמב"ן, מ"מ פשט דבריו מורה שאין השליח יכול לעמוד במקום הבעל, עיי"ש.

גם בתש"י שבות יעקב (ח"א סי' קיד) דן בענין מומר אי חיישינן שיבטל את מינוי הסופר והעדים, וכתב דיש לחוש במומר, וכמש"כ כל גדולי האחרונים, עיי"ש שישלישו סכום הכסף שצריך לקבל מהאשה עד אחר זמן ממתן הגט, וכן יפסול המומר כל עדים שיבואו ויעידו על הביטול, וישביעו אותו בחלק לעולם הבא, דבמקום שאי אפשר לעשות בענין אחר ובמקום עיגון, סמכינן על ביטול העדים וקבלת השבועה. ובתש"י דברי מלכיאל (ח"א פח, כא), כתב וז"ל:

"וכבר כתבנו בתחילת דברינו שיקבל על עצמו בשבועה שלא יבטל הגט והשליחות, כדי לצאת החשש שמא יבטל. ובשעה זו מצאתי במבי"ט ח"ב סי' קנה דכתב ג"כ בקוצר שבפיקח בכתב יש לחוש שישתנה דעתו כל זמן שלא נכתב, ולזה צריך לקבל בשבועה ותו לא חיישינן לזה, עיי"ש. אבל ברד"ך בית יט כתב שאף מומר מותר לעשות שליח בכתב, עיי"ש שלא הזכיר שם כלל קבלת השבועה, וגם דבמומר לא מהני שבועה כדאיתא בסי' קמא, נט. אבל באמת כל זה הוא להחמיר לכתחילה, אבל בשעת הדחק כשר אף במומר שעשה שליח להולכה לחוד, כמש"כ בשו"ת הב"ח סי' קב ובשו"ת גאוני בתראי סי' מד, ולא חיישינן לביטול. ובכל זאת בנידון דידן שאפשר בשבועה, צריך לעשות כן. ובשבות יעקב ח"א סי' קיד ראיתי מכבר שכתב דבמומר לא מהני בכתב כי יש לחוש שיבטלנו, דלא אפשר להשביעו. ולא ראה דברי הרד"ך שהזכרנו."

מבואר שכאשר מקבל בשבועה שלא יבטל, אין לחוש שיבטל את מינוי הסופר והעדים, ואף בלא שבועה מתיר הרד"ך ולא חש לביטול, דהא במומר לא מהני שבועה, ודלא כשבועת יעקב הנ"ל. ועיין בתשי' מהרש"ם (ח"ב סי' קמו) שאין לחוש שמא ביטל הבעל את השליחות, ובפרט במקום שמדינא כופין לגרש. ומה שהביא בתשי' דברי אמת לחוש לביטול הבעל כשלא קיבל בחרם ובשבועה שלא יבטל, היינו דוקא בגט על תנאי, משא"כ בגט מוחלט שאין לחוש אפילו בלא חרם ושבועה. ומ"מ מבואר בדבריו דבחרם ובשבועה אין לחוש. ואף בבעל מומר דלא מהני ביה חרם ושבועה, אין לחוש לביטול השליחות.

ובתשי' מהרש"ג (ח"ב סי' רנ) דן בבעל שיצא למלחמה וכתב גט לאשתו, וכעת יש לחוש שיבוא לביתו במהלך המלחמה, ותצטרך האשה גט חדש. וכתב השואל עצה שישבע שלא יבעול לשם קידושין, דכמו שיש חזקה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, כן יש חזקה שלא יעבור על שבועתו. ועי"ז השיב המהרש"ג וחלק דחזקה דאין עושה בעילתו בעילת זנות הוא לאו דוקא באדם שיש לו חזקת כשרות אלא אפילו בסתם אדם, עיי"ש. ובסוף תשובתו כתב דאין להביא ראיה מגט מומר שמשביעין אותו שלא יבטל את הגט ואת השליחות, וכן נוהגין בכל השולח גט ע"י שליח:

"דהתם שאני דהחשש על ביטול לאו מעיקר הדין הוא, דמעיקר הדין אין לחוש שמא ישתנה דעתו ויבטל, ורק ליתר שאת משביעין אותו כמו שנוהגין גבי גט לחוש לכל הצדדין שיהיה על צד היותר טוב, ובודאי בדיעבד אם לא השביעוהו ג"כ כשר ואין לחוש על ביטול."

ומבואר דמעיקר הדין אין לחוש אפילו בלא שבועה. וכן מבואר גם בתשי' בית אפרים (חאהע"ז ח"ג סי' פ - עיין לעיל). ע"כ לשיטות אלה נראה דלא ס"ל כעונג יו"ט, דאי ס"ל כעונג יו"ט, אי"כ היה לנו לחוש לכל הפחות לגילוי דעת בינו לבין עצמו דלא ניחא ליה. לפ"ז גם במינוי בכתב יוכל לבטל רק בפני הסופר והעדים והשליח או בפני שני עדים כשרים.

ועדיף בנוסף לחרם לשבועה שמקבל על עצמו שלא לבטל השליחות, שיפסול כל עדים שיבואו ויעידו שביטל את השליחות, וכמש"כ הרשב"ש בתשי' (סי' תצח) בהמשך למש"כ בשם הרשב"א בתשי' (ח"א סי' תקעג) לענין חשש שיפייס הבעל לאשה ויבטל השליחות, שנותן לאשה נאמנות שהבעל לא פייסה, וז"ל:

"וכשם שמאמינה, כן יכול להאמין העדים והסופר וכן לקבל עליו שלא לבטל השליחות הסופר והעדים, ושכל עד שיעיד בזה, עדותו בטלה. למדנו מדברי הרשב"א ז"ל שכתב בחידושו בפרק השולח גבי ביטול מודעא כלשון הזה. ואני אומר להסיר כל ספק שיבטל כל מודעא, ועוד שיפסול כל עד שיבטל שליחות הסופר והעדים, שוב לא יבטל שליחותם, דאינו חשוד לקלקלה בידי שמים..."

וכן כתב המבי"ט (ח"א סי' יג) שקיבל ממורו הרשב"ש שיקבל הבעל על עצמו שכל עד שיעיד שביטל השליחות של הסופר והעדים, עדותו בטלה מעכשיו, ואין לחוש אלא אם יבטל השליחות בפני הסופר והעדים. וכן הביא הרב המגיד (גרושין ו, כ) דכן נהגו בארצותינו לפסול העדים כמו שכתב הרשב"א. אמנם הרב המגיד כתב בהמשך שאם יבטל אחר הכתיבה, אינו מגרש בו לעולם, אפילו פסל עדים, עיי"ש. ועיין עוד בתשי' רדב"ז (ח"א סי' תמב) דעדיין יכול

לבטלו, אף שכשפוסל עדים, אין לחוש שיבטל, ורק יחרימו ויקנסו בכל מה שאפשר. ועיין עוד בתש"ו ברכת רצה סי' כא מש"כ בזה.

מסקנות

- א. ציוה הבעל: אמרו לסופר ויכתוב ולעדים ויחתמו, דעת הרי"ף דהגט בטל. ודעת הרמב"ם דהגט פסול ומתישבין בדבר הרבה, שהוא קרוב להיות בטל.
- ב. י"א בדעת הרמב"ם שהיא ספק מגורשת, ויש מפרשים דלרמב"ם הגט פסול מדרבנן ואם נשאת לא תצא, אלא שמודיעים לבעל שהגט קרוב להיות בטל.
- ג. יש ראשונים הסוברים דכשר באומר אמרו.
- ד. להלכה קשה להקל נגד המחמירים. אמנם יש הסוברים דמ"מ אפשר לצרף דעה זו לצד להקל.
- ה. לשיטת הרמב"ן החסרון במינוי ע"י אומר אמרו, שלא שמעו הסופר והעדים מפי הבעל, והוי חסרון בכוונת לשמה.
- ו. בהסבר סברתו נשנו מספר הסברים: דאף שיודעים שהבעל לא נוכח, מ"מ דעתם וכוונתם של הסופר והעדים על הנוכח - השליח, ולא על המשלח.
- ז. וכן, כיון שצריך להיות שליח הבעל על הלשמה, אינו יכול להיות שליח על המחשבה אא"כ עומד על גביו.
- ח. יש המסבירים דשליחות הינה נתינת רשות או ציווי, ובגט ענין השליחות הוא הציווי, ואין ציווי אלא בפניו, משא"כ בנתינת רשות.
- ט. או שלא בפניו זה חסרון ב"וכתב", כיון שלא בפניו לא מיקרי שכירו של בעה"ב.
- י. יש המסבירים שכתובת הלשמה של הסופר והעדים היא בהתאחדות רצונם עם רצון הבעל, כאשר הם יודעים ושמעו מפיו את רצונו.
- יא. ויש המסבירים שכאשר אינו בפניו, לא מוחלט אצלם רצון הבעל לגרושין.
- יב. דעת הרידב"ז דכאשר נתן לסופר והעדים גם את הכח לגרש, יודעים שכוונתו לגרושין וכותב וחותמים לשמה, ויש שחלקו עליו.
- יג. הרא"ה מחלק בין אומר אמרו מדעתכם, לאומר אמרו לפלוני ופלונני, דכל מה שפסל רבי יוסי מדין מילי לא מימסרן לשליח, היינו כשמתמנים ע"פ שיקול דעת השליח.
- יד. כאשר יכולים למנות ע"פ שיקול דעתם, הרי רוקן להם את רשותו בדבר שהוא מילי, משא"כ בממנה את פלוני ופלונני.
- טו. גם לרא"ה יכול למנות סופר מבלי לנקוב בסופר מסוים או עדים מסוימים, אלא כל מה שיבחר השליח, הרי הוא ממונה מעתה.
- טז. יש הסוברים דאף לרמב"ן אינו פסול אלא מדרבנן, אך להלכה כתבו הרבה אחרונים דפסולו מדאורייתא. ע"כ קשה להקל כדעת הרי"ן והרא"ה, נגד דעת הרמב"ן.
- יז. דעת הרד"ך דלר"ן והרא"ה מיירי בממנה להדיא את הסופר והעדים.
- יח. אף שמי שנשתתק יכול למנות סופר ועדים ע"י הרכנה, אינו יכול למנות ע"י כתב, דהרכנה הוי כקול משא"כ כתב. וי"א בדעת התוס' דמ"מ מהני בפיקח.
- יט. דעת הרא"ש דלא מהני כתב בפיקח, והרכנה עדיפא שמראה בגופו. או שנשתתק שאי אפשר בענין אחר, הקילו משום תקנת עגונות.
- כ. בפני יהושע כתב להסביר דכתיבה שאינה מעשה בגופו, יתכן ומשקר ואינו רוצה לגרש.

כא. יש מהאחרונים שכתבו שאין להקל במינוי בכתב. אולם דעת רוב האחרונים שמהני מינוי בכתב בצירוף מה שמינה בע"פ ע"י אומר אמרו.

כב. י"א דלצאת ידי כל הדעות יכתוב הבעל גט בכתב ידו, אפילו בכתב מחובר, וישלח לאשה, וכן ישלח הרשאה, ויתנו לה הגט ששלח הבעל, ואח"כ יתנו לה הגט שנכתב ע"פ ההרשאה שבכתב.

כג. במקום עיגון רבו המכשירים שימנה ע"י אומר אמרו בצרוף מינוי בהרשאה בכתב, וכן נהוג האידנא בבתי הדין בארץ.

כד. במקום שידוע שמינה בכתב ידו מפני שאינו יכול לבוא למקום הסופר והעדים, אין לחוש במינוי בכתב ידו שמא לא גמר דעתו לגרושין או חשש משטה.

כה. כשראו הסופר והעדים ההרשאה בכתב, הוחלט אצלם כוונת הבעל, וכותב וחותרים לשמה.

כו. חתם הבעל על הרשאה הכתובה בלשון שאינה ידועה לו, לא יוכל לטעון שלא הבין על מה חתם, וחזקה על בית הדין שהסביר לו את משמעות ההרשאה.

כז. עדיף שהבעל יחתום על שתי הרשאות: בעברית (ויתרגמו ויסבירו לו), וכן הרשאה בשפה הידועה לו, שתכתב בקצרה ע"י תלמידי חכמים.

כח. כיון שבא לבית הדין לסדר הגט וניכר הדבר להדיא, יודעים שמצוה לסופר ולעדים לכתוב ולחתום על הגט, ואין חשש שמא לא הוחלט אצלו לגרושין.

כט. טוב שיביא הבעל עימו לבית הדין מתורגמן מטעמו, דבזה יצאנו מחשש שמא אינו מבין ואינו מתכוין לגרושין.

ל. יש לקיים חתימת הבעל. י"א דקיום חתימתו היא מדאורייתא, ולא דמי לקיום שטרות.

לא. אם קיום חתימת הבעל היא מדאורייתא או מדרבנן, תלוי במחלוקת הראשונים מדוע קיום שטרות דרבנן. אם מטעם עדים חתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותם בבית דין, א"כ טעם זה לא שייך בחתימת הבעל או בחתימת המתחייב. או שהטעם דלא חיישין מדאורייתא לזיוף, וזה שייך אף בחתימת הבעל או בחתימת המתחייב.

לב. י"א דקיום הרשאת מינוי סופר ועדים אינה צריכה קיום, דאין אדם חוטא ולא לו. ומ"מ סגי בקיום עד אחד, אשה או קרוב.

לג. דעת הרמב"ם דמקיימים חתימות העדים משתי שטרות של שתי שדות שאכלום בעליהם שני חזקה, וכן משטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית דין. ודעת הראב"ד דמקיימים משטר שקרא עליו ערער או שתי שטרות אפילו לא הוחזקו, אם אכלו בעליהם שני חזקה.

לד. ומ"מ צריך שיצאו השטרות שמהם מקיימים מיד אחר (לא בעל השטר החפץ לקיים), דיש לחוש שמא למד משטרות אלו לזייף, או שמא זייף כל השטרות.

לה. דעת התשב"ץ דקיום בית דין אינו צריך קיום.

לו. הרבה אחרונים הקלו כתשב"ץ במקום עיגון. בפרט אם ההרשאה הגיעה אחרי התכתבות בין בית הדין מסדר הגט עם בית הדין מסדרי ההרשאה, דבכגון זה יש אומדנא ברורה שאין כאן זיוף. ומהני אומדנא זו אף בהרשאה שהגיעה דרך הדואר, ע"א שיש לומר דדינה כשטר הנמצא שצריך קיום מדאורייתא.

לז. ניתן לקיים חתימות דייני ההרשאה ממכתב שכתבו הדיינים מסדרי ההרשאה לבית הדין מסדרי הגט.

לח. יש מהאחרונים שכתבו דלצאת ידי דעת הרמב"ן (לעיל סעי' ה), שישמעו הסופר והעדים את הבעל באמצעות הטלפון. ויש הסוברים דבאמצעות הטלפון אין זה קולו, ולא דמי למכשיר שמיעה שרואה תנועות גופו ושפתיו.

לט. יש מתירים במקום עיגון שיעמדו עדים במקום הבעל, ויעידו אח"כ בפני בי"ד שפי הבעל דיבר.

מ. אמנם נראה דבזמן הזה קולו הנשמע בטלפון דומה לקול במציאות, ואף שעבר תהליך פיזיקאלי, לענין שמיעת הסופר והעדים וכתובת לשמה, כיון דניכר להדיא שזה קולו, כותב וחותמים לשמה.

מא. בפרט אם הטלפון הוא אמצעי נוסף למינוי בע"פ ולמינוי בהרשאה בכתב.

מב. להסבר האחרונים בשיטת הרמב"ן (לעיל סעי' ו - יא), נראה דעכ"פ בטלפון אין מקום לפסול ואין חסרון בכתיבה וחתומה לשמה.

מג. נחפו לדרך, הממנה את הסופר והעדים והשליח בפניהם ויוצא לדרכו, ורק אם לא חוזר כותבים גט ע"פ ציווי שצויה קודם שיצא לדרכו, אין בזה חסרון בלשמה כבאומר אמרו.

מד. אמנם יש לחוש שמינוי הוא אך ורק בתנאי שלא יחזור לארץ, ואף שלא מתנה להדיא, אומדנא דמוכח שזו כוונתו, שהרי ממנה רק מפני שרוצה לצאת לחו"ל ולא מפני שחפץ לגרשה.

מה. אם בית הדין אומרים לו במפורש שהמינוי הוא ללא תנאי, אין לחוש למה שניכר ממעשיו, וכדעת רבים מהאחרונים בענין הגט מוינא.

מו. נחלקו הראשונים במי שחתם על השטר ומכיר חתימתו אך אינו זוכר העדות, אם יכול לקיים חתימתו.

מז. אף שהסופר והעדים אינם זוכרים בשעת כתיבת הגט וחתומתו את ציווי הבעל, כיון שזוכרים באמצעות ההרשאה, כותב וחותמים לשמה.

מח. ראוי שיזכרו הסופר והעדים את עיקר הענין ויקחו סימנים מהבעל, וע"י זה יזכרו ציוויו.

מט. ומ"מ יש לחלק בין גט, שהחסרון הוא בלשמה, לעדות, שאם אינם זוכרים לא מהני, דהתורה אמרה מפיהם - ולא מפי כתבם.

נ. דעת העונג יו"ט דכל עוד לא הגיעה ההרשאה לסופר והעדים, לא הסתימה פעולת מינוי השליחות, וע"כ ניתן לבטלה גם באמצעות גילוי דעת, ואינו צריך לבטלה בפני עדים. ויש חולקים וסוברים דהמינוי נגמר בשעה שגמר הבעל לצוות, אף שהסופר והעדים עדיין לא קראו ההרשאה, ולא סגי בביטול ע"י גילוי דעת.

נא. מבואר באחרונים שאם הבעל נשבע וקבל בחרם לא לבטל המינוי, שאין לחוש שביטול המינוי.

נב. ראוי שיפסול הבעל כל עדים שיעידו על ביטול המינוי.